

Min Vandring gennem Livet
eller
en Skolelærers Stilling for 60¹⁾ Aar siden
af
P. Henrichsen, fhv. Lærer i Fladø.

Det er en underlig Følelse, der opstaaer, naar man skal til at skrive sit eget Levnetsløb, efter at have skrevet en heel Mængde Andres »kortfattede Personalia«, hvilken extra Bestilling hører med til Kirke og Skolelærer Embedet, ligesom Amtmands Bestillingen i sin Tid hørte til den høiere Adel, thi ligesom Kongerne have deres Historiografer, saaledes har Bonden ogsaa sine, kun at de lønnes lidt forskjelligt. Jeg siger, at Følelsen er underlig. Dette kommer deraf, at man ved de saakaldte Testamener og Ligværs — enhver Kirkesanger skal være Poet, og da dette ikke er Alle givet, skal han være Riismed i det Mindste — bliver saa vant til at lyve, at smigre og at sige Fadaiser, at det i de fleste Tilfælde i følge Vanens Magt løber ind med hvor der skal tales om de Afdøde, uden at man ved det. Naar jeg nu skal skrive mine egne »Testamener« dels for at spare Gebyret til en anden, dels for at begynde med Begyndelsen, saa paatrænger sig den Tanke, skal du lyve som hidtil og fremstille dig i Lysets Skjer for Folket, naar du er »dernenede« eller skal du sige den nøgne Sandhed? Kan du aflægge en gammel Vane? o. s. v.

Der er maaskee dem af mine efterlevende »Ordens-

---

¹⁾ Da denne »vandring« er skrevet 1865 og Henrichsen var lærer 1828—56, ses det ikke, af hvad grund her ikke snarere er sat 30 end 60.

brødre«, der ville paastaae, at jeg da i al Fald er den Eneste, der har løiet i slige Tilfælde; at dette have de aldrig gjort, men altid fulgt Sandhedens Vei, og at Sligt er intet Folkeønske etc.; men jeg har en anden Erfaring, nemlig, at man vilde kun faa Had og Uvillie til Løn, hvis man vilde fremstille den Afdøde i Vers eller Prosa, som de virkelig vare, og hvorfor skulde man ogsaa det, naar de Efterlevende saa inderlig gjerne ville see de bortgangne, der stundom her i Verden fandt deres største Glæde blandt Vin og Qvinder i Buler og Kneiper, eller vare færdige »at opæde Enkers Huse«, eller som pryglede Kone og uskyldige Børn — pludselig staae i et Chor af Engle med »Palmer i Hænderne«, syngende Psalmer for Lammets Trone — disse staaende Floskler — skjøndt jeg vilde betakke mig for et saadant Liv hinsides, og troer, at Sjelen der har en ædlere og høiere Bestemmelse — de Efterladte maa jo falde i Forundring og betages af Glæde.

Nei lad os aldrig tale om Sandhed i den Retning. Det gaar ikke an her at komme med den Vare. Jeg har flere Gange, naar jeg troede, at den poetiske Aand ret havde været over mig og havde ret bragt noget Stort tilveie faaet mit Product tilbage med den Bemærkning: at det ikke passede, at den døde ikke vilde synes om det o. d. l. En Kone vilde endelig have »et pent Gravskrift« over sin Mand, et stakkels Halvmenneske, der al sin Tid havde været Røgter og var »berømt« for sin Graadighed. Stakkels Fyr! Han sloges med Stude om Dagen og med Konen om Natten og fik »læsterlige Prygl«, og nu skulde der ovenpaa skrives »et pent« Gravskrift — en slem Casus. Jeg prøvede imidlertid derpaa og fik endelig følgende Poem, der efter min Mening kunde være passende:

Her hviler en Mand,
 Der, skjøndt han ei havde en Unze Forstand,
 Dog fordi hans Spændkreds var ikke for vid
 Just passed sin Dont med al Troskab og Flid.
 Blandt Stude han leved, blandt Stude han faldt,
 Og dette var Alt.

Ja, der blev en Sorg
 Paa Ullerups den gamle ærværdige Borg,
 Da Studene brølte og Budskabet lød:
 Peer Røgter er kvalt i et Fadfuld af Grød.
 Og Studene klædte sig alle i Sort
 For Peer var gaact bort.

O du Patriark,
 Naar du skal modtage den Studemonark,
 Vi vèd, vi forstaae ei hvordan det vil gaac:
 Al Paradieses Bygavl kan ikke forslaae,
 Thi Grød skal nu koges hver evige Dag,
 Det er en reen Sag.

Far Peer da, Farvell
 Du var dog i Grunden en god sølle Sjel.
 Nu er du da fri for din Kones Krabask,
 Men mødes i hist, vil du atter faae Dask,
 Ja, hvis din Megære da finder dig Stakkel,
 Saa — sikken Spektakkel.

Men jeg fik kun liden Tak derfor. Kjellingen leverede selv mit Arbeide tilbage og havde den sædvanlige Stok med sig, som det lod til hun gjerne vilde lade danse paa min Ryg, nu da Manden var borte. Situationen var vanskelig, thi ¹⁾

»Jeg ubevæbnet var, min Stok var rent istykker,
 Hun stod i fuld Mondur med begge sine Krykker«,

saa jeg valgte, hvad der var det Rigtige, og flygtede.

¹⁾ Jvfr. Peder Paars 2. bogs 3. sang, udg. 1855, s. 146.

Hvo der skal forfatte et Mindedigt over mig, maa Gud vide, men det vil jeg ønske, at Sandheden maa følges, ligesom jeg i de faa Blade, der skulle indeholde Skitser af mit Liv, vil blive Sandheden tro. Der kan jo i Grunden ikke være stort at sige om en Mand, der har bevæget sig saa jævnt hen ad Banen, ikke engang været Rigsdagsmand eller Secterer eller havt Indflydelse paa offentlige Anliggender eller havt Ord for at være »en klog Mand«, saa der er maaske dem, der kunne mene, at det er pure Forfængelighed eller Skrivesyge, der frembringer disse Blade. Nu ja! Lad det saa være. Naar Digtere og Filosofer berige Verden med deres Skrifter, eller naar Præster udgive deres Prækener i tusindvis, mon der da aldrig skjuler sig nogen Forfængelighed mellem Linierne? Mon det altid ene er Aandens Fylde, der lig den magnetiske Strøm udgyder sig, uden at hin menneskelige Svaghed har Del deri?

Det er imidlertid ikke Forfængelighed, der har drevet mig. Det er ligefrem min gamle Virkelyst, der under mit Otium og paa mine gamle Dage endnu gør sig gjeldende. Er mit Liv end ikke rigt paa store Begivenheder, saa har det dog været bevæget nok til at lade mine Børn — der ikke skulle more sig med at tælle de arvede Kapitaler — og mine mange Venner kunne stundom opfriske i Hukommelsen, hvad jeg har sagt, ønsket og haabet, og maaske jeg herved, naar disse Blade med de øvrige af mine Skrifter engang trykkes kunne fremme et Gode, der meget ligger mig paa Sinde. Dog dette vil først komme frem, naar jeg er der, hvor Ingen kommer tilbage.

Dersom mine Efterkommere skulle interessere sig for at kjende min Stamtavle, da kunne de her beskue mine Ahner; de er rigtignok kun Faa, skjøndt jeg kunde ligesaa godt begyndt ved Noah, hvis jeg vilde; men da

ieg ikke gjør Meget af Fuldblodssagen eller Pergamentslapper, saa har jeg ikke gaaet længere tilbage end til de Trappetrin, der ifølge Kirkebøger og mundtlig Overlevering fra min sl. Fader, ere de Øverste.

Oluf Thestrup, Præst i Dalbye.

|
Frants Thestrup,
Biskop i Aalborg 1709.

Christen Tomsen, Kornet,
dræbt i Beleiringen for
Tønningen 1713, gift med
Elisabet Lister (?) fra Hu-
sum. Hun flyttede til
Karbye.

|
Johan Rudolf Thestrup,
Præst i Jølby paa Mors,
† 1740.

|
Thomes Christensen, født
1713, gift med Magd.
Krogsgaard.

|
Barbarre Kirstine Thestrup,
gift med Forpagter Poul
J. Korsstrup i Seierslev
Præstegaard.

|
Henrich Tomsen, f. 1766,
gift med Cecilia Marie
Korsstrup, † 1803.

|
Cecilie Marie Korsstrup,
gift med Henrich Tomsen
af Hvidberg.

Poul Henrichsen ¹⁾, f. 1799, gift med Ane Margrete
Leerhøi, en Datter af Kjøbmand Leerhøi i Thisted.

¹⁾ De af forfatteren opstillede slægtlinjer synes at være ret fejlfulde og mindst af alt grundede på kirkebøger. Efter al sandsynlighed ser hans fædreneafstamning saaledes ud: Povl Henriksen, hjemmedøbt i Hvidbjærg sogn 25. jan. 1799, var søn af Henrik Thomsen i V. Hvidbjærg (døbt i Karby s. 15. novbr. 1761, † i Hvidbjærg s. 14. apr. 1837, gift ¹ i Hvidbjærg s. 19. apr. 1797 med Sidsel Marie Povlsdatter, f. i Seierslev s. 1. okt. 1767, begr. i Hvidbjærg s. 28. febr. 1802; gift ² i Hvid-

Deres Børn:

- Christiane Theodore, f. 1822, [† 1888].
 Margrete Pauline, f. 1824, † 1850.
 Niels Ebbesen, f. 1826, Kjøbmand.
 Marie Elisabet, f. 1828, † 1835.
 Anders Gjedde, f. 1830, † 1858, Skibsfører.
 Niels Ludv. Ch. Bentzon, f. 1832, faldt i
 Unionskrigen 1864.
 Marie Elisabet, f. 1836, † . . .
 Søren Norbye, f. 1838, † 1871. Skibsfører.

Det vil heraf erfares, at jeg ligesaavel som den høiadelige Kaste kan vise en Stamtavle, der vel ikke har sine 12 eller 16 Ender, men er dog en Tavlekombination, hvori Bonden og Biskoppen have virket til min Til-

---

bjærg s. 13. apr. 1802 med Anne Kristensdatter, døbt i Hvidbjærg s. 5. marts 1775, † smst. 6. oktbr. 1822), som var søn af Thomas Kristensen i V. Hvidbjærg (f. c. 1729. begr. i Hvidbjærg s. 3. marts 1799, gift i Karby s. 4. apr. 1755 med Anne Henriksdatter, f. c. 1723, begr. i Hvidbjærg s. 5. juni 1808), der atter var søn af Kristen Thomasen i Redsted (døbt i Karby s. 6. marts 1692, begr. i Redsted s. 27. apr. 1746, gift smst. 13. febr. 1729 med Maren Bendixdtr, f. c. 1700, begr. i Redsted s. 28. april 1754), hvis forældre var Thomas Pedersen og Tale Kristensdatter. — Hvad den mødrene linje angår må det navnlig fremhæves, at forfatteren ikke nedstammer fra biskop Frans Thestrup, men fra dennes Broder Mathias, der var præst til Dalby og Stubberup på Fyn og fader til Johan Rudolf Thestrup. Dennes datter Barbara Kirstine blev født i Dragstrup 31. august 1738, begr. i Vejerslev 4. decbr. 1772 og gift smst. 25. maj 1764 med Povl Jensen af Vilsgård, der var forpagter i Sejerslev præstegård. Med hvad ret der tillægges ham og hans datter efternavnet Korsstrup vides ikke; i kirkebøgerne kaldes han stadig Povl Jensen Wilsgård. Naar Erslew (forfatterlexicon I. 634) tillægger dem efternavnet Könsberg, må det være en ren og skær fejltagelse af den ellers så nøjagtige personalhistoriker.

værelse. Denne min Stamfader paa Møderne Side skal som Provst i Nakskov have været en aktiv Mand, dygtig hoven og indbildt af sin provstelige Værdighed — en Skjødesynd, som de fleste baade Datidens og Nutidens Provster ikke behøve nogen Absolution for, da den ligger i Kjolen og Kraven. Han var i sin Tid anset for en stor Poet, men brugte nogle stærke skurrende Udtryk, som der dog var Saft i. Engang slog Lynilden ned i Kirken under Prædiken, og straks løb dette Værs af Munden:

»I Taarnet tordner Gud
Og som en Løve brøler,
Han kaster Ild paa hver
I Syndedynd sig søler.«

Men Menigheden, mere forskrækket over Ordene end over Tordenskraldet, løb ud af Kirken og lod Provsten rime ¹⁾ Om mine Stamfædre paa Fædrene Side veed jeg ingen særegne Omstændigheder uden at min Bedstefader havde som Kirkesanger en saadan Stemme, »at han tog Tonen fra 12 Degne i sin Tid« og at Man paa Heltborg Kirkegaard kunde høre, naar han sang over Lig i Karbye — saaledes hørte jeg i min Barndom Folk fortælle, men muligt er det en — Morsingbo.

I den strænge Vinter 1799 den 25 Janv. blev jeg født i Hvidberg paa Morsøe, hvor min Fader eiede et lidet Huus, og hvor han al sin Tid levede i trange Kaar. Hans hele Census var 3 Mk. 8 Sk., som han regelmæssig 2 Gange aarlig reiste 9 Miil med for at indbetale dem paa Thisted Amtstue. Min Moder, der skal have haft en meer end almindelig Dannelse i den Tid, døde af

¹⁾ Forf. henviser i en anm. til Laalands Beskrivelse p. 122. — (I udgaven af Friis er det side 103.)

Tæring 3 Aar efter min Fødsel, tilsyneladende til et uerstatteligt Tab for den moderløse Dreng.

Det gyser endnu i mig, naar jeg hører, at de smaa Børn skulle have Stedmoder, thi det Mundheld »at blive stedmoderlig behandlet« er ikke grebet ud af Luften. Denne Skjebne blev ogsaa mig til Deel, og skjøndt hun ¹⁾ ikke var egentlig ond af Hjerter, saa manglede hun dog alle de Egenskaber, der gjør Qvinden til Moder for de Smaa, thi hun havde hverken Forstand paa Husholdningen eller paa at danne en Dreng med et opvakt Hoved, et viltert Sind og en god Portion Egensindighed — min Fader var kun sjelden hjemme, da han tjente som Omgangslærer i Nees og andre Steder, hvilket indbragte en Deel Levnetsmidler især om Julen, da vi levede med den rige Mand i nogle Uger og saa sugede paa Lappen [!] den øvrige Tid af Aaret.

Det var ikke at forlange, at der i mig som Barn skulde findes nogen Spire til de saakaldte »noble Passi- oner«, da der ikke findes en Draabe adeligt Blod i mit Stamtræ, og hvis der havde været en Spire, hvorledes skulde den da have yttret sig under Tidsler og Qvikgræs? Men der var en Spire, der allerede i 4de Aar pippede frem og kunde blevet til et herligt Træ under god Pleie, det var en Læse- og Videlyst, der aldrig mettedes, fordi den aldrig under mine Forhold kunde tilfredsstilles; thi vel var min sal. Fader en efter de Tider temmelig godt oplyst Mand, men hans Aandsdannelse havde det stærke religiøse Præg, der bragte ham til at fælde Taarer, naar han læste i Müllers Huspostil, hvilket aldrig nogen Søn- dag blev forglemt, men udenfor dette Gebet kunde han ikke tilfredsstille mig. Vel bestod min hele Bibliothek

---

¹⁾ Det er ovenfor anført, at hun hed Anne Kristensdatter. Se side 364, anm.

kun af en forreven Bibel, en Røverhistorie kaldet »Robertus« og Halvdelen af en gammel Skolebog, hvori der var endeel Verdens- og Fædrelandshistorie, et geografisk Kursus og Noget om Himmellegemers Gang, samt lidt Anvisning til Regning, Det er forunderlig, som det mirakuløse pirrer den barnlige Sands. Dage og Nætter læste jeg om Miraklerne i Biblen og Miraklerne paa Himlen — de vare i mine Tanker Synonymer — og jeg fik engang, vel en 6—7 Aar — en underlig Tanke om min sal. Fader, da han rent ud erklærede, at være uvidende om hvoraf Solen og Maanen vare gjorte og om hvad det var for Skabninger der boede — det syntes mig let for ham at vide — men det var nærvæd at han erklærede slig Tale for forargelig og havde taget »den blaa Bog« fra mig, men jeg husker endnu hvad jeg da tænkte. De bibelske Mirakler kunde jeg udenad og naar jeg citerede Noget af »den blaa Bog«, saa var det saa vist som det havde staaet i Biblen eller i Cyprianus, hvori min Bedstemoder fortalte mig, at Man kunde læse Fanden til sig, og saa taalte jeg ingen Modsigelse. Havde jeg nu havt en kjerlig Moder, der kunne ledet denne videlystne Aand hen i en bestemt Retning og gjort et kjerligt Forsyn til Grundpille for mine barnlige Tanker, hvor skjøn kunde da mine barnlige Aar være henrundne, og hvilket Sving kunde min Aand maaske da have taget.

Men naar jeg i livsglad Munterhed gjorde en eller anden Spilop, der i det Høieste havde fortjent et blot »tag dig dog i Agt for Guds Skyld« saa enten fik jeg Prygl eller ogsaa hun truede mig med — at vor Herre tog saadanne skjødesløse Drengene og kastede dem i Helvede, og naar Tusmørket begyndte, saa fortalte Bedstemoderen om Fanden, der kunde paatage sig alle Skikkelser og lurede paa hver en Tale. Følgen deraf blev, at Gud og Fanden blev til 2 Skræmmebilleder, som jeg

satte i een Klasse og elskede lige høit, og hvorledes skulde jeg elske et Væsen, der vilde styrte mig i Helvedes evige Pine, fordi jeg af Uagtsomhed slog en Rude itue eller veltede en Potte. Derimod troede jeg fuld og fast, at disse 2 Væsner stadig havde mig i Kikkerten og stod i min Stedmoders Tjeneste. For hende derimod havde jeg ingen Frygt uagtet alle hendes Lamentationer og Nævehug — jeg foragtede hende, thi Børn have en ganske udmærket Følelse af en Handlings Strafbarhed eller ikke Strafbarhed og kunne nøie sammenligne Forseelsens naturlige Følger, og jeg følte grant, at hun ofte søgte dybt at ydmyge mig istedet for at straffe.

Da jeg var i 8de Aar gik det saavidt, at hun tog en gammel Sabel for at prygle mig, men jeg undløb, saae stivt paa hende og sagde: »Vil I offere mig lige som Abraham, saa kommer I til at tage vor Kat, thi vi har jo ingen Vædder.« Hun sagde siden flere Aar efter, at disse Ord slog hende, saa hun tabte Vaabnet og tog det aldrig siden; men nu var min Beslutning tagen. Hun kunde ikke forstaae mig og jeg kunde ikke forsone mig med hende, derfor samlede jeg mine faa Stykker Klædninger og mine 3 defekte Bøger, bandt Alt i et Klæde og — rømte min Vei en 2—3 Miil hen til Byen Elsø.

En Pige af Hvidberg¹⁾, en Halvsøster til min Sted-

¹⁾ Sidsel Sofie Kristensdatter, der blev døbt i Hvidbjærg 1. novbr. 1787 og var datter af Kristen Jensen i Vester Hvidbjærg og Edel Kristensdatter. Med sin første hustru Sidsel Laursdatter (begr. i Hvidbjærg 13. august 1777, 32 år gl.) havde Kristen Jensen datteren Anne, der blev stemoder til Povl Henrichsen. At Anne mistede sin moder, da hun var 2—3 år gammel, og kort Tid efter fik stemoder kan måske have bidraget til hos hende at udvikle den hårdhed, hun efter stesønnen Povls sigende udviste mod denne. — Ovennævnte Sidsel Sofie Kristensdatter († i Elsø 2. april 1820) blev viet i Hvidbjærg 10. novbr. 1810 til Anders Pedersen Hald, der ejede en gård i Elsø på 7¹/₂ td.

moder og forresten ligesaa klog, men hvis Øiesteen jeg var, og som havde engang sagt, at jeg skulde være hos hende, var bleven gift til Elsø og der faaet en betydelig Gaard. Dette vidste jeg uden at vide hvor Byen laae, men jeg tabte ikke Modet, thi jeg havde hørt, at Man kunde spørge sig Vei gjennem Verden, og Elsø laae efter min Formening enten ved Verdens Ende eller i det Mindste i Nærheden deraf. Hvorledes jeg kom derhen veed jeg ikke, men jeg maa have været flere Dage underveis, da jeg dunkel kan erindre 2 Steder, hvor jeg havde Natteherberge paa Marken.

Jeg blev meget godt modtaget, og da Manden hørte Omstændighederne lod han ved et Bud min Fader vide hvor Fuglen var fløien hen. Aldrig mere betraadte jeg mit Hjem, men min Stedmoder sørgede for mig i Alt, hvad hun kunde, med de nødvendige Klæder, dem jeg ellers fik hos min nye Huusbonde. Han var heldigvis Sognefoged, og da jeg Vinteren før havde lært at skrive, og den gode Sognefoged skrev de samme Bogstaver, som der vilde fremkomme, naar en Høne først var gaaet i en Tjereballie og derpaa løb over et Papiir, saa var det intet Under, at jeg blev hans høire Haand og bestalter Fuldmægtig . . .

Konen havde en gammel rig Onkel i Solberg ved Navn Kjeld, der ofte kom der til Familien og »forbau-

---

hartkorn og 10. maj 1811 blev beskikket til sognefoged i Elsø sogn efter sin fader Peder Andersen Hald (ifølge »Fortegnelse over samtlige Sogne- og Boie-Fogder samt Strand- og Klit-Fogder udi Thisted Amt« i dette amts arkiv).

Når Povl Henriksen altså giver det udseende af, at han allerede c. 1806 er rømt hjemmefra — hvad der i sig selv er ganske usandsynligt og hvad der heller ikke kan bringes i samklang med den grad af modenhed, han ved den tid tillægger sig selv — beror det på en fejltagelse. Hans flugt kan tidligst have fundet sted 1811, da han var omkring 12 år gammel.

sedes — dengang kunde en Bonde forbauses over saare lidt — over min Færdighed i Læsning og Skrivning — Gud veed, det Sidste var daarlig nok — og havde sin Fornøielse i at examinere mig, netop i samme Stiil hvori Peer Degn examinerede Montanus. Men disse curiøse paa Skruer satte bibelske Spørgsmaal havde jeg ogsaa læst, da jeg nemlig havde faaet fri Adgang til en af de oplyste Bønders Bibliothek, og da Kjeld gav det i hans Øine saare mørke Spørgsmaal: »Hvo er født og ikke død, er endnu i Verden og lever ikke?« og jeg efter nogen Betænkning som den snue Politiker havde svaret: »Loths Hustrue« og jeg ovenpaa disse aandløse Spørgsmaal havde fortalt ham en Deel om Verdens Riger og Lande, som var aldeles fremmed for ham, saa erklærede han for Familien: »at denne Dreng vilde han holde til Bogen i hvad det skulde koste«. Seel det vilde en Bonde gjøre dengang mod en stakkels Dreng, der ikke hørte til hans Familie!

Otte Dage efter akkorderede han med en Kapellan Boserup¹⁾ i Nyekjøbing om at lære mig Begyndelses Grundene til de Videnskaber, som den gode Kjeld vilde have mig indviet i . . . , da døde Kjeld²⁾ . . .

¹⁾ Jørgen Severin Boserup var residerende Kapellan i Nykøbing 1810—22.

²⁾ Efter forfatterens fremstilling skulde dette være foregået i de nærmeste år efter 1806, men det er ovenfor vist, at han først kan være kommet til Elsø 1811. Dog heller ikke ved denne tid døde Kjeld, men først 21. maj 1820, da Povl Henrichsen var fuldvoksen, 21 år gammel! Mæcenen Kjeld Jensen, der altså ikke ved sin død kan være blevet hindret i at udføre sit forhavende med sin lille ven Povl, var en ugift karl, der beboede et hus i Solbjærg by og ved sin død var 66 år gammel. Med en ligeledes ugift søster Anne havde han 30. april 1814 oprettet gensidigt testamente (Morsø herreders skifteprotokol 1817—25 fol. 99) og af det skifte, der foretoges efter hendes

Da kogte Blodet i mine Aarer, jeg forbandede første Gang min Armod og bad Gud om Hjelp; men der skete intet Mirakkel og jeg kunde ligesaavel lig Josva bedet Solen staae stille. Havde han hørt min Bøn og opfyldt mit Ønske, saa havde jeg maaske i dette Øieblik, lig min Tipoldefader været Vicegud i Aalborg eller allerede plaideret imod det ørstedske Ministerium for Høiesterettens Skranker — eller — eller — Forfængelighed, Forfængelighed! . . .

I Nyekjøbing levede dengang en ærværdig Præst, den berømte Naturforsker Provst Schade ¹⁾, en Mand, der i Grunden var et eneste stort Hjerte. Jeg vidste, at han tog enkelte opvakte Drengene til sig og læste med dem før Confirmationsaaret, og da jeg nærmede mig dertil overhængte jeg den gode Sognefoged, at han skulde tale min Sag hos Provsten for at jeg ogsaa kunde faae godt af hans opoffrende Bestræbelser for Oplysningen. Men denne Begiering gik langt udenfor Sognefogdens Beregninger. Han var, hvad man siger, »et godt sølle Liv« og Studeprangerne kaldte ham endog »en Kjernekarl«, men Foretagelses Aand havde han ikke, og Kundskaber kjendte og agtede han ikke. Naar han paa en Vandring havde fundet Knud den helliges [?] Skrin ved Siden af et afbrudt Studehorn, saa vilde han aldrig have seet til Skrinet, men anstillet Reflexioner over Hornet, om det hørte til en Staldstud, en Skudstud ²⁾ eller en Foderstud, og vist Enhver, der mødte ham, de ufeilbarlige Kjendetegn, hvorpaa han støttede sin Mening.

---

død 1824, ses det, at der virkelig var forholdsvis betydelig velstand.

- ¹⁾ Den bekendte forfatter af »Beskrivelse over Øen Mors« Kaspar Schade, men ingenlunde nogen »berømt« naturforsker.
- ²⁾ En skudstud ∴: en udskudt, kasseret stud (Feilbergs ordbog, jvfr. Molbechs dialekt-leksikon).

Ved et Møde af Provsten og hans Medhjelpere¹⁾, iblandt hvilke hiin Mand Christen Mikkelsen, hvis Bibliotek jeg benyttede, hørte, anbefalede denne mig paa det Bedste til Provstens Velvillie, og denne har jeg at takke for, at mine barnlige Tanker rettedes paa noget Høiere og at de skarpeste Kanter i mine Forestillinger afrundedes. Han underviste mig en 3 Timer ugentlig Vinteren før min Konfirmation navnlig i Retskrivning og Grammatik, hvorved det blev mig lettere i mine Fritimer hjemme at forstaae og gjemme, hvad jeg læste.

Efter at have omtalt sin konfirmationsforberedelse, den unges »skjønneste Tid og en Periode, som aldrig glemmes«, og at to »barnlige Sjele« ofte »fandt hinanden paa Konfirmationsstien«, ligesom forfatteren da ogsaa »fandt paa denne Stie den ædle Pige, der første Gang bragte Hjertet til at banke, som om det vilde gjøre Revolution«, fortsætter han:

Efter min Konfirmation i Efteraaret 1815²⁾ tabte den gode Provst mig ikke af Syne, og min Stedmoder, der fra Rømningsdagen af var færdig at bære mig paa Hænderne, overvandt paa Engang »al sin Frævornhed« — Undseelse — og anbefalede mig, uden at jeg vidste det Mindste derom, til Proprietær Gjedde paa Glomstrup³⁾, en Mand, der er bleven mig uforglemmelig. Han kunde naturligvis ikke indlade sig herpaa, førend han kjendte »Fyren« og før han havde nogen anbefaling, og

¹⁾ Om den handler danske lovs 2—9—2 ff.

²⁾ 2: 1. søndag efter påske 1815. Hans skudsmaal ved denne lejlighed lyder på »meget god kundskab og god opførsel«.

³⁾ Anders Kristensen Gjedde, en bondesøn fra Handest (fremstillet i Glenstrup kirke 13. febr. 1774, † på Højris 27. marts 1836), landvæsens- og tiendekommissær, ejer af Glomstrup og Højris på Mors.

da hun derpaa greb Lejligheden til at fortælle, at jeg — »var Provst Schades Øiesteen«, saa varede det ikke længe, inden han coresponderede med ham om Forholdene og jeg blev antagen¹⁾. — Her begynder mit Livs 3die Afsnit, paa hvilket jeg indtil mit Livs Ende vil kunde tænke, dels med Glæde over de skønne Aar, jeg der tilbragte under den bedste Herres eller Principals Styrelse, men dels ogsaa med bitter Harm over — min egen Uforstand og Selvraadighed. Dog jeg vil ikke foregribe Historien.

Det var først Planen, at jeg ved Siden af nogen Skriveri og andre Smaaforretninger skulde læse med hans Søn²⁾, men dette havde ingen Art; thi hverken havde »Diderik« Lyst eller jeg Stadighed dertil. Desuden bragte den Hurtighed, med hvilken jeg udførte Forretninger, og den Flid, hvormed jeg lagde mig efter alt, hvad der hørte til Gaarden, Godset og Landvæsenet i Forening med den Troskab jeg viste ved enhver Leilighed — min Principal til at give mig Hænderne fulde af Forretninger, der ellers i et heelt Aar, formedelst Broderens³⁾ tiltagende Sindssvaghed, havde hvilet paa ham alene. Sønnen fik næste Aar en forulykket Student Elren⁴⁾ til Lærer, som hverken havde lært noget Solid selv eller forstod at bringe sine Kondskaber ind i Andre. Faderen brummede ofte, naar den stakkels Dreng pluddrede sit: »liber — daz Buch« eller »Alo, en Vinge, Ancella, en Pige og cervicia,

¹⁾ Først 1817 flyttede dog Povl Henrichsen, »tjenestedreng hos Anders Hald«, til Glomstrup (afganglisten i Elsø sogns kirkebog).

²⁾ Didrik Galtrup Gjedde, hjemmedøbt på Glomstrup 10. juni 1810, opkaldt efter sin morfader Didrik Evertsen Galtrup til Højris.

³⁾ Formentlig exam. jur. Niels Gjedde, der døde på Glomstrup 6 marts 1845, 62 år gammel.

⁴⁾ Rimeligvis den cand. phil. Peder Ellern, der døde som ugift kapitalist på Rottrup i Ulsted sogn 21. oktober 1846, 64 år gammel.

Smør« som P. Degn siger —: Gid F. havde al det latinske og tyske Vrøvl! Hvad Nytte er det til i det daglige Liv for en Landmand! men han taug, thi Læreren var »Cand. phil.« og mente at Latin var et Guddomsprog¹⁾.

Saa flygtig jeg var under visse Omstændigheder, saa stadig og udholdende var jeg paa Kontoret, og Hr. Gjedde vidste grant, at naar jeg fik en Ting under Hænde, saa hvilede jeg sjelden før den var færdig; og der indfaldt netop i disse Aar fra 16 til 21 især en stor Deel Arbeide, thi foruden det, at han var Landvæsens og Tiendecommissær, samt Medlem af Komiteen for Amtets Træplantning, var Sundkorns Væsenet²⁾ kommet i en mageløs Uorden under en gammel Forvalter³⁾ paa Høiris, saa det tog et helt Aar og en Mængde Reiser i Landet og uendelig Skriven, inden det atter blev bragt i Orden, hvortil kom, at det var dengang hans Plan at oprette et Stamhuus af begge Godser ved hvilken Leilighed en Masse af Love vedtoges og forkastedes og atter vedtoges, men hvilken Plan dog blev opgivet.

¹⁾ I den til disse Blade hørende lille Novelle: »En Tildragelse paa Glomstrup fra min Ungdoms Tid eller gjorde jeg Ret eller Uret« fremstilles den anden af Hr. Gjeddes Børn [Maren Gjedde, født paa Glomstrup 21. novbr. 1815], der sig ubevidst kom til at spille en Hovedrolle i hin Tragoedie, og den Letsindighed med hvilken jeg viklede mig ind i Sagen, samt flere stedlige Forhold.

F. A.

²⁾ Ejeren af Høiris havde privilegium på færgefarten over Salling-sund og Vildsund med ret til at hæve sundkorn på Mors, indtil regeringen ved lov af 21. januar 1871 bemyndigedes til at ekspropriere dette privilegium. Sundkorn er en kornafgift til færgernes vedligeholdelse.

³⁾ Anders Kortbech var forvalter på Høiris, som det synes til udgangen af 1821, fra hvilken tid Gjedde i det mindste selv overtog skifteforvaltningen. Kortbech døde i Ljørslev sogn 1. juni 1833, 71 år gammel.

Saaledes havde jeg i Løbet af et Par Aar faaet en saadan Færdighed i Forretninger og Godsbestyrelse at Hr. Gjedde ved et Sommergilde i endeel Fremmedes Nærværelse overrakte mig en af Amtet autoriseret Bestalling som Gods og Skifteforvalter; ødslede — jeg havde nær sagt, Gud forlade ham det — en Hob Roes og Lovtaler paa mig og forærede mig Dagen efter formodentlig til min Eqvipering ifølge den nye Bestalling 15 Specier — jeg var da 19^{1/2} Aar¹⁾ . . .

I min Arbeidsomhed og Troskab skete slet ingen Forandring. Utalte Penge gik igjennem mine Hænder, og da jeg 1819, uden at han nogensinde havde tænkt derpaa, aflagde mit første Regnskab til ham over Godsets og de løbende Indtægter og Udgifter — hvilket jeg siden efter aflagde hvert Aar og hvilke qvitterede Regnskaber jeg endnu gjemmer som Reliquier — takkede han mig med den faderligste Mine — og jeg lod dette Blik glide forbi mit Hjerte og mente, at det var en blot simpel Tribut der absolut maatte ydes mine Fortjenester — ak jeg havde ingen Tanke om, hvad denne elskelige Mand havde gjort for mig — eller hvad han endnu vilde gjøre og der var Ingen, der kunde lægge mig det paa Hjerte.

Ordsproget siger: »Faaer Diævelen dig først fat ved et Haar, saa slaaer han snart hele Kloen i dig«, det vil sige: giver du først een ond Tanke Rum, saa følge snart Flere efter. Saa gik det mig, Nu foer ogsaa Hovmodens Aanden i mig og foresnakkede mig tidlig og silde, at min Forlovelse med en simpel Bondepige [se ovenfor

¹⁾ Forfatteren henlægger altså denne begivenhed til 1818, men den omtalte »bestalling« er først 2. oktober 1821 autoriseret af amtet, umiddelbart efter at Gjedde havde indgivet ansøgning derom (Tisted amts journal for 1821 litr. F. nr. 63). Forfatteren var altså dengang henved 23 år gammel.

side 372] maatte nødvendig ophæves. Hun, skjøn som en Engel og en Engel i Sædelighed og Uskyld, ahnede ikke, at den Yngling, hun tilbad som en Gud, gik svanger med saa slette Tanker men levede i den lykkelige Indbildning, at han var tro som Guld. Havde hun havt mindste Ahnelse om mine Tanker, saa havde hun strax læst sin Dødsdom, thi hun vidste grant, at naar jeg fik en Idee vilde jeg ogsaa nolens volens realisere den; dette gjorde jeg ogsaa paa den hjerteløseste Maade af Verden, i det jeg selv mundtlig afsagde hendes Dom, og idet Stoltheden havde lagt en Iisskorpe om mit Hjerte, rev jeg saa at sige Hjertet ud af hendes Bryst, besteg min Hest og ilede fra den ulykkelige, bedragne Pige og glædede mig næsten over den Seir, jeg havde vundet over mit Hjertes bedre Følelser. Mange Aar er henrundne, Stolthedens Iis er forlængst smeltet og det arme Hjerte har siden blødt af mangt et Saar, men endnu lyder hendes Smertensskrig i mine Øren, og endnu troer jeg at kunne høre hendes Klager i de faa Sorgens Aar, hun levede . . .

I de 6 lykkelige Aar, jeg conditionerede paa Glomstrup, blev min Principals Tillid til min Flid, Troskab og Discretion aldrig rokket, men aligevel opkom i de 2 sidste Aar ofte Stridigheder, der blev foranledigede ved min Stivsind, en ubøielig Villie til at handle efter mit eget Hoved, der om det end stundom var godt gjort, dog var høist taabelig af mig at gjøre til en Vane, saameget mere som jeg ofte tiltog mig Ret til at gjøre Bestemmelser om Sager, hvilke jeg i Grunden ikke var hjemme i. Jeg havde nu sadt mig det i Hovedet, at jeg var ham en uundværlig Person, der ei let kunde erstattes, og paaførte ham ved min Stivsind mangan ubehagelig Dag, der naturligvis gjorde, at jeg tabte hans gamle Yndest, og endelig foranledigede en Strid, at jeg besluttede at gjøre mig — uafhængig.

Forfatteren bemærker, at han som ovenfor fortalt for et par år siden havde gjort »en slet Stræg«, nu derimod »en mageløs Dumhed«, idet han, der vilde gøre sig uafhængig nu »blev saa at sige afhængig af den hele Verden«, hvorefter han fortsætter:

I Aaret 1820 blev jeg forlovet med min ædle Hustrue A. Marg. Leerhøj¹⁾, en Datter af Kjøbmand B. Leerhøj i Thisted. Hun havde i 3 Aar bestyret Gjeddes Huusvæsen der paa Gaarden i hans Koncs²⁾ Sygdom og Svigermoderens Alderdom, og uagtet det sædvanligst er en farlig Sag at tage en Kone fra en rig Mands Kjøkken, saa fik jeg dog aldrig Grund til fra den økonomiske Side at angre min Forbindelse med hende, ligesaa lidt som fra nogen Anden. I en lang Række af Aar var hun mig en trofast og af ganske Hjerter hengiven og opoffrende Ægtemage, der med en sjelden Forsynlighed og økonomisk Sands forstod at udjævne de stundom trange Forhold, hvori Tidsomstændighederne satte os, uden at slige Forhold kunne mærkes i det Ydre, og ligesaa opoffrende, hun var som Hustrue, saa var hun som Moder et Mønster

¹⁾ Anne Margrethe Leerhøj blev født i Tisted 6. juli 1795 og var datter af købmand Bertel Pedersen Leerhøj (døbt i Tisted 19. marts 1761, † smst. 30. november 1822) og hustru Else Kirstine Frederiksdatter Birchenbusch (døbt i Tisted 21. februar 1766, gift smst. 15. juli 1789, begr. smst. 22. maj 1804). Mærkelig nok omtaler Henrichsen intetsteds, at Anne Margrethe var enke. Hun blev nemlig 1. april 1814 viet i Tisted til brændevinsbrænder Tøger Jensen Larsen (født smst. 19. februar 1791), der dog døde allerede 13. maj 1816. I dette ægteskab var der kun et barn, der døde som lille.

²⁾ Anders Gjedde var gift med Anne Marie Galtrup, født på Højris, døbt 2. decbr. 1787, † på Glomstrup 22. maj 1849. Hendes moder var Maren Nielsdatter Kortbech, der døde på Glomstrup 28. maj 1826, 81½ år gammel.

paa Kjerlighed og Taalmod. Gud lønne hendes Trofasthed i den bedre Verden!

Denne vor Forlovelse gav vel ogsaa et Stød fremad til at gjøre mig »uafhængig«, som jeg kaldte det, og blive selvstændig Huusbonde og Huusfader, og nu skulde min onde Skjebne faae det saaledes, at jeg paa en Reise til Hanherred tog Logis i Øsløs Præstegaard hos daværende Pastor Türk¹⁾, der i Samtalens Løb underrettede mig om, at han just for Tiden eiede en Gaard i Byen paa 5 Td. Hartkorn, hvilken han ønskede at sælge.

En Præst betragtede jeg dengang med en mageløs Ærefrygt, næsten som en halv Gud, og det faldt mig aldrig ind, at der inden for den lange Kjole kunde boe en topmaalt Skurk. Dette var jo ganske ligefrem. Den eneste Præst, jeg egentlig havde havt med at gjøre var den ædle Provst Schade, der som det hedder i Biblen »ret var en Mand efter Guds Hjerte« og saaledes maatte ifølge min ungdomlige Anskuelse enhver Præst være, og jeg vilde dengang troet enhver som helst »Guds Mand« paa de blotte Ord uden baade Stemplet Papiir og Haands Paategnelse.

Som en Følge af denne Tillid vilde jeg have anset det for en Slags Fornærmelse imod Præsten, hvis jeg havde spurgt Andre i Byen tilraads, især da jeg var ukjendt — og denne Tillid førte han sig godt til Nytte, idet han lod et ridende Bud uden mit Vidende hente Stemplet Papiir og fik mig til næste Morgen at underskrive en Kjøbecontract²⁾, saa jeg kunde tage derfra — som selvstændig Gaardeier.

¹⁾ Andreas Kristoffer Türk.

²⁾ Ved Han herreders ret blev 16. marts 1822 læst købekontrakt, hvorved pastor Türk solgte til Povl Henrichsen en gård i Øsløs, 5—6—3—2—, for 1400 rbd. sedler; kontraktens dato anføres ikke. (Nævnte herreders justitsprotokol.)

Der er vist Mange, der vil beskylde mig for ved denne Leilighed at have vist en mageløs Mangel paa Indsigt i slige Forretninger, maaske for complet Enfoldighed; men i min Alder med den uindskrænkede Tillid til hvad en Præst sagde, vilde de muligen have baaret sig ligesaa galt ad. Det var i Vinteren 1822, Marken kunde ei besees; Arealet, den egentlige Mark, saae jeg nok var saare liden, men Pløielandet var efter Præstens Paastand af Taxt 16—22, og der var en Hedestrækning af 40 Td. Land, der kunde opdyrkes hver Fure, desuden var det i Akkorten, at hvis jeg efter 4 Aar erklærede mig utilfreds med Eiendommen, da skulde han tage den igjen for de 1400 Rd., som jeg skulde give for Gaard og Besætning — Følgelig troede jeg at have gjort en god Handel og der var kun den lille Omstændighed ved det Hele — at det var Løgn for ikke at sige »Trolderi« altsammen.

Pløielandet var kun af Bonitet 12—14—10, Hedelodden var stor, men var for Steen og Tuer uopdyrkelig, især vilde dens Kultiverings Forsøg aldrig have betalt sig under de daværende usle Forhold, og da hiin Akkort skulde indføres i Kontrakten ansaae jeg en Saadan i skriftlig Form for saa lidt ærefuld for mig selv og saa stridende mod den Tillid, jeg skyldte Præsten, som en Guds Representant, at jeg — naturligvis med Pastorens Billigelse — udelod dette Punct af Kontrakten, som en Sag, der var fuldgyldig ved Ord og Haandslag. Det varede imidlertid ikke længe, før jeg erfarede, at den Guds Mand havde glemt den indgangne Akkort, hvis Opfyldelse kunde have reddet mig og Mine fra Ruin og ikke have generet ham det Mindste uden alene for hans Slegfred Børns Skyld, der tilsidst arvede dette Exemplar af Ordets Forkynder.

Siden den Tid har jeg gaaet paa Opdagelses Reiser i Præsteværdenen og vilde være istand til at berige Fr.

Barfoeds skandaløse Præstekrøniker, hvis de maatte fortsættes, med et righoldigt Stof, men jeg skylder dog Sandheden at erklære, at jeg aldrig har fundet i et eneste Exemplar saameget Snavs, saameget Lumpent og Nederdrægtigt, saameget Sjofelt og gement Liderligt som hos denne Türk, der i Sandhed svarede til sit Navn. Det vilde forbavse Folket, hvis jeg vilde opregne hans Synderregister, men jeg har Nok i min Egen, og han har forlængesiden faaet sin Høiesteretsdom.

Forfatteren synes her unægtelig at have vovet sig meget langt ud og selv om vi ikke kender ret meget til denne pastor Türk, tør vi dog nok gå ud fra, at »høiesteretsdommen« ikke helt igennem har stadfæstet underrettsdommen, der, skønt den er afsagt en menneskealder efter at delinkventen skal have begået de nævnte forbrydelser og derfor burde kunne være afsagt med besindighed og moden overvejelse, øjensynlig for en stor Del er et udslag af lidenskabeligt had, der har holdt sig frisk gennem de mange år, hvad nu grunden dertil end kan have været. Det er muligt, at Türk virkelig har været en såre slet person, men den skildring, Henrichsen giver af den om gården i Øsløs afsluttede handel er øjensynlig kun en gammel mands fantasier. Skulde det virkelig være muligt, at en mand, der i 5 år har været ansat på et godskontor, kunde finde det »saa lidt ærefuldt«, »saa stridende mod den tillid«, han skyldte en præst, at købekontrakten kom til at indeholde, hvad den skulde indeholde, at han af den grund udelod det punkt, der næsten var det vigtigste af dem alle? man kan umulig tro det. Heller ikke kan man tro, at Türcks tilbud om at tage gården tilbage om 4 år til samme pris nogensinde har eksisteret, for det var jo galskab. Ingen måtte bødre end en godsforvalter vide, at sligt vilde være vanvid, dels fordi gårdens indre værdi i løbet af fire år kunde undergå betydelige forandringer, dels — og

navnlig — fordi ejendomspriserne på den tid var underkastede sådanne svingninger, at intet menneske kunde sige, hvad gården kunde være værd i handel og vandel om 4, siger og skriver fire år. Vi tør altså gå ud fra, at forfatteren her, som oftere, har været for begejstret for de kraftige farver og de brede penselstrøg, og vi tilføjer, at når vi ikke helt har udeladt denne drastiske fremstilling af Øsløs-præsten, er grunden den, at han ikke har efterladt sig afkom — i hvert fald ikke legitimt — der kan forarges over den. Det kan iøvrigt bemærkes — da Wiberg (III. 693) intet anfører derom — at Tūrck var gift med Elisabeth Graversen, der døde 30. marts 1806, få dage efter at hun havde født en dødfødt datter, vistnok hendes eneste barn.

Den 29. Marts 1822 bleve min Forlovede og jeg viede i Karby Præstegaard¹⁾. Min Velgjører havde paa- taget sig at løse Kongebrevet, naar vi vilde lade Brylluppet holdes i al Stilhed, saa han kunde blive fri for »Komercent« og den 20. April rejste jeg med tungt Hjerter fra det Sted, hvor jeg havde nydt saameget Godt og havt — saamange Drømme, idet der nu begyndte at gaa et Lys op for mig, visende mig Verden i en anden Skikkelse end hidtil — visende mig Mandens Pligter i den uvisse Fremtid.

Det er sagt, »at Ingen var større Bondeplager end den, der er af Bondestanden, naar han faaer Magten i Hænde«. Denne Sigtelse kom dog Gudskelov ikke til at passe paa mig. Bøndernes Agtelse og Kjerlighed fulgte

¹⁾ Forlovere var brudgommens fader og den tidligere nævnte informator Ellern på Glomstrup. Den omstændighed, at denne »forulykkede student« var forlover, men ikke Gjedde, tyder på, at forholdet mellem denne og Henrichsen var blevet alt andet end godt. Hermed stemmer det, at medlemmer af familien Gjedde aldrig viste sig i Øsløs som faddere til Henrichsens børn.

mig, thi hvor det lod sig gjøre lettede jeg deres møisomme Trældom, laante dem, hvor jeg kunde, og gav dem Henstand, hvor det kunde skee uden Tab for min Herre, og hvor jeg ved Bøn eller Forestillinger kunde bidrage til at hjelpe den trængende Bonde — og de vare i disse haarde Tider næsten alle trængende — ved Laan eller Gave i Korn, der undlod jeg det aldrig, skjøndt det hos en Hosbonde som Proprietair Gjedde sjelden var nødvendig, da hans Hjerte stedse stod aaben for hans Bønder.

Her begynder det 4de Afsnit af min Livshistorie og dette gaaer fra Mai 1822 til Mai 1828, da jeg atter solgte Gaarden og gav Landvæsenet en god Dag. Denne 6 Aars Periode skal jeg gjennemløbe i en Fart; thi her er ikke stort Andet at fortælle om end Misvæxt Aar, Veitrældom, Udpantninger og Auctioner paa Auctioner, kort sagt, disse 6 Aar vare Bondens og i det Hele taget alle Landmænds Prøve Aar. I Efteraaret 1822, det første Misvæxt Aar kostede en god 5 Aars tidligbærende Ko 5 Rdl., et Par 3 Aars Stude 10 Rdl. og der blev kun udført til Norge af Øsløs Bye, der dog er en god Kornegn, 60 Tdr. Byg og 10 Tdr. Rug. Nu begyndte Udpantningstiden og Kreature i 1000vis dreves hele 6 Mil til Herredsfoged Boligen paa Aagaard og opraabtes der til de mest forbausende Priser f. Ex. 5 Rd. for en 2 Aars Hest.; — men ingen lukkede sin Mund op til et eneste Bud. Paa den Maade blev det umuligt for Regieringen at faae de kongl. Skatter inddrevne, og den fandt derfor paa det bekjendte Middel at tage Skattekorn for dog at faae Noget. Hvormeget den fik, veed jeg ikke, men dette veed jeg, at disse Skattekorns Aar vare sande Smøraar for Oppebørselsbetjentene, der godt kunde neglicere baade Vægt og Tørring, naar Man stak dem en Daler eller 2 i Næven, og saaledes har det nok altid været ved denne

forkerte Skatteydelses Maade. Hertil kom at Veiarbeide i Amtet oversteg alle Grændser. Den gamle Amtmand Faye i Thisted var med al sin Velvillie for Bonden, al sin Godmodighed og Popularitet et Jernhoved, naar Talen var om Veie, dem han aldrig kunde faae Nok af eller gode nok. Saaledes maatte Hannesboerne i den tørre Sommer 1822, da der hverken saa at sige var Græs eller Vand, arbeide ved Landeveien igjennem de thylandske Klitter flere Miil fra Hjemmet i 3 samfulde Uger, hvorved Agerbruget forsømtes, Heste og Vogne sledes i Pjalter og Spisekamrene tømtes. Saaledes gik det flere Aar i kortere og længere Tid.

1826 kom det 2det Misvext Aar, der bragte Bonden endnu dybere ned, fik Landeiendommene til at falde ned til en aldrig hørt Pris. Det ene Herresæde blev seqvestreret for kongl. Skatter efter det Andet og Statskassen blev den største Herremand i Landet. Bøndergaarde fik den vel Ingen af; thi der var dog altid En eller Anden, der havde en halv Snes Daler, og saa kunde han faae sig en god lille Gaard belemret med Skatter. En Gaard i Klim blev solgt for 5 Rd. og nogle Tdr. Byg i Aftegt, en do. i Holme solgtes for 7 Rd. og en gammel Ko. Skjerpingsgaard paa 12 Tdr. Hartkorn blev udbudt 1825 for at betale de blotte Skatterestancer, men der blev intet Bud gjort. I Vinteren 1826 stjal Tyvene (?) alle Gaardens Bygninger og havde nær taget en gammel Kone med, der havde Bopæl i et Skuur, hvoraf fulgte den Synderlighed, at der ved Auction 1826 blev budet 500 Rbd. til den, der vilde modtage Gaarden og sætte Bygninger derpaa, uden at Nogen vovede at modtage Tilbuddet.

Det var til alle disse Herligheder min Hustru og jeg drog ind den 1. Mai 22, og det var da let at see, at vi maatte indskrænke os saameget som muligt og at der maatte søges at afvinde Jorden saameget som muligt.

Det Første var en let Sag for os, medens det Sidste derimod var underkastet saamange udvortes Forhold; thi for det Første vare Begreberne om Landvæsenet endnu ikke fæstnet, Brakningen og Vexelsædens Nytte var da ikke opfattet, Man havde kun dunkelt hørt Tale derom, og for det Andet saa vare alle Cerealiers [d: landbrugsprodukters] Pris saadan, at Landmanden maatte regne hvorledes han vilde, saa var der ingen Sæd, det kunde betale sig at dyrke.

Imidlertid var jeg den Første der i Egnen, der dyrkede Raps og Kartoffler. Det første Sommerraps saaedes 1822 efter Anbefaling af Proprietair Eiber¹⁾ til Ørum; der i nogle Aar havde gjort heldige Affairer i Rapsavlén — men Forsøget gjentoges ikke; thi Udbyttet blev kun betalt med 5 Rd. Tønden og Foderet kunde vanskelig undværes. Med Kartoffelavlén gik det derimod bedre, da Tønden kostede 1 Rd. og jeg desuden havde et ypperlig Kreaturfoder . . .

I Sommeren 26 havde jeg opgivet al Haab om at kunde kæmpe mig igjennem og begyndte at see mig om efter en Havn, hvis Skuden skulde strande, men Spørgsmaalet var, hvorhen jeg skulde vende mig. Paa min forrige Plads var ikke at tænke, og langt mindre havde jeg Mod til at tale derom; men jeg maatte dog tale med min Velgjører om de mørke Omstændigheder, der trak sig truende sammen og raadføre mig med ham om Havnen; og efter at han havde maalt og veiet adskillige Forhold, bleve vi Begge staaende ved — Seminaret. Forunderlige Skjebnel Hvis En i Aaret 1820—21 havde raadet mig at gaae Skoleveien igjennem Seminaret, vilde jeg uden tvivl spurgt ham »om han var tosset, eller han troede, jeg var det«. Man havde nemlig i de første Aar efter

¹⁾ Frederik Vilhelm Eyber, en driftig landmand.

Seminarets Oprettelse faaet en Slags Aversion for denne Anstalt og for de unge Mennesker, som gik ud derfra, hvilket jeg strax skal omtale.

Efter at have corresponderet med Provst Bentzon¹⁾ og faaet Bevilling til Optagelse, beskikkede jeg mit Huus, antog en paalidelig Avlskarl, til hvem jeg vidste rolig at kunne overlade Gaardens Bestyrelse, befalede Hustru og Børn i Guds Haand og reiste til det snedstedske Universitet, blev indskrevet blandt Studenterne og begyndte at indrette mig i mit Logis til at — studere. Imidlertid var det paa et hængende Haar nær, at jeg efter en 8 Dages Forløb havde forladt Seminariet, hvor jeg følte mig tilmode som en Spurv i Tranedans. Hver Aften var mit Kammer beleiret af Sværme, der betragtede mig som et udenlandsk Dyr og gjorde Dreng og Abekattestræger. — En Mand, der havde været Godsforvalter og havde Gaard og Eiendom — det var uhørt. Enten maatte han være et stort Sjenie eller et Dummerhoved, og det maatte de vide, og de kunne ingen Vei komme; thi ved deres Nærværelse overlod jeg dem min Kontubernal og satte mig ind til Verten. Efter deres Opførsel classificerede jeg dem saaledes, at den halve Deel vare raa uopdragne Dumrianer, der skulde have Alting ind med Skeer og som siden bleve de utaaelige Pedanter, der af de opsnappede og ufordøiede Brokker og Stumper drømte at have slugt al Verdens Viisdom, og den anden Halvdeel vare Springfyre, der bedre egnede sig for et Beridderselskab end for Skolen . . .

Det gik som pr. Telegraf, at jeg vilde forlade Seminaret og kom ogsaa for Provstens Øre. Næste Dag

¹⁾ Niels Ludvig Christian Bentzon var præst i Snedsted og forstander for det på hans initiativ sammesteds 1812 oprettede seminarium. (Joak. Larsen: Bidrag til den danske Folkeskoles Historie s. 223 og 230.)

kaldte han mig ind i sin Stue, gav sig i Samtale med mig om hvorledes jeg var tilfreds med Logiset, med Omgivelserne etc. og spurgte endelig om Rygtet havde sagt Sandhed med at jeg vilde reise tilbage. Jeg fortalte ham uforbeholden Alt. Da smilede han paa sin sarcastiske Maade og sagde: »Jeg kan godt forstaae, at efter deres Alder og de Forhold, hvori De lever og har levet, maa Opholdet i Deres Logis og Seminaristernes Væsen være Dem mindre behageligt, men mon ikke nogen Grund til Deres Utilfrædshed skulde ligge i Deres eget Humeur og Sindstorfatning? De¹⁾ er ældre og har mere Kundskab og Livserfaring end de unge Mennesker her — hvorfor vil de da støde dem bort istedet at trække dem op til Dem ved med Overbærelse og Blidhed at rette deres Unoder eller Smaateil og modtage dem med Venlighed. Vil De vorde en dygtig Skolemand, som jeg haaber, saa maa De tage Verden, som den er og ikke lade Dem afficere ved saa Smaating, som her er Tale om. Tro mig! De vil i Skolelivet faa Brug for al den Venlighed og Tolerance, som De kan opdrive. Hvad »Svineriet« angaaer, saa gjør blot et lidet Besøg omkring i Byen i de øvrige Logiser, og jeg er da vis paa, De skal blive aldeles forsonet med Deres«. Manden havde fuldkommen Ret; da jeg undersøgte Sagen praktisk efter hans Anvisning blev Logiset »et meget net Logis« og Seminaristerne de godmodigste Fyre af Verden, der hang ved mig, som den ene Ven hænger ved den Anden, eller som Man siger »som Burrer«.

Her indfletter forfatteren nogle moralske Betragtninger og meddeler iøvrigt, at mens han var på seminariet kom en

---

¹⁾ I private Samtaler med de Seminarister, som han især yndede, sagde han altid »De«, men paa Skolen »Du« til Alle. F. A.

bondesøn fra H. derind, Han så »drengvorn ud«, var dårlig klædt og blev slet behandlet af kammeraterne, men »denne næsten foragtede Yngling tog et Tilløb og udviklede en Aand, der bragte ham langt forud for alle Andre«. Forfatteren sluttede et varigt venskab med ham, holdt ham iøvrigt stangen på seminariet, hvor de bægge fik et »udmærket due- lig«, »men saa løb han mig forbie som et Stjernes kud, og efter faa Aar tog han Embedsexamen i Kjøbenhavn¹⁾. Hvorvidt han valgte den rette Vei vedkommer ikke Sagen«.

Det var en almindelig Paastand baade i og udenfor Seminariet at Provst Bentzon var en stolt og bydende Herre, der styrede med et Jernsepter og aldrig tog mod Forestillinger. Denne Dom var, som saamange Domme, der fældes uden Præmisses, aldeles falsk. Som Forstander og første Lærer maatte han, naar Man seer hen til det Dannelses Trin paa hvilket de Mennesker stod, som han skulde danne for Folkeskolen, være stræng i sine Love og consequent ved deres Overholdelse. Provsten maatte, ligesaavel og af samme Grund som den russiske Keiser, være Absolut Monark, saalænge Undersaaterne ikke havde naaet en saadan aandelig Selvstændighed, at de kunne modtage en »representativ« Forfatning. Der maatte en kraftig Aand og et strængt Retfærdigheds Hensyn til at holde Styr paa saamegen Raahed og Spektakelmageri, som i hans Tid maaske langt mere end nu stødtes ind paa Seminarierne for at skruphøvles og files til nye Meubler og denne Opgave var han voxen, medens han

¹⁾ Ifølge velvillig meddelelse fra hr. seminariefors- tander Taaning i Ranum kan her kun sigtes til Peter Christian Andersen Dybdal, der blev præst, sidst i Sennels. Der foreligger dog for offentligheden intet, der forklarer de begejstrede ord, hvormed han her omtales af Henrichsen. Til skolelærereksamen fik Dybdal 13 ug'er, 3 mg'er, 1 g. (praktisk gymnastik) og 1 tg. (sang).

paa den anden Side viste enhver af Eleverne, der fortjente det, den sjeldneste Opmærksomhed og Velvillie og havde et følende Hjerter for Alles Vee og Vel¹⁾. Om de øvrige Lærere vil jeg ikke tale; de vare kun Hverdagsmennesker, hvoraf dog den Ene efter flere Omvexlinger og exentriske Bukkespring blev et »Ugedagsmenneske«.²⁾

Efter det høisalige Kancellies stagnerende Anskuelser vare Læregjenstandene da bleven saaledes indskrænkede, at Læsetabellen lignede et Beenrad. Verdens Historie, Fysik, Astronomi etc. samt Undervisning i Tydsk var ifølge de Stemann-Ørstedeske Indsigter unyttige Gjenstande, som vel tillodes hvo der vilde at studere, men som ikke ellers hørte til Examinationsfagene. Der fandtes hverken Jord eller Himmeglober paa Skolen. Disse blev først nogle Aar efter anskaffede af anden Læreren til stor Forargelse for den daværende Forstander

¹⁾ Med denne velvillige omtale af Bentzon kan sammenholdes et indlæg af H — — (utvivlsomt Henrichsen) i Tisted amtsavis 1838 nr. 21, hvori han med varme forsvarer sin gamle lærer mod nogle angreb. Henrichsen opkaldte iøvrigt også en af sine sønner efter Bentzon.

²⁾ Foruden seminariets forstander, ovenomtalte Bentzon, var der i Henrichsens tid kun to lærere ved skolen, nemlig Georg Filip Pfaff og Peder Kjellerup Algreen, der bægge blev ansatte som medlærere 1826 efter at de havde taget skolelærereksamen samme år med udmærkelse. Den førstnævnte af disse var født i Viborg 19. januar 1798 og søn af kommandersergeant Georg Henrik Pfaff og hustru Magdalene Kirstine Hansdatter. Han blev entlediget 20. decbr. 1847, men virkede ved seminariet til 1848, da det forflyttedes til Ranum. Senere blev han kirkesanger i Køng på Sælland. — Algreen, der vel må være »ugedagsmennesket«, blev afskediget fra 1. maj 1838, tog senere theologisk embedseksamen og blev præst. Han er iøvrigt en velkendt personlighed. (Det væsentligste af ovenstående er velvilligst meddelt af hr. seminarieforstander Taaning i Ranum.)

Licentiat Brammer¹⁾, der holdt mere af et 6 Timers ugentlig Foredrag eller Opramsin[g] af en af ham selv skreven Methodik, hvorom der sagdes, som om Rammond:

Halvtredsindstve Alne var han bred,
Og Hundrede var hans Længde

og hvis Studium skal have smagt som den Suppe, der koges paa en Lundstikke.²⁾

Naar jeg har critiseret Cancelliets Bestemmelser om Seminarie-Undervisningen, saa maa det dog bemærkes, at der laa en anden Grund herfor, end den almindelig antagne: »at de gaves for at ikke Folket skulle faae for meget Lys og derved komme til at see, hvad der helst ønskedes skjult, eller komme til at tænke over Forhold, som det salig Cancellie helst vilde beholde for sig selv«. Provst Bentzon havde foreslaaet Verdenshistorie, Naturlære og de første Grunde for Verdensbygningen, men Cancelliet slog en tyk Streg over alle 3 Dele, og det var vist i Seminariets første Dage ganske godt. Det er næsten umuligt for de Nulevende at forstaae det lave Standpunkt, hvorpaa baade Bondesønner, ja selv Sønner af Skolelærere stode dengang, og det var især af disse Seminarierne skulle befolkes ifølge Fundatsen for disse Oplysnings Anstalter. Naar en Bondesøn dengang kunde regne de 4 Species i ubenævnte Tal, læse »dansk Prænt« og skrive den bekjendte Sætning nogenlunde læselig:

¹⁾ Den senere biskop Gerhard Peter Brammer efterfulgte 1830 Bentzon som præst og seminarieforsender i Snedsted.

²⁾ Et Bevis paa Seminariets aandelige Standpunkt i Brammers Tid afgiver følgende Svar. En Fremmed besøgte engang Seminariets Museum, skjenket af sl. Provst Schade og deriblandt en Elektriseremaskine med Glashjul. Paa den Fremmedes Spørgsmaal, om de nogentid eksperimenterede med denne, svarede en Seminarist: »Nei, vi sende altid vore Barberknive til Thisted for at faae dem hvedt«. — Den Fremmede forlangte ikke mere.

»Den, som mig føder, det er Gud min Herre, og den, som mig klæder« osv., saa var han et Lys i Byen; men slige Disiple maatte have Melk og ikke haard Mad, og de ville aldrig, idet Mindste kun Faa af dem, kunne fordøiet mere end den tarvelige Kost, der da bødes, og som endda for ikke saa Faa blev daarlig nok opfattet og forstaaet. Selv i min Tid, 14 Aar efter Seminariets Oprettelse, toges der altfor lidt Hensyn til de indmeldte Elevers Kundskaber, der som oftest var en Følge af Op-ræmsningssystemet, der spillede en altfor stor Rolle og gjorde, at Mange kom ind i Skolen [o: blev skolelærere] for at blive til Spot og Latter for Folket.

Hvorledes det stod til med nogle af de daværende Seminaristers aandelige Habitus vil et Par Exempler nær belyse,

men da de ikke er videre morsomme eller rammende, udelades de med samt nogle almindelige bemærkninger.

Efter at have underkastet mig Examen i September 28, ved hvilken, som før meddelt, kun 2 fik første Charakter¹⁾, et Predikat, hvortil der efter de daværende

---

¹⁾ Henrichsen fik karakteren ug. i bibelshistorie, boglæsning, tavle-regning, fædrelandshistorie, geografi, metodik, indbyrdes undervisning, theoretisk gymnastik og tegning; mg. i religion, smukskrift, dansk grammatik, dansk stil, hovedregning og katekisation; g. i sang, musik og praktisk gymnastik, og det tilføjes, at hans opførsel har været exemplarisk. Lignende karakterer fik han ved årsprøverne 1827 og 28. Hans vidnesbyrd de nævnte to år lyder henholdsvis: »Hans fremgang befandtes rosværdig. Godt nemme, særdeles sund dømmekraft, som de her findes forenede med rosværdig flid, må give håb om gode frugter. Hans forhold var rosværdigt« og: »Hans fremgang befandtes udmærket god. Godt nemme, sund dømmekraft, en tro hukommelse, forenede med flid, have vist deres frugter i den fremgang, han har gjort. Noget mere ligelighed var ønskelig. Hans forhold

Forhold ikke hørte store Talenter for at faae, var jeg allerede kaldet til Lærer i Grønheden ved Sæbye af Stamhuusbesidderen Baron Ahrenfeldt¹⁾ til Sæbygaard. Vinteren før havde jeg solgt Gaarden for 325 Rbd.²⁾ og nu fandtes det ved Opgjørelsen af Generalregnskabet, at jeg havde tabt ved mit Landmandskab 1600 Rbd., d. v. s. hele min Hustrues og egne erhvervede Formue, og at jeg nu var saa »afblanket« som en Spiller, der har sat Alting paa det sidste Kort . . . [men] Haabet var der, jeg var jo allerede kaldet til Embede, og saa havde det ingen Nød. Baronen havde skrevet til Seminarieforstanderen om Sommeren, at Embedet var ledigt, at der var en nye og smuk Bopæl, en stor Have og over 20 Td. Land Jord, samt at de øvrige Indtægter rigtignok kun var 12 Td. Rug og 40 Rbd. Provsten kom løbende med Brevet og Alting loe paa ham. »Det maa De søge, der er Landmand, og her er 20 Td. Land — Gud bevare os, 20 Td. Land — hvad?« Jeg vilde neppe tro mine egne Øine, at Lykken saaledes kom dumpende ned med 20 Td. Land etc. etc. og kort — jeg kom, jeg saa og vandt. Ak du milde Gud, og saa var det Hele »Trolderie« og »Øienforblindelse« —

Beboerne af Øsløs var et sjeldent godmodigt og fredelskende Folk, med hvem jeg ikke havde mindste Strid, og som ved vor Afreise viste os den største Velvillie, især skylder jeg den sjeldne Familie i Søndergaard

---

har været rosværdigt«. (Alt efter velvillig meddelelse af hr. seminarieforstander Taaning i Ranum.)

¹⁾ =: Jens Karl Krag-Juel-Vind-Arenfeldt. — Henrichsen aflagde 27. oktober 1828 embedséd som skolelærer i Dyrhedens skole-distrikt (Edsbogen i Ålborg bispearkiv).

²⁾ Allerede 8. april 1827 skødede Henrichsen sin gård i Øsløs, Bøjesgård kaldet, for 200 rbd. sedler til Niels Frantsen i Fårtoft. (Han herredernes justitsprotokol under 12. april 1828.)

og daværende Præstefamilie — Consistorialraad Meier¹⁾ var da Præst — min hjertelige Tak. En stor Deel ledsagede os til Fartøiet, der skulde føre os til det ukjendte Hjem til de 20 Td. Land og alle de drømte Herligheder. Med Hustru og 4 Børn gik jeg ombord den 26. October 28 og maatte udstaae en rygende Storm gjennem Limfjorden, men da jeg ikke torde udsætte Kone og Børn for Kattedagets Vover paa denne Aarstid, fik jeg dem over Land fra Aalborg paa en Østersfarer fra Randers, og landede selv i Sæbye den Aften, da den danske Prinds og den danske Prinsesse blev viiede i Kjøbenhavn²⁾, og da alle Landets Kjøbsteder vare iluminerede og den mindste By i Riget, Sæbye, straaledede ogsaa hin Aften i jomfruelig Glands, affyrede sine 4re 1¹/₂ ⚡ Kanoner, drak Skaaler og sang »om Kongehusets Lykke«. — Forunderlige Verden! ogsaa dette var Trolderie og Øienforblindelse altsammen . . .

Den 31. October kom jeg til mit nye Hjem, der alt var saavidt tagen i Besiddelse af den øvrige Familie. I Frastand saa Skolen ud som en lille Borg, men ankommen i Borgen blev den til en »kon Hyssel«³⁾ med 2 smaa Kamre, et Kjøkken paa 4 og et Spisekammer paa 2 □ Al., hvilke stod i et nøiagtigt Forhold til de 20 Td. Land, der rigtignok var der, men hvoraf der ikke var dyrket en Fure, men laae i Lyng til Knæerne. Der stod jeg. Alle mine Forhaabninger vare paa engang tilintetgjorte, og jeg saae kun Armod for Døren. Havde jeg nu strax taget fat paa denne raa Jord og ladet Ilden gaa over nogle Tønder Land og begyndt Brakning, saa vilde mit

1) Hans Erik Saabye Mejer.

2) Frederik VII blev 1. november 1828 viet til prinsesse Vilhelmine. Henrichsen kan altså ikke, som han nedenfor siger, være kommet til Grønheden 31. oktober.

3) □: en lille hytte. (Se Feilbergs ordbog under »korn« og »hyssel«.)

Tab ikke blevet saa stort, som det blev, men jeg tabte al mit Mod ved Synet af denne Ørken og gjorde intet Forsøg før det var forsilde, og det var først et Par Aar efter, at jeg ved nogle af mine Naboers Overtalelser tog ret fat paa Arbeidet, der lønnede sig godt, især ved Dyrkning af Kartofler og Rug, der gav 24 og 16 Fold, men saa var Jorden mat og paa Græsarter var der ikke at tænke. Naar man nu erindrer, at jeg kun havde i det Høieste 100 Rd. i Løn, at Familien var 6 Personer foruden en Pige, saa vil det ikke synes underlig, at jeg i de 5 Aar, jeg var her, tabte min hele Restbeholdning af 300 Rd. Det var af det slags Skoler til hvilke det, som det hedte i Corsaren, var farlig at sende sine Børn, da Læreren af Sult let kunde fristes til at — æde dem.

Forresten var Grønheden Skole med Hensyn til Udsigten et yderst romantisk yndigt Sted. Omgiven af Skove skuede Øiet mod Øst ud over Kattegat til Læsø og mod Vest flere Miil ind i Landet. Folket var et kraftigt og af Luxus og Overdaadighed aldrig berørt Folkefærd, der uagtet det dybt følte Trykket af Hoveri og Fæstetvang — Vendelboerne have jo altid været et Frihedselskende Folk — dog besad en Munterhed og Jovialitet, der ret maatte glæde en Fremmed, der saae deres Armod. Mistroiske i høi Grad mod enhver Fremmed, der ikke var af deres Stamme, hengav de sig til ham med Liv og Sjæl, naar de lærte ham at kjende som en ærlig Mand og vilde vove Livet for en Saadan. Som et Folk, der formedelst sin Armod og Trællestand kun var lidet berørt af den øvrige Verden og den nyere Tids Opsving, var det forblevet isoleret og stod som en Typus for den elskelige Fortid, da »et Ord var et Ord og en Mand var en Mand« og Man behøvede her aldrig enten Stemplet Papir eller Tinglæsning eller nogen af alle de Kunster, der vidne om den menneskelige Tro-

løshed, for at vorde forsikkert om en Mands Løfter. Uagtet Folket i Almindelighed stod langt tilbage i den Oplysning, som Nutiden har bragt med sig, gaves der dog enkelte Mænd, der ved Læsning og Selvstudium havde hævet sig over den større Mængde og dog vedbleve at beholde deres Nationale Simpelhed og patriarkalske Dyder. Nogle af disse i Særdeleshed, saavel som hele Folket i Almindelighed, ville stedse mindes af mig med Kjerlighed og, iblandt hine vil jeg nævne Anders Jensen, der, ligesom hans Søn efter ham, var Sognefoged og med hvilken saavel som med flere af mine Disciple derfra jeg indtil denne Dag har staaet i stadig Brevvexling. Hos denne oplyste Mand og hans herlige Familie hentede jeg ofte Trøst og Styrke i de onde Dage.

Endel Aar før jeg kom ned til Vendelboerne var der gaaet en stærk Bevægelse gennem Bønderne, og den havde ikke ganske lagt sig, men Dønninger af Stormen sporedes endnu. Det var den »Martin Ditzke« Bevægelse, der begyndte i Tyverne: En Degn i Vrensted, navnlig Martin Ditz,¹⁾ havde bildt Bønderne ind, at han kunde

¹⁾ Martin Dietz blev, efter at have været lærer i Ålborg og Randers, 1807 kaldet til degn for Vrensted og Tise (han aflagde ed som sådan 21. novbr. dette år). Her gjorde han sig snart bemærket paa en mindre heldig måde, og det endte med, at han 1817 blev sat under tiltale og 9. april 1821 dømt ved højesteret »til at bøde sine 3 mk. og desforuden trende fyrgetyve lod sølv, samt hensættes til arbeide i Viborg tugthuus i 3 aar, saa og at have sit embede som sognedegn for Wrensted og Thüse menigheder forbrudt«. Han blev »sigtet og tildeels dømt for følgende: Falsk vidnesbyrd, vinkelskriverie, almuens forførelse til løgnagtige klager samt opsætsighed mod øvrigheden, forlokkelse til at aflægge falsk vidnesbyrd, falsk, for at have ført løgnagtige klager over embedsmænd, samt desforuden for at have været stifter af de i Sæbye fra den 22de til den 28de august 1818 forefaldne uordener i anledning af hans

skaffe dem Frihed for Hoveri, og man behøvede dengang kun at nævnte dette magiske Ord »Frihed« for at elektrisere Befolkningen. Ophidselsen mod Godseierne og disses Forvaltere steg ved Degnens Prækener og Skrivelser til en stor Høide, men kun paa et Sted blev den lovlige Orden overskreden, idet Bønderne dræbte Forvalteren paa Kokkedal, der, efter hvad man sagde, »fik kun sin Løn«. Fra den Tid blev Vendsyssel hartad erklæret i Belejringsstilstand, og der indløb til Aalborg den ene Beretning efter den Anden, at Bønderne flokkedes i store Hobe, at Skovene omkring Sæbye vare fulde af bevæbnede Bønder, der truede med at afbrænde alle Herregaarde. En Løitnant blev beordret til Sæbye med et Compagnie Soldater, men da han kom til Hjallerup og

---

transport derfra til Hjørring m. m.« (Viborger Samler 1821 nr. 47). Mange var de mennesker, han drog med sig i faldet; ikke mindre end 32 andre personer var under tiltale samtidig med Dietz, og af disse blev de 23 dømt, dels til fæstnings- og tugthusarbejde, dels til mindre følelige straffe. Intet under, at denne sag vakte megen opsigt i samtiden og blev foretaget for højesteret, hvor degnen selv førte sin sag, under stor tilstrømning af tilhørere. Betegnende er det i så henseende, at hans portræt 1821 blev stukket i kobber. — Dietz kom dog ikke i Viborg tugthus men i Københavns forbedringshus, hvilket fremgår af en kancelliskrivelse af 22. septbr. 1821 til biskoppen over Ålborg stift, ved hvilken der tilstodes hans hustru, Ane Marie Salomonsdatter Hübertz, en årlig understøttelse på 20 rbd. sølv af Hjørring amtsprovstis skolelærerhjelpekasse så længe manden sad i nævnte forbedringshus. — Sine sidste år tilbragte Dietz i København, bl. a. beskæftiget med litterært arbejde (Erslews forfatterleksikon I. 339, supplementet I. 370; Hundrup: Lærerstanden ved Randers lærde Skole s. 111; Goldschmidts Dagbog fra en Rejse paa Vestkysten af Vendsyssel og Thy 116—136). Af sidstnævnte kilde vil det fremgå, at Henrichsens fremstilling er alt andet end korrekt.

hørte om de stærke Vendelboers Bevæbning, ilede han tilbage og berettede, at hele Landet var i fuld Oprør, og at Blod var flydt paa mange Steder. Strax blev en Kaptain udkommanderet med 300 Mand og 4 Kanoner for at standse Oprøret. Sæbye var især det Sted, der var betegnet som farlig, og hans Instrux lød paa især at fange Hovedmændene. Med den største Forsigtighed i Marsch en echetton, som det hedder i Krigssproget drog han frem og naaede lykkelig den lille Bye, hvis Indbyggere ikke bleve lidet forfærdede ved at see saamange bevæbnede Krigsfolk med Knusemaskiner i sine Gader.

»Kjender de, hvor Oprørerne have deres Smuthuller og Tilhold.« spurgte Kaptainen den forundrede Byefoged.

»Oprørerne! Hr. Kaptain, hvad mener de hermed?«

»Ved de ikke, at hele Landets Bønder ere i Oprør, saa er de min Sandten en daarlig Politimæster.« Nu blev Fogden ilter og skjældte den ulykkelige Kaptain og hans Overordnede ud for Fæ, i hvis Hjerner der var Oprør og ikke i Vendsyssel. Og dette var sandt nok; der var en stor Misfornøjelse med det Bestaaende og navnlig Hoveriet, men Noget, der lignede Oprør, var der ikke, og da Ditz blev fængslet for at have ophidset Bønderne, skrevet falske Klagemaal og falske Underskrifter, og dømt til Tugthuset, faldt hele Bevægelsen hen.

Forfatteren anfører et bevis for, at »den gamle Vikinge Aand endnu er rodfæstet i vor Tids Vendelboer,« idet de nemlig 1831 på Hjallerup marked uden rimelig grund overfaldt et beriderselskab — »jeg troer, det var Hofmanns« — og brød dets telt ned. Scenen ender teatralsk, idet »en Kæmpe« ved navn Jens Torndal »med sin uhyre Knortekjep i Haanden« værner det flygtede selskabs garderobe, »og ikke en Stump blev rørt.«

Stedels Præst Doct. phil. Weise ¹⁾ var en godmodig Mand, der gjerne vilde lade alle Mennesker leve som de vilde efter Døden, naar han bare maatte leve som han vilde før Døden, d. v. s., at naar han havde forrettet sin Ugedag, saa holdt han ikke af eller taalte at blive videre forstyrret i sine lærde Studier, og det er da let at begribe, at han brød sig lidt om Skolen, der kun saae ham ved de befalede Examinere. Han sagde — hvilket fuldkommen er bevist — »er en Lærer doven, saa hjælper ingen Skolebesøg, og er han det ikke, saa ere de ogsaa til ingen Nytte og røber kun Mistillid.« Som en Følge af Sognets Udstrækning og hans Ulyst til at tage ud, da han tillige var svag af Helbred, fik jeg en mangeløs Færdighed i at døbe Børn, hvilken Forretning blev overdraget til mig ²⁾ — »da Doctoren var syg« og de stakkels Børn naturligvis ikke maatte dø i Synden . . .

Det var sandsynlig en Følge af Doctor Weises indsluttede Væsen og af at han i stadig Distraction svarede i Vester, naar man spurgte i Øster, at Folket troede fuld og fast, at han kunde mane, vise igjen og fordrive Spøgelse, hvilket han havde vist i Mellem Mølle som Præst i Vuust. Dette vil jeg ikke indlade mig paa, men dette veed jeg, at han havde ypperlige Gaver til at fremme Søvnen hos sine Tilhørere i Kirken. Hans Prækenere vare sædvanlig af den Beskaffenhed, at de havde kunnet passe for et Auditorium af Lærde og glede følge-

¹⁾ Johan Henrik Weise.

²⁾ Det er ikke let at forstå, hvordan forfatteren er kommet til denne opfattelse, da kirkebøgerne med tilstrækkelig tydelighed viser, at det vel i de nærmeste år før hans ankomst havde været meget almindeligt at hjemmedøbe børn i Volstrup sogn — muligvis fordi præstens helbred på den tid har været særlig slet — men at der just 1828 skete en forandring heri, så at hjemmedøb fra den tid forholdsvis sjældent fandt sted.

lig Hoved og Hjerte forbi hos de simple Bønder, der saa benyttede Tiden til at faae sig en Luur; især vare Qvinderne slemme i dette Stykke; enten sov de eller fik en lille Passiar, saa »Prikkefogden« fra Christian den 4des Tid kunde faaet nok at bestille. Mærkede han nu under sin Tale, at der blev Hvidsken eller hørte den snorkende Lyd, saa afbrød han Talen, tog sin Skammel — han var en saare lille Mand — stod op derpaa for at opdage de Skyldige og raabte: »Er I kommen her for at sladdre (sove), I Sladdertasker (Sovnetryner), saa kunne I ligesaa godt blevet hjemme.« Det var da sjelden, at Nogen sov meer den Dag.

En anden Gang holdt han Skrifte saaledes, at han talte nogle faae Ord til hver Afdeling; da han var ifærd med at tale til den Sidste, saae han et Fruentimmer komme ind ad Døren, der, da hun mærkede, at hun var kommen i den 11te Time, blev consterneret og vidste ikke om hun turde gaae eller blive. Da brød Doctoren pludselig af og raabte: »Hvad gaaer den Mær og lunter efter? Kan hun skynde sig at komme — hun kan nok have det behov« — det kan nok være, at hun tog Benene med sig.

Saaledes kunde jeg fortælle de Hundreder af lignende Anekdoter om Præster, der ved deres kirkelige Forretninger glemme sig selv og give den gamle Adam Tøilen, hvis det hørte til disse Blades Plan. Kun et Par skal jeg tillade mig her at anføre, som jeg selv har oplevet, da de ellers sandsynlig vilde vorde glemte. Ved en Barnedaab i en Kjøbstad Kirke, da en af Fadderne skulde lægge sin Gave paa Alteret til Præsten, tog han feil og lagde tillige Degnens Offer. Han mærkede det strax og vilde tage det Sidste tilbage — men Præsten havde sine Øine med sig og lod sin Haand falde med Kraft ned paa den Offrendes i det han raabte, saa Alle kunne

høre det — »Bordet fanger!« — Han huskede vel ikke Andet end han sad ved L'hombre Bordet.

En Kone fra Hospitalet kom en Skjertorsdag Morgen til den samme Præst og bad ham om at berette et af Lemmerne, der laae for Døden — »Jeg troer hun er gal! seer hun ikke, jeg har 4 Helligdage og skal prædike paa dem Alle? — Jeg kommer min Salighed ikke før paa Mandag!« »Ja men Herre Gud Hr. Pastor! hun kan jo dø inden den Tid«. »Saa lad hende dø den Mær, hvad Fanden kommer det mig ved«.

Da Konen var kommen uden for mødte hun en Nabo fra Fattighuset, der skulde til Præsten i samme Ærinde. »Det hjælper ikke Søster, thi Præsten er reent gal«. »Det er det samme, jeg vil ind, og Moder Marthe skal berettes, om han blev nok saa gal«.

Da Konen havde forrettet sit Ærinde, udbrød Præsten: »Plager da Fanden de Kjellinger? veed de ikke, at jeg nu har Andet at bestille, end løbe efter dem? Det skeer min Salighed ikke før Mandag«. Nu satte Konen sig rolig ned paa en Stoel og bandte endnu stærkere paa, at hun ikke gik af Pletten før han lovede at berette Marthe endnu i Dag. »For Satan«, udbrød han, »saa bring de to Mære sammen, at jeg kan affærdige dem paa eengang« — og saa skete det. Jeg maa imidlertid bemærke den Synderlighed, at denne Mand, der her viste sig saa brutal, var i Grunden saa Hjertensgod og medfølelse som Nogen og gjorde de Fattige meget Godt i Løndom¹⁾ . . .

¹⁾ I Tødsø levede i forrige Aarhundrede en Præst [Anders Andersen] Knie — formodentlig »Knigge«, der endnu lever i Sagnet Verden just ikke for sine gode Egenskaber. Følgende Tirade forefaldt i en Art Høstprædiken han holdt:

»Der er nu Vodstrup, den lille Bye, der har Fanden og sin Bolig — æ — Om Vinteren kan de ikke komme i Kirke for

Fra den Tid, jeg paa Seminariets Bibliothek fik fat paa Bugges store Lærebog, vare de astronomiske Videnskaber mit kjereste Studium, og ere blevne det indtil denne Dag; men denne Videnskab fik jeg først Klarhed i ved Bekjendtskab med Pastor Henneberg,¹⁾ maaske i Virkeligheden Danmarks første Astronom [sic.], skjøndt han virkede ukjendt og i al Stilhed, og da jeg om Sommeren kun havde Skole 2 Dage om Ugen, saa reiste jeg i Fritiden hver 2den Uge 14 Miil Tour og Retour til Aalborg for at modtage Undervisning hos denne elskværdige Olding. Det var Skade, at han døde før jeg ret fik Isen brudt og siden har jeg Ingen funden, der kunne uddanne mig videre . . .

Jeg maatte nu med blot Bogen i Haanden gaae min egen Vei, og derfor gik jeg ikke langt, især da saamange Ting trykkede mig til Jorden. Paa et efter Hennebergs Anvisning construeret Instrument kunde jeg maale Stjernernes Længde og Brede og fik derved en Himmelglobe istand af 1 Alens Diameter, hvor paa tillige Solens og Planeternes Stillinger ved Beregninger vare afsatte med smaae Mæssingplader, der kunde flyttes efter Tiden. 2 saadanne Globes, en Jord og en Himmel-Globe af noget mindre Form construerede jeg til Seminariet, hvor, som let kan tænkes under Brammers Bestyrelse, Faa eller Ingen studerede den.

Man siger, der er spaaet, af hvem véd jeg ikke, at Verden engang skal forgaae ved Ild, men det var paa et hængende Haar nær, idet Mindste hvad Danmark angaar,

---

Kulden — æ — og om Sommeren kan de ikke komme for Varme — æ — og om Høsten kan de ikke komme for at rive og kratte — æ; men Fanden vil rive og kratte dem i Helvede — æ —
F. A.

¹⁾ Knud Henneberg, hospitalspræst og residerende kapellan i Aalborg, døde 2. oktober 1832.

at den var forgaaet ved — Amtsprovster. Det salig nu hensovede Cancellie havde i sin behagelige dolce farniente udruget adskillige Æg, hvoraf der stundom fremkom adskillige Basilisker, men i Tyverne¹⁾ udrugede det for at vise, at det kunde skabe noget Vidunderligt, et Kuld Æg hvoraf der fremkom 17²⁾ Amtsprovster foruden de allerede eksisterende 7 Biskopper, saa det lille Land fik 24 Storhyrder med uindskrænket Myndighed. Regjeringen havde siden det 19de Aarhundredes Begyndelse gjort adskillige Stats- og Finants Experimenter, mér eller mindre confuse, men Amtsprovste Experimentet var dog den galeste af dem Alle, hvisaarsag det heller ikke holdt sig længere end en Comets Tilsynekomst, men indjog imidlertid ligesaa stor Skræk, som denne. Et saadant Tyrani og Hærskesyge, som disse Smaapaver udfoldede nedad finder kun et Sidestykke til [5: i], hvad der i Jacob Erlandsens Dage præsteredes opad mod Konger og Fyrster, saa hvis de havde kunnet haandtere Bandstraalen — de havde sans facon udslynget den.

Da Biskop Jansen³⁾ døde 1827, befandtes det, at denne Guds Mand havde ædt og drukket eller forødt 26000 Rd. af Umyndiges og andre offentlige Midler, medens hans Bo var falit. Man paastod dengang, at hvis 6te Frederik da havde havt sin hele Ungdomskraft vare alle Bispetroner omstyrtede, og disse Halvguder, der ikke gjør Staten Gavn for en Daler om Aaret, men er kun

¹⁾ Amtsprovstierne oprettedes i årene omkring 1812, men var allerede en halv snes år efter — altså »i Tyverne« — i fuld opløsning, selv om nogle af dem bestod endnu en halv snes år.

²⁾ Antallet var større, da de fleste amter deltes i flere »amtsprovstier«.

³⁾ Om den ved bisp Rasmus Jansens død forefundne kasse-mangel er fremdraget enkelte nye oplysninger i J. P. Stenholm: Bidrag til Aalborg Bispedømmes Historie s. 164 ff.

simpelhen en Luxus Artikel, for stedse afskaffede. Denne gode Reform, som det let kan tænkes, at Kongen har havt i Sinde, blev imidlertid ikke udført, men han befalede: »at Bispestolen i Aalborg skulde staae ledig indtil Hver havde faaet Sit«, da Gjelden skulde betales af Bispetienden, og forunderlig nok: Bispestolen stod ledig i 7 hele Aar og — Verden blev endda staaende.

Da var det, man tog en af de nyskabte Amtsprovster til at være Visitører i dette Interregnum, thi »visiteres« skulde der hvert Aar, hvorledes skulde ellers Folkets aaandelige Trang skee Fyldest. Jeg behøver ikke at fortælle for Nutidens Præster og Lærere, at denne lille Pave hed Stochholm¹⁾ — han var altfor vel kjendt, thi han var nær ved at prygle de Sidste, og skjeldte de Første ud for Takkel og Tov, naar de ikke kunne gaae ind i hans crasorthodoxe Forestillingsmaade, og paa en Visitatsreise i Vendsyssel 1830 rasede han saaledes at 2 ulykkelige Lærere, der ei havde Mod og Kraft nok til at ignorere Despotismen, toge sig selv af Dage. Ogsaa

¹⁾ Jens Stochholm karakteriseres af Wiberg som »nidkær men stridbar«, hvilket synes at stemme med det billede, man også fra anden side får af ham. I biografisk lexikon siges han at være »ivrig og dygtig men også heftig og hensynsløs«. Alligevel forekommer det lidet sandsynligt, at Henrichsen skulde have ret i, at Stochholm ved sin hensynsløshed skulde have drevet to lærere i døden, og skønt vi gennem visitatsprotokoller og edsbøger er i stand til at konstatere, hvor der er blevet visiteret og hvilke skolelærerembeder, der er blevet vakante, er det ikke lykkedes at finde noget, der bekræfter denne påstand. Og dog — Stochholm udgav 1831 en afhandling: »Selvmorderens Forbrydelse, beskuet i Christendommens Lys«. Tiden og æmnet kunde tyde på, at Henrichsens påstand ikke helt er grebet ud af luften. — Det er vist iøvrigt Stochholm, der sigtes til i en artikel af H — — [o: Henrichsen] i Thisted Amtsavis 1838 nr. 21, hvori der tales om en ond ånd, der påtog sig en ravns skikkelse, foer op i Jylland og byggede sin rede ved Limfjorden osv.

jeg skulde dengang have følt hans Raserie, men Sagen fik Gudskelov et andet Udfald, end han havde ventet.

Forfatteren omtaler her som indledning til det følgende den nærgående kontrol, der udøvedes overfor lærerne af bisper, provster, præster og andre, manglen på brugelige læsebøger i skolerne, den fra oven udgående næsten latterlige iver for indførelsen af den indbyrdes undervisning og lærernes isolerede stilling, »da 3 Mænd [p: lærere] neppe kunne samles til et Møde for at conferere om deres Anliggender uden at spørge Provst eller Præst om Tilladelse«, hvorefter han fortsætter sin meddelelse saaledes:

Denne Isolering blandt Lærerne gjorde, at en Lærer i Vendsyssel, maaske nogle i Forening, indgav et anonymt Klageskrift til Bispekontoret, i hvis Arkiv det endnu findes¹⁾, da jeg selv har læst det der, og hvori Forfatteren i et vel djervt men dog fuldt rigtig Sprog havde fremhævet mange af Skolens Brøst og Mangler, og de Krænkelser og Forurettelser, Læreren ved sin Gjerning monne døie.

Istedet for at ophjælpe og fremme den gode Sag maatte et saadant anonymt Product forbittre Vedkommende og kunde aldrig lede til noget Resultat. Uheldigvis var det underskrevet:

»Paa endel Læreres og egne Vegne: H . . .«

I Aaret 1830 holdt Hr. Stokholm Visitats i Volstrup Skole efter endt Kirketjeneste, og enhver af Sognets 4 Lærere skulde catechisere og examinere sine Elever, og da jeg som den Sidste var færdig, bød Paven med Tordenrøst baade Børn og Tilhørere at gaae ud, gik derpaa hen og aflaasede begge Døre. Jeg havde hørt For-

¹⁾ Denne skrivelse har ikke været til at finde i bispearkivet.

tællinger nok om, at han stundom uddelte »da da«, naar den onde Aand kom over ham, men da Visitatsen efter min Mening var falden heldig ud, saa troede jeg ikke, at jeg efter saa mange Aars Forløb skulde faae en nye Udgave af min sl. Stedmoders Haanddaske, thi andet Vaaben saae jeg ikke, og jeg svor i mit stille Sind, at hvis han vovede at røre mig, skulde han faae det betalt med gode Renter.

Da han saaledes havde lagt Planen til et Slag og som en klog General sikkert sig mod et muligt Baghold, lod han det grove Artilleri kjøre frem mod Fjendens Frontstilling. Som en Bjørn foer han hen imod mig og udbrød med den mest opbragte Mine: »Hvor kan De begaae en saadan Uforskammethed at skrive anonyme Breve til Deres Øvrighed?« Da det ikke var Andet, den gode Mand havde paa sin Samvittighed, følte jeg mig strax skudfrie, og med den største Rolighed, som Bevistheden om min Uskyldighed gav mig, svarte jeg: »Deres Høiærværdighed ta'r feil! Dette har jeg aldrig gjort«. »Hvilken Uforskammethed ovenikjøbet at nægte det, istedet for at bede om Forladelse«. »Jeg beder aldrig om Forladelse, hvør jeg ikke har begaaet nogen Feil«. »Hvad! De nægter at have skrevet en Klage til Bispecontoret om Skolevæsenet?« »Ja paa det Bestemteste indtil De fremlægger min Haandskrift og beviser Deres ugrundede Sigtelse. Jeg har — her kom rigtignok i Hidsighed en alvorlig Eed — aldrig skrevet Andet, end hvad jeg kunde være bekjendt at sætte mit Navn under, og det er en ondskabsfuld Løgner, der har bildt Dem Andet ind«. — »Hvad? De bander ovenikjøbet i min Nærværelse! Det kan ikke være Andre end Dem; thi det var underskrevet H.«. »Ja De maa undskylde, at jeg i Deres Nærværelse bruger de Vaaben, der ere nærmest ved Haanden! Det er Bevistheden om min Uskyld, der

gav mig dem. Forresten maa De ansee mig for skrækkelig dum, naar jeg kunde sætte et H under et Klageskrift, som jeg vidste vilde opirre Dem, og der ved lede Dem paa Spor efter Forfatteren«. Jeg havde imidlertid under denne Fægtning vundet Terrain, da jeg først kom i Hede og havde trængt den Guds Mand hen imod sine Hjelpetropper, der bestod af Skolens Catheder. Om det nu var Følelsen af min Uskyldighed, eller af hans brutale Fremtræden eller Frygt for noget endnu Værre veed jeg ikke, men kridthvid steg han op paa den lille Forhøining og udbrød med den mildeste Stemme, han kunde befale over: »Saa tilgiv mig om jeg har feilet — det kunne vi jo Alle — jeg er bleven ført bag Lyset — og nu nok derom«. — Derpaa skrev han en smigrende anbefaling og lovede mig Guld og grønne Skove, hvis jeg nogentid søgte Embede, hvor han havde at raade. Skade, at han slet ikke meente det, som jeg siden fik Bevis for.¹⁾

Om Herredsprovsten T. Lund i Lundager vil jeg ikke tale. Hans Visitats var blot for et Syns Skyld og ikke en Pibe Tobak værd. Den Mand, hvis Hoved var fuld af Smør og Æg og fedede Gjes, kunde man ikke forlange nogen Omsorg af for Skolen. Hver Dag, naar han havde sine fra 70 til 90 Konfirmantere, lagde han stedse En eller Anden, især af Pigerne, følgende Samvittigheds Sag paa Hjerte: »Hør min Pige! mig synes det nu er længe siden, Du betænkte mig med en lille Foræring — med Lidt til Kjøkkenet — forstaaer Du? —

---

¹⁾ Det fortjæner dog at anføres, at Stochholm ved sin visitats i Volstrup pastorat 19. april 1831 — ikke 1830 — kun har gode ord om Grønhedens skole ved protokoleftersynet og at han slutter sin beretning om visitatsen i dette pastorat således: »I Volstrup Skole overhørtes a) Volstrup Skole, b) Grønhedens, c) Ørtoft Skole. Fremgangen i dem alle var god — i Regning bedst i Grønhedens Skole«.

Du veed jo nok, der staaer i Skriften, en Arbejder er sin Løn værd!« og imidlertid gik de slemme Skjelmer af Drengene og fyldte hans uhyre Kjølelomme med raadne Æg og Hestepærer eller Steen og Tørvestumper, saa de struttede af — Fedmel

Som et Bevis paa den fungerende Biskops Omhue for Folkeoplysningen fortjener det at anføres, at da der saavidt jeg erindrer i 1831 udkom et nyt Oplag af »Jesu Christi Barndoms Bog«, en bekjendt Munkelegende fra den crasseste Overtroes Tid, hvori der imellem en Hob andet Vaas fortælles, at Gudmennesket gjorde Fugle af Leer og ved at klappe i Hænderne fik dem til at flyve op i Luften — vilde denne »troende Præst« absolut havt denne »for de barnlige Sjele passende Bog« indført som — Læsebog i Skolerne. At jeg traadte offentlig frem og ivrede mod dette Galskab, satte mig ganske paa det sorte Bræt hos den gode Sjælehyrde, der betragtede mig som en vantro Kjetter. Geistligheden havde imidlertid Takt og Selvstændighed nok til at forhindre Planen. Om det var deraf eller af anden Ivrighed at han fik en hæftig Nærvefeber og drog til en bedre Verden, vides ikke.¹⁾

I April 1833 blev Skolelærer Embedet i Flade vakant. Dengang blev intet Embede opslaaet i de offentlige Tidender og det var et reent Tilfælde om Man fik Vakansen at vide. I Vendsyssel blev i 31 indgivet en »Underdanig Begjering« til Hr. Stokholm om at Embederne maatte vorde opslaaede ved Vakansen i Stiftstidenden; men han affærdigede Deputationen med de Ord: »Skolelærerne skal ikke bryde sig om Sligt — det skal vi nok selv passe«. Min gamle Velgjører havde imidlertid ikke tabt mig af Syne; han havde faaet det at vide og underrettede mig om Sagen, opfordrende mig til at

¹⁾ Han døde dog først 21. februar 1833.

søge og vedlagde en Skrivelse til den daværende fungerende Biskop Stiftsprovst Krarup, der havde været Gjeddes Sognepræst og Hjertensven.¹⁾ Det varede ikke mange Timer inden jeg var paa Reisen til Aalborg med Ansøgning og Anbefaling i Lommen. Stiftsprovsten, der var det Modsatte af Stokholm, modtog mig som en gammel Bekjendt og læste min Ansøgning. »Ja jeg tør gjerne love Dem Embedet,²⁾ thi der ere kun 5 Ansøgere, og de ere alle yngre end De og uden Familie«. Jeg leverede ham Gjeddes Brev — »Det er mig kjert at faae Brev fra min gamle Ven«, sagde han, »men for Dem vilde det ingen Indflydelse havt, hvis De ikke havde gjort Dem fortjent til Forflyttelse«.

Nu skulde jeg da atter til at skifte Bopæl og forlade dette herlige Folk og at gaae det Uvisse imøde for ei at sulte ihjel. Her var jeg bleven 300 Rd. fattigere, men saa var jeg bleven 2 Børn rigere, og nu reiste jeg 1. Juli den samme Vei tilbage, jeg var kommen, med den Forskjel, at Beboerne tilbøede uden Betaling at føre vort Gods 7 Miil til N. Sundbye, hvor vi om Natten Kl. 12 gik ombord til vor nye Bestemmelse . . .

Den 3. Juli landede vi ved Byen under en frygtelig Torden og Lynild . . .

Den første Mand, jeg besøgte, var Præsten,³⁾ for at faae at vide, om Skolebygningen var i Orden og mulig faae hans Bistand til at faae Familien og Godset kjørt

¹⁾ Jens Krarup havde fra 1826—30 været sognepræst i Nykøbing med annekser, men »Gjeddes sognepræst« kunde han ikke med rette kaldes, da han hverken havde været præst i Karby eller i Ljørslev pastorat.

²⁾ Povl Henrichsen blev 24. maj 1833 af biskoppen kaldet til kirkesanger og skolelærer i Flade på Mors. (Edsbogen i Ålborg bispearkiv.)

³⁾ Jakob Hansen Kjerulff var præst i Flade og Dråby 1826—38.

op. Baade han og hans Ægtehalvdeel saae paa mig med en ildevarslende Tavshed og vexlede betydningsfulde Blikke, der lod mig ahne Alt uden Velvillie, og med en Superiørs hele Værdighed betydede han mig: at Skolehuset var istandsat; at jeg kunde henvende mig til Skoleforstanderen for at faae Nøglen, og at jeg nok kunde faae Befordringer — naar jeg vilde gaae omkring og forlange dem — derpaa bukkede han, og Audientsen var tilende. Hvorfra hidrørte denne Modtagelse? Hvorved havde jeg stødt det høiædle Par i den Grad, at de ikke vilde tale med mig, ikke byde mig som Reisende den mindste Forfriskning, ikke tilbyde mig den mindste Hjælp som ankommen til en fremmed Bye? Ja, jeg vilde aldrig kunnet gjettet det, hvis jeg aldrig mere havde havt Fornøielsen af Præstens Omgang, og du min ærede Læser gjetter det ligesaalidt, men Dagen efter var det over hele Byen: »At den nye Lærer havde været saa uforskammet« — at gaae ind ad Naadens Dør istedet for i al Ydmyghed at gaae ind ved Hunden og faae Audients ved Kokkepigen. Herre Gud, de Feil Man kan begaae, naar Man ikke kjender Forholdene. Det kunde nu aldrig falde mig ind at gaae Skjorteveien for at tale med en Præst eller med noget Menneske, men min stakkels Formand, der havde den Ulykke ikke at kunde staae paa sine egne Been, havde viist Despoten en slavisk Ydmyghed, og Sogneforstanderne¹⁾ vare sande Spyt-slikkere. Som Herremandssøn var Præsten formodentlig vant til at prygle Bønderne, men da han nu ikke havde Andre at øve sin Harme paa, saa pryglede han den stakkels Degn i [o: med] Ridepidsken, saasnart Køerne aborterede eller Regnen om Sommeren udeblev forlænge.

---

¹⁾ Da sogneforstandere dengang ikke eksisterede, må der menes medlemmerne af skolekommissionen.

At han vilde havt mig dresseret til det Samme, fik jeg Beviser nok for. Han havde strax erklæret for Beboerne: »at den nye Lærer var en indbildt og hovmodig Krabat, men at han nok skulde lære ham Ydmyghed« etc. Det varede neppe en Maaned før Krigen ifølge hans Hovmodighed og brutale Opførsel var erklæret fra begge Sider. Aarsagen til denne første puniske Krig var den fameuse Dør, hvortil siden kom andre Rivninger, og Historien fik derved et nyt Krigsnavn — Dørkrigen — hvilket dens Blade ikke før har havt.

Jeg maa forud bemærke, hvad jeg alt har antydet, at den gode Mand først havde været bestemt til Gods-eier og brugte desaarsag Ridepidsken, dengang en nødvendig Requisite for »Begynderen« til sit 16de Aar. Da tog Faderen Pidsken fra ham og gav ham istedet en latinsk Grammatik — med andre Ord, han skulde studere, og saa gik han den nemmeste Vei, Præsteveien, men hans Kjerlighed for Ridepidsken fulgte ham over i alle Forhold, og den brugte han baade paa Dyr og Mennesker.

Jeg havde nogle Gange været i Præstegaarden og stedse fundet »Naadens Dør« lukket. Da gik jeg igjen, som om jeg troede Ingen hjemme; men en Søndag, da Menigheden var samlet — Kirken ligger tæt uden for Gaarden — lod Præsten mig kalde op og jeg fulgte naturligvis Opfordringen. Bønderne spidsede Øren i Forventning om de Ting, der skulde komme og de bleve ikke skuffede. Døren var som sædvanlig aflaaet. Da besluttede jeg pludselig at holde det første Slag og enten seire eller dø. Jeg kjendte mig ikke længere selv. Vrede og Hidsighed havde aldrig før udøvet nogen Indflydelse paa mig, og nu kunde en saa ussel Bagatel som en Dør bringe mig i Raserie og til at begaae Fadaiser, hvilke jeg aldrig havde drømt om. — Det er vel sandt,

det var ikke Døren, der bragte mig i Raserie — det var Præstens endeløse, smaalige Drillerier . . .

Da jeg lugtede Hensigten, stødte øiebliklig et Fodspark den halvraadne Dør med et Brag ind i Forstuen, saa Vinduerne klirrede i den gamle Rønne. Præsten kom i fuld Ornat som et tirret Pindsviin og skreg mer end raabte: »Jeg troer Fanden skinbarlig plager Dem«, men han fik ikke sagt mer, thi jeg greb ham i Armen og raabte ligesaa stærk: »Nci, det er Fanden, troer jeg, der har besat Dem! De kalder mig herved og saa laaser Døren i den Tanke, at jeg skal staae og klamre med Lænkehunden, Er Deres saakaldte »Naadens Dør« bedre end at gaae ind ad, eller er det for at vise mig Deres Haan, vise Folk, at jeg er Slave og De Herre. De tager Feil ad mig Høistærede, og jeg siger Dem, at jeg skal knuse hver Dør som et Rør, saasnart De lukker den for at forhaane mig i Folkets Øine — nu kan De gjøre, hvad De vill« Hvis Han nu havde havt et eneste forsonligt Ord, da var jeg sandsynlig falden ham om Halsen og bedet ham om Forladelse for min Hidsighed; men han skummede af Raserie og de røde Haar havde reist sig som Svinebørster, medens jeg forlod ham uden videre Ordvexel med det bestemte Forsæt ved næste Samtale at vinde hans Venskab. Bønderne havde til liden Opbyggelse hørt »hele Commercen« og modtog mig med det polidske Smil, der vilde sige saameget som »der var nok Haart imod Haart sa' Kjellingen etc.«

Forfatteren indskyder her nogle bemærkninger om årsagen til krige og navnlig om denne »Dørkrig«, som han selv mener var »en Kamp mellem Hovmod og Daarlighed«, uden dog at antyde, hvem der var den hovmodige.¹⁾

¹⁾ Denne spektakkelscene synes ikke at have afsat spor i arkiverne.

Allerede den Gang havde jeg tænkt paa at optegne nogle Situasioner paa min Livsbane uden derfor at have lagt nogen Plan. En Skolelærer Sørensen, der ledsagede mig til Flade, gjorde mig opmærksom paa, hvor værdifuld det vilde være at overlevere Efterslægten et Prospekt af en Skole i de Dage, og det endog en Skole — »der var godt holdt vedlige«, og der blev paa staaende Fod taget et Prospect af Flade Skole, nøiagtig som den da saa ud; og hvorledes skulde ellers en Xylograf i sin Tid kunnet samlet sin hele Indbildningskraft for at give et Begreb om den Usselhed, der maatte gjøre denne Rønne til en Skræk for dens Beboere.

»Hver Stolpe var saa skjev og vind,
 Hveranden Rude den var blind«.
 Det hele Tag var gjennemskaaret
 Af Rotterne. som havde boret
 Væg, Loft og Døre som et Sold.
 Det lange Huses øvre Deel
 Fuldkommen ligned en Kamel;
 Den ene Skorsten sad som Fører,
 Den Anden ligned Dyrets Ører,
 Og Begge havde Gud i Vold
 Sig givet alt for længe siden —
 Den hele Rønn' var kjed med Tiden —
 Var raaden, skidden, fugtig, kold.

Kan Tegningen, Xylografien, blive herefter, saa er den »conform med Originalen, hvilket herved bevidnes«.

Tegningen, der findes vedhæftet manuskriptet, lader ikke just formode, at Henrichsen har været en stor tegnemester, skønt han ved afgangseksamen havde fået ug i tegning; men den illustrerer dog ret godt skolens hele usle tilstand, de vindskæve døre, de rent tilfældigt anbragte vinduer, det sammenfaldne stråtag, de forfaldne skorstene osv.

Men kan det Ydre beskrives, saa er det derimod en Umulighed at give en tro Afbildning af Skolehusets Indre. Det var uforsvarligt, at de vise Fædre for Skolen ikke havde skrevet paa den ydre Dør: »Træd forsigtig, naar du gaaer ind«, thi man stod virkelig Fare for et Beenbrud. Her var ikke Spor af et Gulv, men derimod en behagelig Afvexling af Bakker og Dale, i hvilke Sidste der vare Smaasøer, som dog ikke vare fiskerige, men havde derimod Overflod af Insekter og Bløddyr. Sagen var, at naar der kom Tøbrud om Vinteren, saa havde man sparet sig for den Uleilighed at kaste Sneen bort ved at lade Snevandet løbe gennem Huset, ind ad den Ene og ud ad den anden Side, hvilket saa havde den Nytte, at Vandet fyldte Rottehullerne og dræbte baade Fædre og Børn, hvis døde Levninger saa hele Aaret forsynede Husets Beboere med lugtende Sager. Dette Vandløb, der, underlig nok, aldrig kom paa »Regulativet«, vedblev i mange Aar, men indskrænkedes til Skolen alene, hvorigjennem Vandet stundom løb i hele 14 Dage, da de vise Skoleforstandere ikke ville beordre nogle Læs Jord kjørt bort eller i Tide sørge for Snekastning, der ved Skolen var af det Omfang, at hele Sognets Arbeidere maatte tilkaldes.

Efter hvad jeg først hørte fortælle troede jeg, at Skolehuset var en »kalket Grav«, der var pudset op Udvendig, men i sit Indre et Møghul. Det Sidste var ogsaa Tilfældet, men det Første ikke, thi Husets Ydre havde vist ikke i de sidste 10—20 Aar set enten Tækker eller Murer. Derimod var det Indre kalket — kalket for at skjule Syndernes Mangfoldighed, da, efterat jeg med Familie og de Folk, der vare os behjælpelige, havde rørt os derinde i 5 Minntter, bare vi den hvide Syndeskjul paa vore Klæder, og de gule og grønne Vægge stode der i deres Blusel og stirrede paa os som Gravspøgelser,

og — i Sandhed, vi vare ligefrem komne i en Pestkule.¹⁾

Man maa forresten ikke tro, at Flade Skole var den eneste Skolerønne i Landet, skjøndt den nok var No. 1. Naar man kom igjennem en Bye dengang og saae et Skuur, hvor den halve Skorsten var falden, hvor Spanterne stak udaf Taget og hvor den halve Deel af Ruderne vare af Træ, kunde man vædde 10 mod 1 paa, at det var Byens Skole. Sagen var, at Præsterne dengang vare almægtige i Sognekommisionerne, vare Værger for Skole og Fattigvæsenet, og afset fra nogle hæderlige Undtagelser var der kommet en ond Aand mellem Præsterne og de ny Lærere, og det var Misundelsens og Hadets Aand. Lærerne bleve de fleste Steder Beboernes Ven og Raadgiver, og man henvendte sig heller til ham en til Præsten, der da jævnlig maatte harmes over, at hiin blev favoriseret, og at mangan »Foræring« spadserede hans Kjøkken forbi og gik ind til »den Pjalt«, saa denne onde Aand havde Indflydelse paa Lærerens hele Stilling, der dengang var saare elendig. Han maatte i mange Aar nøies med at boe i de primitive Rønner, i hvilke man nu ikke vilde sætte et Hoved; han blev ved enhver Leilighed overset og forhaanet af den Gudsmænd, der burde have været hans Ven og Medhjælper, og trykket af Ærgrelse og Savn, af Nærings Sorg og Kulde, bukkede mangan ung Mand under, naar han ikke havde Aands- og Legemskraft til at hæve sig over Livets Elendigheder.

Betragtning over skolernes tilstand før og »nu«, forsikring om, at det fortalte er sandt. »Kjere Læser! naar disse Blade

¹⁾ Desværre er det ikke lykkedes at fremdrage noget officielt syn over Flade skole fra denne tid; det vilde ikke have været uden interesse at betragte skolebygningen med andre øjne end Henrichsens.

engang blive trykte, staaer jeg alt for Dommeren, og der er det ikke godt at staae som en Løgner«.

I Foraaret 1833 rasede en ondartet Thyfus i Byen, og min Formand tilligemed hans Kone¹⁾ døde hver i sin Alkove. Deres Efterladenskaber solgtes ved Auction, men Alkoverne hørte til Skolens »Inventarium« og bleve staaende urensede, uvaskede, urørte, og for alle Uddunstninger havde man lukket og laaset i 4 Maaneder som for en kostbar Skat. Lykkeligvis fik jeg alle disse Omstændigheder at vide tidsnok, og da jeg skjeldte det ene Medlem af »Skabet« ud for dets uforsvarlige Adfærd, undskyldte han sig med: »at han »somnefaa«²⁾ havde talt med Præsten derom og at denne havde sagt, at det betød Intet«, og da jeg saa fortalte ham — »at saa var Præsten et større Bæst end de Andre« — bragte han ham denne smigrende Ytring ligesaa varm som han fik den.

Vi maatte da for ikke at udsætte os for Fare opsætte Senge og Sengesteder i Skolen og Laden, hvor vi maatte kampere i flere Dage, indtil der kunde foretages en Generalrensning, hvormed der begyndtes næste Dag og fortsattes indtil hele Skramleret var kastet ud paa Mødingen, en nye Muur opsat istedetfor de raadne Vægge og et Stengulv lagt — alt paa min egen Bekostning —. Men hvilket Syn viste sig, da hine 2 i Aarhundrede grundlagte Compostmødinger bleve baarne ud paa Forke og Grebe og man endelig var kommen til Bunds i disse Pestbunker. Her fik man en naturtro Forestilling af Jord-

¹⁾ De døde bægge i april 1833, han d. 7., hun d. 8., i deres bedste år. Kirkebogen anfører ikke noget om dødsårsagen. Iøvrigt var dødeligheden i Flade sogn 1833 aldeles ikke over det normale.

²⁾ En ed. Se Feilbergs ordbog under »somnen«.

klodens geologiske Lagdelinger fra Urtiden til Diluvialdannelserne,

hvilket forfatteren spøgende nærmere udvikler, idet han ogsaa omtaler den vrimmel af insekter, der ved denne lejlighed kom for dagen, og af hvilke han har vedføjet et par primitive billeder.

Da Skolens vise Fædre havde faaet Kundskab om, at »den nye Degn« havde profaneret de gamle ærværdige Alkover og deres ligesaa ærværdige Tilbehør, gjorde det et skrækkeligt Indtryk paa dem og stillede mig i samme Lys, som om jeg havde begaaet et Kirkeran. Præsten sendte strax sine to diplomater, der skulde nedlægge en høitidelig Protest mod denne Vandalisme, hvilke satte et Ansigt op som om jeg havde stukket Ild i Byen, da de saae alle de i deres Øine hellige Levninger ligge paa Mødingen pele mele imellem hverandre. Længe vare de saa betagne af Rædsel, at Tungen nægtede dem sin Tjeneste, men endelig brød det ud: »at de skulde sige fra Præsten, at dersomenstid jeg understod mig at brække Noget ned, blev det paa min egen Regning. — At Præsten vilde klage til Direktionen og at jeg skulde tage mig i Agt, da han ikke var at spøge med etc. etc.« Men Gud veed, de kom tidlig nok, og — de kom heller aldrig mere; thi en Forbittrelse og Hidsighed, som jeg aldrig før havde kjendt, lod mig glemme alle Hensyn, og efter at jeg havde skjeldt baade dem og Præsten ud for Slyngler, drev jeg dem begge paa Døren og laasede den. Jeg havde tillige studeret til at modtage Hs. Velærværdighed, men — han blev smuk borte.

Saaledes begyndte min første Fremtræden, der i Grunden var en Forpostfægtning til »Dørkrigen« og det havde ikke sét godt ud, hvis Byens øvrige Beboere havde

været af samme Aand, men disse gave mig i alle Tilfælde Medhold og viste mig og Familie den største Agtelse og Velvillie, og dette gav mig stedse baade da og siden Kraft og Mod til at kæmpe for Sandhed og Ret. Nu fik jeg da Ro til at istandsætte min Stue — dog Roligheden varede kun kort. Den første puniske Krig var neppe til Ende før der begyndte at samles Brændstof til den Anden.

I en senere indskudt note omtaler forfatteren her den kærlighed, agtelse og velvilje der altid vistest ham og familie af sognets beboere.

Strax efter min Ankomst klagede jeg til Skolepatronen over Boligens jammerlige Tilstand og forlangte nye Vinduer, Grundmuur for Stuerne, da Tavlerne heldte baade ud og ind og Regn og Vand havde fri Indgang, samt Fjellegulv i den ydre Stue og endelig en Dør imellem Skolen og min egen Leilighed. Det blev imidlertid hen i September før denne vanskelige Sag kunde forhandles i Skolen, da Man sagtens mente, at burde kjende corpus delictu[!] før Man dømte. Jeg fik altsaa Leilighed til at overvære Forhandlingen, og da Præstens Yttringer og Meninger vare mig berettede iforvejen af mine Venner, saa kunde jeg let opstille Grunde imod hans Sylogismer. De Udvalgte mødte og det vedtoges: 1 der skulde sættes Grundmur med nye Vinduer, 2 der skulde lægges Steengulv i Stuen, men 3 Døren imellem Stuerne ansaaes for unødvendig. Da traadte jeg frem og afgav den cathgoriske Erklæring: »Der skal lægges Breddegulv i Stuen, og der skal være en Dør mellem Skolen og denne«. Da blev Præsten hvid som en Gibsbuste, sprang op og spurgte, om de eller jeg skulde raade her? »Naturligvis, svarte jeg ganske rolig, skal jeg

raade, thi det er min Bopæl, der tales om, og kan Sognet ikke evne at gjøre denne Bekostning af 10 Rd., saa gjør jeg den selv. Forresten ønskede jeg gjerne Hr. Pastor at vide Grunden til, at en saa nødvendig Dør skulde være borte?« Da begyndte en af Medhjælperne at holde en Forsvars Tale for »Skabets« Mening, og formodentlig sin Jomfrue Tale omtrent saaledes: »Jo a ska sei vos, at, naar, hvissomensti« — »Jeg spørger Præsten og ingen Anden, thi jeg holder ikke af lang Vrøvl«. »Ja — seer De! Det har vi nu tænkt paa — at hvis saa var — Stuen — vilde blive — koldere — hæ —«. »Det bliver jo min Sag; men siig kun uden Omsvøb Deres Mening reent ud? Jeg kjender den. Døren maa ikke komme der, fordi — Skolelæreren da altfor let fristes til at forlade Skolen, men skulde Dovenskab, som Gud forbyde, nogen- sinde faae Overhaand hos mig, da skal jeg — atter en drøi Eed — nok finde ind, enten Døren er der eller ikke —. Nu veed De Besked!!« Derpaa gik jeg og lod Præst og Samt tilbage i dyb Bestyrtelse; og da den Guds Mand, som gav sin Harmes Luft i de Ord: »Det er skrækkelig at det nu skal høres paa Tagene, hvad der tales om i Kamrene« — udbrod de stakkels Medhjælpere grædefærdige: »Jeg har s'gu ikke sagt det« — »Jeg har min Sjel ikke heller« etc. — kort Ingen havde sladdret af Skole og Degnen havde dog faaet det at vide! Dette var aldrig gaaet rigtig til. Men Dør og Gulv fik jeg, og — Patronen betalte det.

Forfatteren harmes over, at skolelæreren er den eneste mand i sognet, »der skal op før Solen«, nemlig for at ringe kirkeklokkerne, en skik, »der fra Først af er grundet paa den tykkeste Overtro«. Han fik beboerne overtalt til i lighed med, hvad der var skik i et nabosogn, at påtage sig ring-

ningen i de første 3 år, men præsten, den slemme præst, søgte at forpurre det. »Den anden puniske Krig var altsaa brudt ud«.

Denne klokkeringning vedblev at ligge Henrichsen meget på sinde. I en skrivelse af 20. november 1835 fra skoledirektionen til præsten Kjerulff hedder det, at H. har nægtet at ringe kirkeklokkerne morgen og aften, fordi der i den af kancelliet approberede skoleplan ikke er tillagt ham nogen løn derfor; hertil bemærker direktionen, at det selvfølgelig er hans pligt at ringe eller for egen regning at lade ringe og den tilføjer spydigt, at »han dog vel ikke vil vægre sig ved at antegne til alters, skønt der i planen for Flade skolelærers løn ikke er nævnt nogen særskilt betaling derfor«. Denne manøvre gik altså ikke, men to år efter gjorde H. et nyt forsøg på at ryste denne ham så forhadte byrde af sig. Provsten modtog nemlig 29. decbr. 1837 en 9. novbr. dateret ansøgning fra ham til kancelliet, hvori han søgte om at blive fri for ringningen, fordi det oversteg hans kræfter [!]; hidtil havde adskillige mænd, der boede næved kirken, påtaget sig det »for græsningens skyld« — antagelig ret til at lade græsse rundt om kirkegårdsmuren — men nu vilde ingen indlade sig derpå, og det var et arbejde, »hvortil han hverken har tid, kraft eller ævne«, da kirken ligger 650 alen fra skolen. Han kunde ikke få det udført for mindre end 5—6 specier, hvilket var $\frac{1}{6}$ af hans indkomster, men mente, at arbejdet burde forrettes af sognets beboere efter omgang, således som det skete 11 steder her på øen. — Hertil erklærede præsten, at skolekommissionen i et møde d. 19. s. m. havde vægret sig ved at gå ind på Henrichsens forlangende, da »dette arbejde ikke fordrer større kraftanstængelse end at en mand i en alder af 40 år vel kan foretage det«, og iøvrigt oplystes det, at en af skoleforstanderne havde tilbudt at forrette arbejdet i 3 år for 4 rbd. årlig. I henhold hertil erklærede skoledirektionen, at ringningen måtte påhvile kirkebyens skolelærer og i skrivelse af

10. februar 1838 sluttede kancelliet sig hertil. — Der var så for Henrichsen ikke mere at gøre i denne sag. — Et par andre sager havde han bragt på bane samtidig med, at han første gang søgte at ryste ringningen af sig, idet han 1. jan. 1836 søgte om skattefrihed for skoleloddet, hvilket han efter anbefaling af skolekommission og -direktion fik ved kancelliskrivelse af 11. juni s. å. Mindre heldig var han, da han 1835 klagede over, at nogle af byens mænd havde lagt en gangsti over hans jorder til skade for hans agerbrug; skoledirektionen afviste nemlig 5. decbr. klagen, da det var blevet oplyst, at stien havde ligget der så længe, nogen kunde mindes, og at det var en gammel kirkesti, der gik over fleres jorder og upåklaget var blevet benyttet i lang tid af beboerne i Flade klit.

Henrichsens eksempel synes iøvrigt at have smittet; navnlig var hans kollega i Sønder Dråby utrættelig med sine andragender til skoledirektionen. (Skoledirektionens journal og kopibog, Tisted amts do. do.)

Ved at overtage Skolen gjordes den for enhver ung Lærer ubehagelige Opdagelse, at Børnene vare yderst forsømte, baade hvad Disiplinen og Kundskaber angik. Det Første var strax endret; thi Skjelmerne havde kun moret sig et Par Maaneder med at skyde med deres — Hyldebøsser paa den ene af Præstens Spytslikkere, der i »Interregnet« havde faaet Ansættelse som — Skydeskive, men det Andet var ikke saa let en Sag. Jeg skal her anføre et Exempel iblandt Mange paa, hvor let en Skolelærer kan »dressere« Børnene til en Examen, naar det er ham meer om Roes at gjøre end om sand Oplysning hos de Unge, — hvor let det kan lade sig gjøre at slaae Visitatoren en Plade og hvorliden Fidus Man i Grunden kan have til de Bemærkninger der males i Protokollerne. Det hedte deri fra sidste Examen i Foraaret: »at Børnene

læste overordentlig godt i Bog«. Skolen havde, da jeg kom, ikkun en eneste Pjalt af Læsebog kaldet »Vilstrups«, hvori Børnene fortæller om endeel Skjelmsstykker og Unoder, f. Eks. at Peder stjal Pandekage fra Mads og at Trine blev syg af raadne Pærer etc. — kort, det mest aandløse Pjat, der kan tænkes især for øverste Klasse. Jeg hørte i Førstningen paa denne Læsning og troede næsten at hiin Bemærkning af Præsten var fuld rigtig, men, da jeg havde gjort nogle Erfaringer i den Retning, forelagde jeg Børnene et Exemplar af Birchs Læsebog, som jeg heldigvis selv havde flere af — og nu viste det sig, at de i Grunden ikke kunde læse.

Da jeg kjendte allerede det sogneforstanderlige Smølerie, saa henvendte jeg mig ikke til dette, men requirede paa egen Haand saamange Exemplarer af Birchs Læsebog, at Klassen fik 12 Stykker. Det gik kun daarlign i Førstningen, thi Børnene vare ikke vant til at fæste Øiet paa Ord, som de kunne udenad, men snart aabnede sig en nye Verden for dem og deres Synskræds udvidedes og Lysten vakt til at see endnu videre, saa de Flinkeste selv i Fritiden toge Bogen frem og holdt Conferentser indbyrdes — Børnene ere de nysgjerrigste Skabninger, bare Man altid havde det rette Greb paa at tilfredsstille dem!

En Ugestid efter kom Præsten paa det sædvanlige Skolebesøg. Det var hans Skik, at om Man endog var midt i en Gjenstand, blev denne pludselig brudt af og en Nye optaget efter Lune og Indfald. Uagtet dette var rent forstyrrende og upassende, saa vilde jeg dog under en ellers human Mand aldrig talt derom, men under ham, der blot herved vilde vise sin Myndighed og tilfredsstille sin Herskesyge, havde jeg lovet ved første Leilighed at gjøre en Ende derpaa, ligesom jeg havde jaget Skoleforstanderne væk, da de kom — for at tegne

i Protokollen: »at Alt var i Orden«, idet jeg betydede dem, at jeg nok selv skulde sørge for den Ting, som de ikke forstod sig paa.

Den Dag forlangte han Læsning og blev som en Bremse havde stukket ham, da han saae de nye Bøger: »Hvad er det? Hvor kommer de fra?« »Fra Boghandleren«. »Det veed jeg nok, men hvem har skaffet dem?« »Naturligvis jeg selv, da mulig ingen Anden vilde. Det Snavs, Man hidtil har havt for øverste Klasse, har denne læst i saalænge udenad, at den neppe kan læse indenad — De kan nu selv høre«. »De har ingen Ret til paa egen Haand at skaffe nye Bøger, uden at spørge Bestyrelsen derom«. »Det veed jeg nok, men jeg spørger aldrig om, hvad jeg maa gjøre, naar det angaaer Undervisningens Fremme«. Tænderskjerende tog han Bogen og Læsningen begyndte, men gik ikke i den Galoppadestil som efter Vilstrups, og han kunde ikke undlade at tyde hen til »at Børnene var gaaede tilbage i Læsningen siden jeg kom«. Jeg tillod mig at bemærke, at Børnene aldrig havde kunnet læse, at det var en ussel Bestyrelse, der saaledes kunde lade sig tage ved Næsen og tage Udenadsramsen for Indenadsfærdighed, og spurgte om han virkelig troede, at en Skole i 3 Maaneder kunde komme i Forfald, naar dens Standpunkt virkelig var grundet.

Om han følte sig slaaet af Sandheden, hvilket jeg meget betvivler, da han som Skolemand var langt under Almindeligheden, eller han, allerede vel bekjendt med sin Modstander, frygtede for at fortsætte Kampen paa et saa kuperet Terrain, kan jeg ikke afgjøre, men den Gang forblev det ved denne lille Kjedefægtning, da det fjendtlige Skydts trak sig i god Orden tilbage.

Men den 6. Februar 1834 et Par Maaneder efter stod Slaget ved Cannæ. Præsten kom netop paa sit Besøg, da jeg havde Læsning med Børnene i det nye Testamente,

og et Barn læste just de Ord i Joh. 2. 12: »Derefter drog han ned til Kapernaum, han og hans Moder etc.«
 »Det er jo galt de læse der, raabte han — de skal læse Kapernaum«. »Siger De det? Nei saamænd skal de eil De skal udtale det som jeg vil, thi Deres Udtale er ravgalt, saameget Hebraisk har jeg lært.« Da foer han hen imod mig som en Gal og skreg: »Vil De være Præst eller jeg skal være det?« »Nei Gud fri mig! jeg vil hellere være en god Skolelærer end en ussel Præst«. »Lad Børnene strax tage Hovedregning«. »Nei paa ingen Maade! Læsningen skal i Dag vedblive til Timen er ude, jeg har taalt Deres Skoleforstyrrelser længenok«. Da greb ham et sandt Raserie og han bandte frygtelig, at han skulde lære mig at lystre, men endnu med stærkere Magt grebes jeg af Kamplysten, af Raseriets Helvedes Dæmon, hvilken, naar den saa ganske behærsker os, gjør os ligere Dyr end fornuftige Mennesker. Med voldsomt Tag slog jeg Skoledøren paa vid Væg og raabte: »Forbandede Plageaand, der blot spekulerer paa, hvorledes de kan forstyrre min Fred, forbittre mig Livet og tilintetgjøre Frugten af min Undervisning! Hvis De ikke øieblikkelig tøfler af, skal jeg — ja, den forbarmende Gud veed, hvor høit jeg bandte — banke Dem og slaa hver Knokkel itu paa Dem« og gjorde idetsamme Mine til at udføre min Trudsel, den jeg, forblindet som jeg var, bogstavelig havde udført. De stakkels Børn begyndte at skriige, og idet jeg henvendte mig til dem for at stille dem tilfreds — foer Fjenden ud af Døren og jeg sov om Natten paa Valpladsen. Saaledes endte den anden puniske Krig. Det saae ud som jeg var den seirende Part . . .

Nu havde jeg Fred i lang Tid og et heelt Aar gik hen i rolig Beskjeftigelse, da der indtraf en Omstændighed, der gav mig andet at tænke paa end de Smaating, der hidtil havde aficeret mig. Vi havde vel havt endel

Bekymringer for denne Verden og dens Handlen, men den virkelige Hjertesorg kjendte vi ikke. Da blev vort kjereste Barn, en Pige paa 7 Aar, i Foraaret 1835 hæftig angreben af Hjerneinflammation og døde under hæftige Lidelser efter 9 Dages Sygdom. Hun var yndig som en skjøn Vaardag og havde en Læselyst og en Kundskabsgrad, der lod os ahne saa megen Glæde. I Digtet »Marie« i »Skjemt og Alvor« har jeg beskrevet mine Følelser ved hendes tidlige Død.

Efter hvad der var foregaaet, kan det let begribes, at der imellem Præsten og mig bestod intet Mindre end Fortrolighed og at en Imødekommen og Tilgivelse af det Forbigangne var en Umulighed . . . . Ved hans Skolebesøg havde jeg ingen Grund meer til Klage, men Drillerier fra hans Side og bestemt Modstand eller taus Foragt fra Min, hørte til daglige Historier, og ligesom Folket allerbedst fortalte hinanden, »at nu var der Fred mellem vor Præst og vor Degn«, saa var Pokker atter løs. Saa blev der Skjenderi om Ringningen, saa om Sangen, saa nægtede jeg at gjøre hans Ugedag —

»naar han om Lørdag havde været ude
At sælge sine Vinterstude«,

kort sagt, det laae klart for Dagen, at der vilde udvikle sig en 3die punisk Krig, hvorved enten Rom eller Carthago maatte gaae til Grunde.

Den stakkels Mand var under den Situation, at han skulde have sin Middagsmad tillivs, naar Anexet havde først Prædiken før han kunde væve den aandelige Vadmæl for Fladeboerne. Fik han saa uheldigvis et Torskebeen i Halsen eller Suppen ikke var færdig, saa ringedes fortidlig, og kom der fremskyndende Omstændigheder til Madens hurtige Forsvinden, saa blev det forsilde. For nu at have en anden Regel at »ringe sammen« efter

end Præstens Gryde, besluttede jeg til Menighedens Glæde at lade Klokken lyde 3die Gang præcis Kl. 12, enten saa Præsten var madet eller ikke. Denne Forholdsregel var ganske paa sit rette Sted; thi det var utaalelig at staae og vente hele Timer i 10—16° Kulde, inden det behagede ham at komme og læse sin Præken, og det var just i Vinterens koldeste Dage hiin Beslutning toges og udførtes.

En Søndag i Fasten 37 var Menigheden som sædvanlig mødt Kl. 11½. Kl. 12 var Præsten endnu ikke kommen, men Kl. 12½ rullede han ind i Præstegaarden, og strax derpaa ringedes 3. Gang, da alle gode Ting er 3, hvorpaa vi Alle gik i Kirken, da Kulden var meget streng. Her hjalp nu ingen Resonerer enten fra Mavens eller Ganens Side; Præsten maatte afsted uden Middagsmad, uagtet han vel maatte vide, at uden Mad er Helten ingenting. Bleg som et Lig stormede han ind i Kirken, og det var nu for mig klart nok, at det vilde komme til Slag — efter Gudstjenesten, men jeg tog mærkelig Feil, thi neppe var han kommen op i Choret, hvor jeg stod færdig for at begynde min Gjerning, før han skreg som en af Iliadens Helte: »Hvo giver Dem Lov til at ringe sammen før jeg befaler? Jeg skal lære Dem — den stakkels Mand havde stedse den Maner, at han vilde belære mig — først at spørge derom, thi her er jeg Herre — og hans Næve bankede i Alteret — og De er kun Tjener« etc. I Førstningen blev jeg i høi Grad consterneret, thi Overfaldet var saa uventet og skete paa en Grund, som jeg ikke ret vidste, om den var neutral eller ikke, men da jeg var vant til at fatte mig i kritiske Øjeblikke og maatte følgelig strax kunne dømme, at det Sted, der var bestemt til Angreb, ogsaa maatte kunne tjene til Forsvar, naar man tog Terrainet i Agt, saa svarede jeg i Førstningen med den største Rolighed, men, da

denne ophidsede ham endmere, med Forbitrelsens hele Raserie og for at følge Exemplet, med knebrende Næve i Alterbordet — »Jeg spørger Ingen om Lov til at ringe, thi naar der er lyst til Tjeneste Kl. 12 skal De møde her og ikke lade Folket vente i Frost og Kuld til De har fyldt Skrotten — De har Intet her at befale, thi De er Menighedens Tjener, saavel som jeg, og Folket er ikke til for Deres Skyld. — Passer det sig ikke godt, at jeg nu i eget og Menighedens Navn skal gaae ned og sige — »Herre! jeg er indkommen i dit hellige Huus« samme Øieblik, som det er vanhelliget ved Deres brutale Opførsel«. Hvorledes jeg fik sagt alt dette og mere, forstaaer jeg næsten ikke, thi Talegave var ingen Egenskab hos mig; om det var en Følge af Grunden, jeg stod paa, eller fordi jeg vidste, at have Hjelpetropper i Baghaanden, veed jeg ikke. Den ulykkelige lidenskabelige Mand var imidlertid under Stormløbet sjunket sammen ved Tanken om sin fortvivlede Stilling, og havde flere Gange, uden at jeg under Paroxy[s]men endsede det, med den venligste Stemme tysset og sagt: »Herre Gud Henrichsen, saa tie dog stille«, og dog kunde ellers et eneste venligt Ord fra min Modstander afvebne mig. Jeg har ofte tænkt, hvor forunderligt det var, at Menigheden ikke reiste sig og pryglede os begge To.

Det var min sidste Bataille. Aaret efter blev han kaldet to Steder næsten paa Eengang, først til et Kald ved Aalborg og strax efter til Guds Rige. Da han havde præket til Afsked i Sønder Draabye, kom han hjem saa svag, at jeg og en anden Mand af Menigheden maatte lede ham op paa Kirkegaarden for at kaste Jord paa et Lig. Han vilde endelig været i Kirken og sagt Folket sit Afskeds Ord, menende, at vor Herre nok vilde forunde ham saamegen Kraft, men ved min og Fleres Forestillinger lod han det beroe og bragtes til Sengs.

Det var et ynkeligt Syn at see denne før saa stærke Mand nu ligge knust som en affeldig Olding, og jeg stod ved hans Leie, lod Tanken gaae ud over de svundne Dage og maatte lade Samvittigheden sætte sig paa Dommersædet, hvor den præssede Taarer af mit Øie, medens jeg med den inderligste Tilgivelse trykkede den matte Haand, der snart blev kold for evig.¹⁾

Læseren er nu, kan jeg tænke, forlængst keed af at følge mig i den Retning, og nu skal han ogsaa blive fri; thi jeg maatte have været den onskabsfuldeste og mest kamplystne Stridshane, hvis jeg i de følgende 18 Aar kunde faaet nogen Conflict endog i den mindste Potens med mine daværende to Præster, Lyng og Vesterboe.²⁾ Den Første var en Mand, hvis hele Væsen kun var et eneste stort Hjerte, der kunde rumme hele Verden i sig. Hos ham maatte alle Mennesker være idel Kjerlighed, fordi han var det, og fordi Ingen saa smukt som han kunde fremstille Guddommen som Kjerligheds Idealet. Gud velsigne ham hisset for de mange Aar, han var min sande Ven og fortrolige Raadgiver.

¹⁾ Jakob Kjerulff døde 13. juni 1838, en 6 ugers tid efter at han var blevet kaldet til Ferslev, Dal og Volsted. Hvor meget sandt, der er i Henrichsens voldsomme anklager mod ham, er det nu umuligt at afgøre, men af selve fremstillingen fremgår det dog idelig, at præsten i det mindste formelt havde retten på sin side, og det fortjæner at ansøres, at der i skoledirektionens korrespondance ikke er fundet noget spor af, at han har forfulgt Henrichsen, end ikke af at han har indgivet klage, hvor han kunde have god grund til det. Kun i klokkeringsningssagen erklærede han sig — med fuld ret — imod kirkesangeren. Kjerulff søgte i de nærmeste år før sin død hyppigt om flyttelse — til Rårup, Sønderholm, Kristrup, Ferslev — men om dette stod i forbindelse med det utålelige forhold mellem ham og H. er vel nok tvivlsomt.

²⁾ Peter Andreas Lyng var Præst i Flade 1838—54 og Hans Frederik Iver Henrik Vesterboe 1854—74.

Allerede i Vendsyssel begyndte jeg at studere Oldkyndigheden ikke alene hvad de nordiske Lande angik men tillige Oldtiden i sin Heelhed, forsaavidt jeg kunde skaffe nogen Veiledning hertil i Verdenshistorien af Rotech, Becher og fl. — Tydsk havde jeg lært mig selv og fik siden i Pastor Lynges Bogsamling god Leilighed til at uddanne mig deri — men kom derved saaledes ind i de østerlandske, de romerske, grædske og oldnordiske Myther, at jeg studerede dem baade tidlig og silde.

Forfatteren udtaler sin beundring for Hennebergs: »Hvad er Edda«, et værk, »der ligesom kastede Stridshandsken ud imellem de lærde Gjøglere, der dengang dominerede Meningerne«, bliver ved det i stand til at danne sig et system, som han 1835 fremsatte i et c. 10 ark stort skrift: »Jacobs Tale til sine 12 Sønner i Msb. 49 Cap.«, men da der kun tegnede sig c. 100 abonnenter på det, »af hvilke de Fleste vare Lærde fra Sjælland«, udkom det ikke.

Da i 1835 det pietistiske Uvæsen begyndte at gribe om sig paa Morsø, introduceret af den exentriske Seminarlærer Algreen og en halvgal Seminarist Kold og understøttet af Provst Sørensen,¹⁾ traadte jeg i den skarpeste Opposition til dette Hykleri og Skinhellighed. Af Præster var der kun en Eneste, der turde opløfte Røsten, da Man vidste, at de saakaldte gudelige Forsamlinger

¹⁾ De tre personer, der her nævnes med så ringe agtelse, var som bekendt Peder Kjellerup Algreen, der døde 1877 som præst i Åker, højskolemanden Kristen Mikkelsen Kold († 1870) og Josef Christian Sørensen, der på denne tid var præst i Solbjærg men døde som præst i Karby 1861. — Algreen havde, som ovenfor omtalt, været lærer ved Snedsted seminarium, mens Henrichsen var elev sammesteds.

havde Provstens Bifald, nemlig Pastor Dalhoff;¹⁾ men den værdslige Ø[v]righed modarbejdede Uvæsenet med sine Vaaben, medens jeg brugte Satirens Svøbe i de offentlige Blade,²⁾ og derved naturligvis paadrog mig et uudslukkeligt Had hos saavel Provsten som hele den hellige Clique med alle dens hellige Tilhængere. Jeg skulde snart føle det.

Her nogle almindelige bemærkninger om secter, hvilke »allerlettest falde bort i deres oprindelige Intet«, når man lader dem uænsede — hvad H. altså ikke gjorde!

Ikke heller vilde jeg dengang have i hele 4 Aar drevet det saavidt i min Forfølgelse imod dem, hvis Lederne havde været fornuftige Mennesker, der ved deres Kalden til Forsamling havde havt til Formaal at udbrede sand Oplysning iblandt Folket, men disse unge Galfranser havde nær gjort det hele Land til en Daarekiste ved at indbilde de Lettroende de besynderligste Galskaber, af hvilke denne Ene var som Rosinen i Pølseenden: »Naar du bare troer og beder uafsladelig, skal du faae alle dine Ønsker opfyldte«, hvilket havde til Følge, at især Qvinder i Snesevis forlode Huus og Hjem, lod Børnene skrigе og Maden svies for at løbe fra den ene Forsamling til den Anden, hvor de sang og skreg og fik ipileptiske Anfald, naar Algren af Jertegns Postil eller Lindbergs Prækener malede Fanden paa Væggen og Helvedes Pinsler i alle Farver, mens de hjemme sad og sukkede over Verdens Synder og sang om deres egen Hellighed, foragtende Alle, der ei vilde være som de. Nogle stakkels Mænd fulgte

¹⁾ Peter Schæffer Dalhoff var præst i Nykøbing 1835—54.

²⁾ En prøve herpå findes f. eks. i »Følge-Blad til Thisted Amts-Avis« 31. Maj 1838.

Strømmen, da Kold havde forsikkret dem at »den hellig Aand« vilde røgte Kreaturene og tærskte Avlen — indtil de Første døde af Sult og det sidste var fortæret. Da satte Sognefogden i Fjallerslev Jens Kortsen blandt Andre paa Kolds anbefaling hans Sække og Løbe ud paa Marken — »for at opsamle Himlens Velsignelse«, og da den udeblev mærkede han maaske først Bedrageriet og — forlod Verden.¹⁾

Betragtninger over folks lettroenhed, »hvor det religiøse Svermerie gives Luft igjennem fanatiske Sekterere«; under henvisning til den nogle år senere opdukkende mormonisme gives der nogle spark til præsterne. »Man see mere herom i »Nødtvungen Erklæring«, som — det haaber jeg — vil blive indskudt i eller trykt i Forbindelse med disse Blade«.

Fra 1834,²⁾ da Stænderne første Gang traadte sammen, begyndte et eiendommeligt Liv at røre sig i Folket, idet hver Enkelt og hver Stand og Corporation saae grandt, at han havde Friheder og Rettigheder, ligesaavel som Pligter, og følte at ligesom de Første bleve Folket givne tilbage maatte de Sidste forøges, men skjøndt Folket glædede sig over det nye Syn paa Frihedstræet, saa saae det tillige, at det ikke var dette Træ, der vilde bære nogen synderlig Frugt, hvilket ogsaa strax blev klart for Alle; thi saasnart en af de stakkels »Stenderjenser« vovede at gaae et Skridt uden for de afstukne Grændser og at spørge om, hvorledes det f. Ex. stod sig med Finantserne eller med de slesvigske Forhold, tog salig Ørsted Linealen lig en gammel Skolemester og gav ham et Smæk over Fingrene, sigende; »nok see, men inte røre«,

¹⁾ Jens Kortsen døde en meget naturlig død 1844, nemlig af tyfus.

²⁾ Skal være 1836.

og for denne »humane Frihedsaand« skjenkede de gode Stændermænd ham Heste og Vogn til 1200 Rbdr.

Da alle Stænder og alle Corporationer da skulle til at frembære deres Ønsker og Forhaabninger for Folkets Udvalgte, kom Skolelærerne ogsaa med for 1 Skilling, og jeg blev udnævnt af Forsamlingen i et Skolelærer Møde at forfatte Petitionen, men da jeg ved Affattelsen mindre tog Hensyn til at bede om forhøiede Lønninger end om en Reform af det hele Skolevæsen og navnlig lagde de Deputerede paa Sinde at andrage om Aftenskolens Oprettelse, og da Petitionen ifølge mine Standsfællers servile Opdragelse ikke syntes ydmyg og krybende nok, saa undertegnedes den kun af Minoreteten. — Aftensskoler? Gud bevar's! der kom som bekjendt ikke Noget ud af Lærernes Raaben. Ørsted kastede et afpillet Kjødbeen til dem og saa lukkede de Munden ligesom Hunden. Uheldigvis har jeg aldrig kunnet tie til Uretfærdighed og fandt derfor Opfordring nok dengang til at tale, idet jeg 1839 udgav et lille Skrift, 54 Sider, betitlet: »Skolelærerens Forfatning som lønnet Embedsmand, Lærer og Borger«, hvori jeg, uden at skjule, hvad der rørte sig i min Sjæl, med skarpe Træk tegnede de Forhold, hvori Skolelæreren stod i disse Tilfælde, og kom nødvendigvis ogsaa til at male en Skitzte[!] af hans Forhold til Kleresiet; men ved at omtale ham som Lærer kunde jeg ikke undgaae efter min Standpunkt at fremhæve den forkeerte Maade paa hvilken Underviisningen føres i Almueskolerne, hvor de gamle Testamentes Krøniker skal læres udenad, medens det aldrig forlangtes at Barnet skal lære sin egen Fædrelands Historie, og critiserede desaarsag endeel af hine Krøniker, hvilke jeg kaldte og endnu kalder et Væv af Daarskab og en Samling af Legender, saasnart de gives Børn ihænde. Bogen gjorde mere Opsigt, end den fortjente. Præsterne

bleve rasende og det var ganske naturlig, da Sandheden er et Slags Asa fotide, hvor Man i Aarhundreder aldrig har hørt den. Viceguden i Aalborg,¹⁾ ellers det toleran-
 teste Menneske i hele Stiftet, men en af de jammerligste
 Personer, der nogensinde sad paa en Bispestoel,²⁾ blev
 reven ud af sin lethargiske Tilstand og maatte klage
 til Cancelliet over den Fornærmelse, der var tilføiet
 Geistligheden; men Collegiet erklærede: »at der ikke
 fandtes Grund til at sagsøge Forfatteren«. Nu vendte
 Man Themaet om og klagede over: »at jeg havde drevet
 Spot med — Religionen«, men Cancelliet var just ikke
 meget hidsig paa Forfølgelsen, thi igjennem Provsten
 modtog jeg en Skrivelse, hvori det afeskede »Forfatte-
 rens Erklæring« — Hvorover? Dette kunde jeg ikke be-
 gribe, men paa anden Haand fik jeg Vink om fra Prov-
 sten, at, naar jeg vilde gjøre »en Undskyldning og tage
 mine Yttringer tilbage«, saa vilde jeg afværge Stormen;
 men aldrig vant til at krybe i Skjul og fornægte mig
 selv gjorde jeg ikke alene ingen Undskyldning, men mo-
 tiverede endog yderligere mine udtalte Meninger, og
 navnlig lod jeg de jødiske Historier endnu i videre Om-
 fang pasere Revue. Denne Erklæring gik ind tilligemed
 en ubekjendt ditto fra Provsten og 14 Dage efter var jeg
 sat under Justitiens Tiltale for »en Provsteret« og suspen-
 deret fra Embedet.

Det var omtrent som naar Man spiser Fyldingen af
 en And ved et Bondebryllup og istedet for en Rosin
 faaer et Stykke spansk Peber i Munden. I den første
 Time, det nægter jeg ikke, og jeg har mange Gange
 ærgret mig over, at jeg her første Gang i mit Liv viste
 Svaghed, løb det mig koldt ned ad Ryggen, men siden

¹⁾ s: biskop Nikolaj Fogtmann.

²⁾ See f. Ex. »Visitatsen«, i »Vinteraftener«.

lo jeg derad og et¹/₂ Aar, i hvilke Sagen stod paa, var jeg ligesaavel tilmode som Bispen selv ved et Ædegilde paa Visitatsen, thi min Samvittighed havde Intet at bebreide mig, jeg havde kun sagt den nøgne skjøndt ikke forhen hørte Sandhed — og o hellige Følelse! ved dig har Man Alt! Det var ikke Frygten, der i det første Øieblik virkede hæftig paa mig, thi siden jeg lærte at tænke over Forholdene i Livet, og siden jeg foreskrev mig selv de Love, jeg vilde følge paa min Vei i dette, har jeg aldrig kjendt denne Svaghed; men det var et voldsomt Udbrud af Harme over den menneskelige Jammerlighed og Præste Ondskab, der i Øjeblikket stod for mig som et Speil, hvori jeg saae de laskede grinende Ansigter. Ja saa Hensynsløs var jeg i min Opbrusen, at jeg tillagde min egen Præst Hr. Lynges en Finger i Sagen — Noget, som jeg ofte har skammet mig over . . .

Det, der foruden min egen Bevisthed maatte lade mig betragte Sagen med en Rolighed, der næsten kunde kaldes Ligegyldighed, var den Omstændighed, at saavel den værdslige Øvrighed som hele Folket i Hjertet holdt med mig. Amtmand Faye og Justitsraad Rummelhoff¹⁾ virkede begge for min Sag saa godt de kunne, den Første ved Beskikkelsen af Actor og Defensor og den Sidste som Dommer. Ved Hjemtinget kunde jeg faaet Lov til selv at føre min Sag, men Amtmanden raadede mig derfra, idet han meente, at jeg ikke ligeoverfor Retten, hvor Provsten skulde presidere, kunde have den tilbørlige Frihed til at sige hverken for Meget eller for Lidet. Han vilde beskikke mig en Defensor, der var Alle Sagførerne heromkring dengang overlegne og en Aktor, som, baade han og hver Mand vidste, ikke havde været

---

¹⁾ By- og herredsfoged Johan Kristoffer Henrik Rummelhoff i Nykøbing.

med at opfinde Krudtet, og han holdt Ord. Den Første var Advokat Rotvitt og den Sidste Procurator Bendix,¹⁾ der viste sin mageløse Kløgt og dybe Indsigt i Lovens Aand ved i sit 2. Indlæg at paastaae:

»Thi mener jeg, at Skolelærer Henrichsen dømmes til at have forbrudt Ære, Liv og Gods, Tungen af hans Hals at udskjeres og Hovedet med Haanden sættes paa eu Stage«²⁾ — formodentlig en Lysestage. — Ihvor devot end den tilforordnede Provst, Pastor Balslev³⁾ var, kunde han dog ikke undgaae at lee ad denne »grausamme Salbe«. Dette ene Træk beviser, at Manden var ikke tabt bag af en Vogn. De Indlæg i Sagen, hvilke jeg sendte min Defensor i Form af »Oplysninger i Sagen« vare ikke mange, ligesom jeg kun mødte een eneste Gang. Sagen stod paa 1 heelt Aar. Provstedommen lød paa Embedsfortabelse, men den værdslige Dommer dømte — for at Disentsen ikke skulde blive forstor — at jeg skulde betale en Muldt af 30 Rd. og være Censur underkastet 1 Aar. — Ved denne Dom akqvieserede jeg; men da der var saastor en Disents i Meningerne, lod Canceliet, cengang vakt til virksom Daad, Sagen indstævne for Landemodet, hvor Procurator

¹⁾ Den førstnævnte var den senere konsejlspræsident og justitsminister Karl Edvard Rotwitt, der 1838 var blevet underrettsprokurator i Tisted, den anden var Peter Severin Fønss Bendix, der fra 1820 var prokurator ved underretterne i Tisted og Ringkøbing amter.

²⁾ Dette er, som det fremgår af det nedenfor anførte, fri fantasi af Henrichsen, men det refererer sig iøvrigt til danske lovs 6—1—7 og 8.

³⁾ Da provst Sørensen havde ønsket sig fritaget for at sidde i denne provsteret, selvfølgelig fordi forholdet mellem ham og Henrichsen var alt andet end venskabeligt, havde biskoppen konstitueret pastor Karl Frederik Balslev i Vejerslev som provst i dette tilfælde.

v. Spreckelsen¹⁾ tordnede frygtelig løs paa baade Præst og Bibel — de jødiske Historier — og Dommen lød saa; »at Underrettens Dom bør ved Magt at stande«. Jeg akqvieserede atter og dermed var Sagen tilende. Mine Sager havde jeg faaet ordnet saaledes, at jeg ikke kunde søges for Gjeld, og derfor blev jeg fri for at betale Sagens Omkostninger 60 Rd., men Mulden maatte jeg betale, og just som jeg tænkte paa at finde Udvei hertil, kom en Qvittering fra Amtet, der viste, at den var betalt! — Af hvem, har jeg aldrig kunnet opdage. Det Løfte jeg havde givet Publicum ved Sagens Uddrag at lade Acterne trykke, kunde jeg desværre ikke opfylde, da Udlevering in extenso blev mig aldeles nægtet. Naturligvis frygtede Vedkommende for Værre end de havde.

Således er altså Henrichsens fremstilling af denne sag; hvad de rent faktiske oplysninger angår, må den siges i det væsentlige at være rigtig, derimod må hans betragtninger over motiver og bevæggrunde stå ved deres værd, kun underbyggede af den tiltro, man i det hele mener at kunne skænke forfatteren; de virkelige motiver lader sig ikke kontrollere, da det ingenlunde altid er dem, der kommer til orde i de officielle aktstykker. — Hvad sagens realitet angår, kan der dog være noget at tilføje og noget at rette, hvorfor vi her skal se, hvordan den former sig efter de bevarede arkivalier: I Ålborg Stiftstidende for 19. marts 1840 (nr. 58) indrykkede en vis »K.« en anmeldelse af Henrichsens nylig udkomne pjece, som indeholdt nogle »i høj grad bittre udfald mod bibelen og gejstligheden«; anmelderen mener iøvrigt, at forfatteren »har endel læsning«, som »han også har gjort sig umag for at lægge til skue. Helt igennem ånder

¹⁾ Det er Barthold v. Spreckelsen, der 1818 blev prokurator ved underretterne i Ålborg stift. — Aktor var Peter Nielsen Davidsen, fra 1836 prokurator ved underretterne i Ålborg stift og amt.

skriftet en uhyre selvtilid og dadlesyge«. Han håber, »at bogen vil vække nogen opmærksomhed hos bestyrelsen af skolevæsenet og vise den, at ligesom der er tale om at op- hæve sognetvangen, kunde der være grund til at hæve skole- tvangen, da det ikke er rigtigt at kristeligt sindede for- ældre skal sende deres børn i skole hos en mand af denne forfatters tænkemåde«. Biskop Fogtmann skrev dagen efter at have læst denne anmeldelse en håndskrivelse til provsten — den er ikke tilført bispens kopibog — og udbad sig nærmere oplysninger; navnlig ønskede han at erfare, om provsten fandt, at der var grund til at suspendere eller tiltale forfatteren og i sidste tilfælde, om provsten ønskede at be- klæde retten i en eventuel provsteret — bispem har åben- bart godt kendt forholdet mellem provsten og Henrichsen. Nu var korrespondancen i fuld gang; provsten skrev til præsten, præsten til provsten, provsten til bispem og den 12. maj skrev denne til kancelliet: Provsten mener, at Henrich- sen i sit skrift »i høj grad har forhånet bibelen, og at han efter vor lovgivning ikke vil kunne undgå tiltale«, men bispem synes, at i hvorvel skriftet indeholder »flere slags utilbørlige og usømmelige ytringer«, hvorfor forfatteren kan drages til ansvar, er hele sagen næppe af den vigtighed, at det skulde være nødvendigt at sætte ham under tiltale, »når han vil bekvemme sig til at afgive en erklæring, hvori han tilstår, at han i en lidenskabelig stemning har fremført de ommeldte ytringer, som han efter de rolige overvejelser selv må mis- billige«; vil han ikke det, må han sættes under tiltale. Bispem tilføjer, at præsten i Flade intet har at udsætte på Henrichsens embedsførelse og forhold, men de andre med- lemmer af skolekommissionen ytrede mindre tilfredshed med ham i begge henseender. — Efter at have modtaget denne skrivelse anmodede kancelliet (30. maj) skoledirektionen om at indhente Henrichsens erklæring og indsende den med be-

tænkning, hvilket fandt sted 16. juli. Direktionen optræder her meget moderat; den mener at »forfatteren viser sig som en ynder af temmelig ubunden frihed, af hvilken — som en nødvendig følge — må vise sig utilfredshed med præsten, provsten o. s. v.« For hans angreb på enkelte personer i det gamle testamente mener direktionen ikke han i sin egenskab af forfatter kan drages til ansvar, derimod vel »som lærer i en af statskirkens skoler«. Det formentes dog ikke heldigt at gøre det, navnlig da Henrichsen så vidt vidstes aldrig havde søgt at bibringe de børn, han var sat til at undervise, sådanne meninger, som han i sit skrift har vedkendt sig; direktionen sluttede sig derfor til biskoppens mening, hvorefter Henrichsen skulde afkræves ovenomtalte erklæring, og først sættes under tiltale, hvis han ikke var villig dertil. Herpå svarede kancelliet i skrivelse af 29. august til Morsø herreders skoledirektion, at Henrichsen skulde sættes under tiltale for i sit skrift »at have forhånet bibelen«. Forspillet var altså nu tilende og processen begyndte. Aktor og defensor blev beskikkede, og d. 20. novbr. blev tiltalte suspenderet fra sit embede, men først d. 14. april 1841 blev sagen foretaget, foranlediget ved, at såvel Rummelhoff som defensor mente, at denne sag ikke kunde påkendes af en provsteret, hvilket kancelliet dog 5. novbr. bestemte, at den skulde. Mens aktor påstod den anklagede idømt arbejde i Viborg tugt- og forbedringshus i 3 år, embedsfortabelse og sagens omkostninger, erklærede defensor, at de lovsteder, hvorpå denne påstand grundede sig, angik blasfemi og gudsbespottelse og altså ikke passede på den, der havde forhånet biblen, hvilket anklagede iøvrigt ikke havde gjort, hvorfor han burde frifindes og sagens omkostninger udredes af det offentlige. I sit votum udtalte den konstituerede provst, at Henrichsens skrift »indeholder bestemt forhånelse af bibelen«, hvorfor han burde afsættes fra sit embede, men Rummelhoff,

at han for »upassende skrivemåde« og fordi han »ved de af ham udtalte domme over nogle af de mænd, bibelen fremstiller som mønster, indirekte har hånet bibelen ved således at håne dennes dom over disse personer« at tiltalte burde anses med en arbitrær straf og 1 års censur, og dommen, der faldt 30. juni 1841, idømte derefter tiltalte en mulkt til Tisted amts fattigkasse på 30 rbd., den nævnte censur samt udredelse af sagens omkostninger. Amtet sendte 7. august domsakten til kancelliet, dette forlangte d. 7. næste måned biskoppens erklæring om, hvorvidt der var grund til at appellere, og biskoppen svarede 1. oktober, at provst Sørensen fandt, appel burde finde sted, og han — bispem — var af samme mening, dels fordi der havde været en så betydelig dissents mellem den konstituerede provst og den ordinære dommer, »dels fordi det synes tvivlsomt, om en skolelærer, som ved dom er mulkteret for at have indirekte hånet bibelen, kan blive i sit embede«. I henhold hertil tilskrev kancelliet 26. oktober Morsø herreders skoledirektion, at sagen skulde indankes for Ålborg stifts landemode. Her foretoges den d. 24. februar og 17. marts og pådømtes d. 26. april 1842. I dommen hedder det, at ihvorvel det ikke kan anses for bevist, at tiltalte »har forhånet eller villet forhåne en del af den hellige skrift, nemlig det gamle testamente, idet han derimod, ved et i sig lovligt øjemed, nemlig undersøgelsen af det mere eller mindre hensigtsmæssige i afbenyttelsen af udtog af det gamle testamente som skolebog og opdragelsesmiddel, kan være ledet til ensidigen og lidenskabeligen og i en alt for almindelig form, at fremhæve, hvad han anså bestyrkende for sin anskuelse, må det dog på den anden side erkendes, at han i dette skrift har talt på en måde som er utilbørlig, og som især hos en skolelærer ikke kan undskyldes eller hengå uden strafansvar« men man finder dog »at urimeligheden og tåbeligheden i de fremførte utilbørlige ytringer, hvorved disses skadelighed formindskes,

kan tale for anvendelsen af en mindre straf«, navnlig da det »ingenlunde er oplyst, at tiltaltes i det omhandlede skrift fremsatte meninger har haft indflydelse på hans undervisning og foredrag i skolen«. Landemodet stadfæstede i henhold til det anførte provsterettens dom, dog således, at sagfører-salærerne ved provsteretten, som tiltalte jo skulde udrede, blev nedsat noget, hvorefter de ialt for sagførelsen såvel for provsteret som landemøde kom til at udgøre 25, ikke som af Henrichsen anført 60 rbd. — Da kancelliet 14. juni resolverede, at det skulde bero ved denne dom, var denne sag, der havde stået på i mere end to år, endelig bragt til ende. Den 23. juni hævedes Henrichsens suspension. (Skrivelserne angående denne sag vil ved hjælp af de ovenanførte mange datoer let kunne findes i pågældende skoledirektions, amts og bispekontors journaler og kopibøger. Iøvrigt henvises til Morsø herreders justitsprotokol, hvori sagen for provsteretten findes, og til Ålborg stifts landemodesprotokol).

Hvilket Udbytte havde nu Geistligheden med Bispen til Ildrager vundet ved denne Justitssag? Ikke engang mine Udtryk vare mortificerede. De havde faaet en faststaaende Fjende, der hvert Øieblik stod rede til at uddele Ørefigen; de havde paadraget det Offentlige henved 200 Rd. Udgift og — de havde ødelagt al Disciplin og Undervisning i min Skole og gjort at 60 Børn vare blevne halvvilde. Dog hvad bryde Bisp og Provst og Cancelli sig om Børnene, naar Hævnen kan fremmes. —

Aldrig har vist nogen Skole vist en saadan Samling af forvildede Krabater som min Skole efter Suspensione[n]s Ophævelse.¹⁾ Man havde først antaget en Bonde af Sog-

¹⁾ Som ovenfor anført blev Henrichsen suspenderet 20. novbr. 1840. En halv snes dage efter konstitueredes kirkesangerne Kristen Pedersen Wad i Alsted og Anders Jensen i S. Dråby

net, den gamle »Skydeskive«, og da Drengene havde opskudt al deres Amunition paa ham og tilsidst trakteret ham med »varmt Vand uden Sukker«, saae han sig nødt til at rømme Marken, og Comandoen blev da givet til et ungt Menneske, der hverken havde Forstand paa at undervise eller Gaver til at holde Orden, saa der kom en Kaadhed og en Vildhed ind i Skolen, som jeg havde Møie nok med at faae udryddet. Sjelden var jeg hjemme for at kunde holde Styr paa Skjelmerne, thi enten var jeg paa Nandrup som Huuslærer i denne Periode eller jeg havde fuldt op at bestille med Bygning, Have- og Plantage-Anlæg.

For ikke i sin Tid, naar Alder og Svaghed har svækket Kraften at blive kastet ud paa Gaden eller puttet i Fattighuset var dette det Første Datidens Skolelærere spekulerede paa — at faae et Huus opført, hvori han og Hustrue kunde finde Tilflugt og at faae saameget Jord, at han ikke ligefrem skulde sulte ihjel, thi dengang havde Regjeringen ikke rørt en Finger for at berede Lærerne og deres Enker en Alderdoms Hjelp,¹⁾ saa det

---

til hver to gange om ugen at læse med børnene i Flade skole. Den sidste skulde tillige forestå sangen i Flade kirke. Senere agerede sognefoged Stefan Josefsen såvel kirkesanger som skolelærer, men fra maj 1841 vilde han kun forestå kirkesangen, hvorfor det pålagdes ovennævnte Kirkesanger Wad og skolelærer Kristen Andersen i Gullerup hver at undervise i Flade to gange om ugen; dette varede dog kun en månedstid, da en vis Jørgen Larsen 7. juni blev konstitueret som kirkesanger og skolelærer her, og han fungerede til Henrichsens suspension hævedes et årstid efter. At tilstanden i skolen har været meget uheldig efter alle disse forandringer kan ikke undre.

¹⁾ Dette er en højst mærkelig påstand, for det synes utænkeligt, at forfatteren kan have været uvidende om, at den bekendte anordning for almueskolevæsenet på landet af 29. juli 1814 handler i § 62 og 63 om pension til lærerne og deres enker; og senere bestemmelser sluttede sig hertil.

var ikke sjelden, at de Sidste gik omkring og betlede, og det var nu en Selvfølge, at jeg, altid lidt forsynlig for Fremtiden, havde kjøbt Huus og Eiendom, vel ahnende, at der tidlig eller silde, selv om ikke Døden »ringede sammen«, vilde vorde slynget en Banstraale, der kunde smelte »Kronen« paa mit Hoved.

Til den Ende havde jeg faaet fat i en gammel forskuttet Rønne, hvis Stald stod paa Knæerne, mens Stuen stod paa Stylder, som lignede alt Andet end en Mennekelig Vaaning, og hvis Materiale blot kunde bruges til Brændsel. Paa denne Rønnes Plads opførte jeg en nye og smuk lille »Borg«, som jeg kaldte »Fensal« : Enkesæde, thi efter Edda kaldes den Borg, Odins Kone beboede, saaledes, og kunde det end synes noget Forfængeligt og Formasteligt at sammenligne mig med Odin eller min Hustru med Frigge, saa var det dog altid ligesaa fornuftig som at kalde den »Sorgenfrie«, der i Grunden er en bitter Satire. En liden Stald og Lade byggedes næste Aar og imidlertid omgaves det Hele med Have og Plantage, anlagt paa et Terrain af Brinker, Huler og dybe Grave, hvor Træerne voxede saa frodigt, at de 10 Aar efter Anlægget indhyllede Bygningen i Træernes Skygge. Da min Nabo, en ung Mand Jens Pedersen eller Jens Buch, og en af de opvakte Bønder, hvis aandelige Syn og Sands gik langt uden for og ud over det Almindelige, saae dette for Folket der i Egnen et halvt Mirakkel, anlagde han ikke alene selv en Plantage, men skjenkede mig endog et Stykke Jord paa 3 Skpr. Land geometrisk Maal ved Siden af mit Anlæg for at optages deri, saa det Hele udgjorde 1 Td. Lands Størelse. 5 Aar efter fik jeg det kongelige Landhuusholdnings Selskabs Hædersbevis for »Flid ved Træplantning«.¹⁾

¹⁾ Jvfr. C. B. V. Hansen: Træplantningens Historie i Thisted Amt side 61.

Just da jeg var løst af Bannet fik jeg min Bygning færdig, og til Minde om Slaget malede jeg paa den ydre Dør en Riddersmand der kæmper med en Slange — et Sindbillede paa den menneskelige Kamp mod Overtro, Uvidenhed og gammel Slendrian, og neden under følgende Riim

»Gaae Du kun ind! I Fensal maa
 Enhver tro, hvad ham lyster.
 Her Klærkelyn ei ned tør slaac
 Fra Vester eller Øster.
 Her bryder Man sig Pokker om
 Spadillien og Karneuffer.¹⁾
 Her blæser Man ad geistlig Dom
 Og alle Pavens Tøfler!«

Der er især 3 Ting, der i Modgangsdage letter Sindet og gjør Hjertet blødt, jævner Veien og planter mangan Blomst, der dufter for hele Livet — det er Studering, Omgang med uskyldige Børn og deres Dannelse og Selskabslivet hos aandrige Damer, og hvis der endnu findes noget Godt hos mig, da har jeg disse at takke derfor, og naar jeg nævner det selskabelige Liv hos Qvinden, som et Middel til Aandens og Hjertets Forædling, bliver jeg uvilkaarlig staaende ved den Buchwaldske Familie paa Nandrup,²⁾ hvor i saamange Aar de

¹⁾ »Knægtene« i Styrvolt.

F. A.

²⁾ Niels Bredahl Buchwald, der først var ejer af Kærsgaard i Højbjærg sogn, købte 1830 Nandrup, som han ejede til sin død 5. februar 1852. Han var født i Viborg 5. marts 1802 og søn af mesterskrædder, senere købmand og fabrikant agent Niels Andreasen Buchwaldt og hustru Maren Andersdatter Funder. N. B. Buchwaldt var først gift med Andrea Haslund (født 29. august 1799, gift i Hobro 14. april 1824, † på Kærsgård 29. juni 1825) og derefter med Florentine Frederikke Otzen (født i Ål præstegæld i Norge 1807, gift i Nykøbing 31. marts 1828, † på Nandrup 14. August 1872, datter af Peder Markvard

mørke Timer fik et lyst Anstrøg, og mangen bitter Skaal blev forsødet ved Skjemtens Sukker og attisk Salt, hvoraf saavel Moder som Døttrene havde et uudtømmeligt Forraad. Jeg tvivler paa, at der i mange Miles Afstand vilde findes et Syn, liig det, der viste sig her, enten Man saa følte det totale Indtryk: Moderen mellem sine 12 Børn eller Man blot blev staaende ved »Firkløveret« Moderen og hendes 3 Døttre, der Alle forbandt legemlig Skjønhed med aandelig Dannelse; hvor Musikkens Toner stedse stemte Hjerterne til Glæde og hvor Vittighed og Lune i den jævne borgerlige Dragt paa Tidens Trappe gav Stof nok til Latter og Samtale — eller naar denne Familie samledes i Pastor Lynges Huus, hvor en ligesaa herlig »Trekløver« altid stod frisk og grøn,¹⁾ lige dannende og oplivende, saa maatte Man enten være saare bornert eller aldeles nedtrykt af Skjebnen, hvis Man ikke gik hjem med oplivet Aand. I det Øieblik jeg opgjør mit Regnskab offerer jeg af ganske Hjerter disse Familier dette Mindeblad.

I Vinteren 1841—42 forfattede jeg det lille poetiske Skrift, kaldet: »Vinteraftener i Suspensionstiden eller Skjemt og Alvør« — der foruden at laborere af Feil fra Forfatterens Side — æstetiske Feil — tillige havde en saadan Masse af Trykfeil, at det vanskelig lod sig gjen-

---

Otzen, der døde som præst til Åstrup og Starup, og plejedatter af Povl Henrichsens gamle lærer, provst Kaspar Schade). Med sin første hustru havde Buchwaldt kun en datter Ellen Marie Hedevig, med sin anden derimod 17 børn; døtrene var — foruden et par, der døde som ganske små — Andrea Kristiane Elisabet (f. 1830, † 1842), Elise Petrine (f. 1831) og Eline Rebekka (f. 1836).

¹⁾ Da Lynges på denne tid endnu var pebersvend — han blev først gift 1847 — er det ikke let at vide, hvoraf dette trekløver bestod.

nemstave. Bogtrykkeren Consul Lund,¹⁾ der vel hævdede sig over Middelmaadigheden baade som Stillist eller Correkteur, skulde ifølge Akkortens læse Korrektur, hvilket i almindelige Tilfælde aldrig er tilraadelig, men i det Nærværende dobbelt galt, da Poesien ikke lader sig behandle efter almindelige Forskrifter og han slet ikke var Poet. Underlig nok, at Censurens Rødkridtspen lod Skriftet passere, da Geistligheden i Skjemtedigtene fik den ene Tøraf efter den Anden. Endeel af dem tilligemed de Alvorlige vare i Manuskript gjennemsete af St. St. Blicher, og et af Digtene »Den store Bjørn« i skandinavisk Aand vandt endog Digterens Bifald i den Grad, at han deklamerede det ved Himmelberg Fæsten 1840.²⁾ De fleste Skjemtedigte ere grundede paa Scener i Folkelivet, — Saaledes er »Skræderen og Diævelen« et Eventyr fra de gudelige Forsamlinger, ligesom »Visitatsen« en Scene af Biskop Fogtmanns Liv.

Den lykkeligste Tid af mit Skoleliv indfalder fra nu af og indtil 1856 altsaa en Tid af 14 Aar. Da havde jeg Ro til at opdrage mine egne Børn ved Siden af Skolens øvrige Ungdom, og denne Opgave løste jeg Gudskelov paa en Maade, at jeg nu ved Dagenes Ende

¹⁾ Johan Gottlieb Lund, translator, grundlæggeren af Thisted Amtsavis (Erslews Forfatterlexicon II. 168). Om ham har Henrichsen først skrevet: »Lund, der aldrig hævdede sig over Middelmaadigheden, hverken som Stillist eller Correkteur« osv., men da han senere er kommet til en anden erkendelse, har han foretaget nogle rettelser, hvorved teksten er blevet meningsløs, skønt man let forstår, hvad han har villet udtrykke.

²⁾ Dette omtales ikke i Steen Steensen Blichers Livs-Tragedie af Jeppe Aakjær. — Der kan være grund til her at indskyde den bemærkning, at den i nævnte værk I. 181 nævnte degn Per Henrichsen selvfølgelig er vor Poul Henrichsen; ingen kunde i højere grad føle sig kaldet til at rime ved amtmand Fayes grav, således som hin »Per« Henrichsen gjorde.

kan skue med Glæde tilbage paa min Gjerning som paa et frodigt voxende Frugttræ. Der var nu Ingen, der lagde mig Hindringer i Veien. Man lod mig i Ro følge min egen Methode, der, rigtignok stærk afvigende fra den almindelige Slendrian, dog førte med Sikkerhed til Maalet — en forbedret Almue Undervisning; thi medens den forrige Præst ligefrem vilde have forbudt mig at undervise i Geographi, da »Almuen blot behøvede at vide om det ene Fornødne« — et Forbud jeg bad om skriftlig, uden at faae det, og som jeg følgelig ikke brød mig om — saa ønskede derimod Pastor Lynges et saa stort Maal af Almuedannelse som muligt, og glædede sig, da han saae, jeg stræbte der efter. Med Aftenskolen, der desværre fandt forliden Imødekommen af den Tids Ungdom, begyndte jeg at inndele Skolen i 3 Klasser, der om Vinteren maatte søge Undervisningen hver Dag, og for den tredie Classe optoges tillige Fædrelands og Verdenshistorie, Naturlære, Agerdyrkningstheori og en udvidet geographie Undervisning, hvortil jeg selv tegnede de store 1½ Alen høie Kort paa malet Lerred. Den 3. og 4de Gjenstand blev mundtlig foredraget, ved Tegninger oplyst paa Tavlen og siden gjort til Gjenstand for Retskrivningen og medens 3die Classe i flere Fag arbeidede selv, havde jeg Arbeide ved 2den Classe. Paa 1ste Classes Skoledage var jeg næsten udelukkende hos denne, og da havde de øvrige Classer under Opsyn af Duxen Retskrivning, Geographie eller Repetition af Historien, men de øvrige Classers Dage toges skiftevis Hjælpelærere af disse Elever til nederste Classe. Der er sagtens lige saa Mange nu som den Gang, der vil paa-staae, at ingen Lærer kan undervise 3 Classer paa een Gang i een Stue. Det er ikke sandt. Det er kun Mangel og gammel Slendrian, der dictere denne Paastand. Har Skolen kun den tilbørlige Størrelse, og Læreren kun

har Villie og energisk Kraft, saa kan en saadan Skolegang, der rigtignok sætter alle Lærerens Kræfter i Aktivitet, indføres overalt, og hvis dette var skeet overalt ved en ligefrem — Befaling — for en Snes Aar siden, da var Almue Oplysningen nu staaende paa et høiere Trin end Tilfældet er, og da hørte Man ikke saamange velgrundede

Her mangler to hæfter — antagelig 16 kvartsider — af manuskriptet.

Magt for en Folkerepresentant? Den eneste Præst her i Amtet, hvis politiske Redelighed Folket kunde stole paa og som tillige var begavet med Aandens Sværd, det levende Ord, var den Tid Pastor Bagger¹⁾ i Assels. Han var i flere Henseender min ivrigste Modstander, med hvem jeg bestod en ikke liden Kamp, men det skal siges til hans Ære, at han var en ærlig Mand, og derfor havde Folkets Tillid.

Foruden de Digte, der ere trykte i »Vinteraftner« udgik ikke Faa fra min Haand i de 10 Aar fra 48 til 58, men disse ere adspredte i Blade og i private Mænds Hænder, da jeg aldrig tænkte paa at samle dem. Af disse ere endeel trykte bl. a. »Ved S. Kirkegaards Død«, »Til mine Troesvenner i Mors, Thy og Hanherred 1857«, »Farvel fra Høiskolen«, »En Morslands Vise«, »Ved Soldatens Hjemkomst« og et Par Brudesange. — Om de sedvanlige Rimerier, som Kirkesangerne daglig skal producere, og som baade er til at lee og græde over, vil jeg ikke tale. Et Digt, forfattet i Anledning af Kongens Tronbestigelse 48, hvilket blev indsendt til »Berlings Tidende«, negtede Redaktøren Opta-

¹⁾ Erhard Christian Bagger.

gelse paa Grund af »at han frygtede for, Ingen kunde forstaae den i den Form«! Man vilde optage det — »Hvis det blev en ligefrem Lykønskning«. Den gode N¹⁾ kan have været en god Redacteur saalænge han stod paa sin gamle Hønsetrappe, men han havde intet Begreb om de gamle astrologiske Ideer, der, om de endog indeholde det pure Nonsens, dog viser os de Gamles Maade at digte paa, og at stille Nativiteter, en Videnskab, der i sin Tid lønnede sig ligesaagodt, som at være Biskop i Aarhus. Det lød saaledes:

»Hans Maiestet Kong Frederik den 7des Horoskop,
stillet i Midnatstimen den 20/21 Janv. 48«.

Da læseren rimeligvis er lige så uvidende som redaktør Nathanson om de gamle astrologiske ideer, udelades digtet, der består af 15 firlinjede vers, såvelsom forfatterens dertil knyttede bemærkning om astrologernes fremgangsmåde.

En Tale, jeg holdt ved Grundlovsfæsten 1856, vakte saa gode Tanker hos Bondestanden, at et Selskab lod den trykke 16 Sider i 8vo — og tildels uddele blandt Folket. Hvorvidt den fortjente en saadan Opmærksomhed derom maae de Udenforstaaende dømme. — Kun dette veed jeg, at Sproget var Sandhedens Sprog, om det end klang lidt haardt.

Jeg er nu ved det for mig minderige Aar 1855, da et nyt Vendepunct i mit Liv begyndte at ordne sig og jeg, efter flere Aars Tænken og Tvivlraadighed og især foranlediget ved Præsternes forargerlige Feider om Bogstaver og Meninger, som Ingen af dem forstod, kom til det Punct, at enten maatte det nu briste eller bære, enten

---

¹⁾ Mendel Levin Nathanson, der fra 1838 var redaktør af Berlingske Tidende.

skulle Herrens Ord i det nye Testamente være Sandhed, og vor Kirkeforfatning, den officielle Christendom Løgn og Menneskedigt, eller jeg gaa tilgrunde — Enten, eller!

Allerede tidligere havde den saakaldte Grundtvigianisme begyndt at røre sig og at forvirre den simple Mands religiøse Tanker, i det denne Troes Bekjendere, der paa staae at holde fast ved de gamle orthodoxe Ideer efter Biblens Ord og at kæmpe for en udstrakt Troesfrihed, paa den ene Side i Grunden gjorde Traditions og Confessions Artikler til Hovedsagen, der stod over det nye Testamentes Ord af Christi Mund, og paa den anden Side viste sig at være de største Despoter og herskesyge Zeloter, der kun vilde »uindskrænket Frihed« for dem selv, men vilde have hele Folket under Krumstaven. Denne nye Sekt, der arbeidede i Katoliesismens Tjeneste, som Muldvarpe under Jorden, begyndte uden Skye at tale om »en Skjersild«, om hemmelig Skriftemaal, om Bansættelse af Enhver, der ikke gik sine bestemte Gange til Alters, om Nægtelse af Daaben for dem som ifølge Præstens Meninger ikke vare Troende etc. Disse Lærdomme skulde ledes ind i Folket igjennem Skolen, hvor alle Lærebøger skulde afskaffes og Børnene opfødes aandelig ved Sang og Dumhed — saa var der en banet Vei for Indpodningen af alle catholske Galskaber. Og medens de grundtvigske og de clausenske Præster eller rettere Folkeoplysningens Hadere og Folkeoplysningens Elskere skjendtes om Ting, som ingen af dem forstod, f. Ex. om Helvedstraffens Evighed eller om Daabens Virkning, naar Handlingen forrettes af en — ikke troende Præst etc. arbeidede Jesuitter og Mormoner uforstyrrede og hvervede Proselytter i tusindvis, uden at Præsterne rørte saameget som en Finger for at hindre det. Biskoppen i Aalborg, der var saa bange for Mormoner som for selve Belzebub, skrev hvert Aar

imod dem og sendte Cirkulærer til Præsterne — Det skulde hjælpe! O Herre Gud, hvilke Hyrder!

Efter et i almindelige udtryk holdt voldsomt udfald mod præsteskabet, som forfatteren tegner med de farver, han så ofte før har brugt, vender han tilbage til sit æmne.

Som sagt, det maatte nu briste eller bære. I Mai 55 udgav jeg det lille Skrift: »Er Ritualen eller Kirkeforfatningen, som den bør være? Et Par Ord til Overveielse af Folket i Almindelighed og Rigsdagen i Særdeleshed«, hvori jeg søgte at bevise af det nye Testamente, at ikke alene vare de sedvanlige almindelige kirkelige Handlinger upassende, men tillige Sakramenterne Daaben og Nadveren for[!] aldeles falsk forvaltede,¹⁾ som reent Menne-skedigt i deres nærværende Skikkelse, men fremfor Alt rev jeg Offerdievlen ned saa godt, jeg kunde, og meente, at Christus kunde have nødig at komme ned, at gjøre en nye Svøbe, og drive Pengekræmmerne ud af Kirken, der nu ligesom fordøm Templet, er bleven til en Vexelbod. Man overvære blot et Bryllups Spektakel i en Landsbyekirke for at vorde overbevist. De morslandske Præster vare Mænd, der ikke vare tabte bag af en Vogn, og kom i fuld Bersærkegang over denne — »Gudsbespottelse«, det var Offeret — det ærværdige Offer, der

¹⁾ Senere hen i tiden har forfatteren her vedføjet som anmærkning: »Jeg maa her bemærke, at jeg ikke for min egen Skyld udgav dette Skrift, thi for mig maatte det være ligegyldig, hvorledes det ny Testamente opfattedes eller Sakramenterne forvaltedes, da jeg i 30 Aar havde forkastet saavel Barne-daaben som den traditionelle Forsoningslære, overbevist om, at vi kun kan søge Nåde hos den eneste sande Gud, men jeg skrev for Folkets Skyld. For den almene Mand, der føler at Kirkeforfatningen ikke er i Overensstemmelse med det nye Testamente, er det ikke ligegyldig«.

saa ofte havde lædsket de pengetørstige Sjele, der var i Fare, der var afbildet for Folkets Syn og Sands som det Latterligste af alle Latterligheder — det var Fadderstadsen, der var drevet Spot mod, det var Bryllups Narrieriet, der lignedes ved Saturnalier; det var de store Præstegaarde, der skulde sælges — Gud bevars! Dette Skrift var det mest uforskammede Skrift, der nogensinde var udkommen.

Dog, Enhver skee sin Ret! Det var ikke Præsterne alene, der kom i Harnisk over, at en luthersk Skolelærer turde vove at staae fast paa Evangelietroen og give sig til at reformere de kirkelige Daarligheder. En stor Deel af Landets Skolelærere og — Kirkesangere vel at mærke ønskede mig paa Bloksberg; og dette var jo intet Under. Om Sakramenterne og vort hele kirkelige Liv gik tilgrunde i de traditionelle Former og i dogmatisk Spidsfindighed — det var Noget, de aldrig tænkte over, og Noget, der efter deres Mening endnu mindre var værd at tale om; men disse Mennesker havde siden de forlod Seminariet aldrig afgivet sig med andre filosofiske eller videnskabelige Studier en Betragtninger over de Skolelove og Reskripter, der siden 1814 incl. vare udkomne om Skolejord og Afkortning, om Tørv og Fourage, om Ydegjes og Smaarente etc. etc.; idet Mindste drog man den absolute Slutning af deres Samtaler, at deres hele Sjel var stivnet og fuldkommen indfrossen i hine materielle Skaller, som Østersen i sit Huus; — men hvad der bragte Liv i disse halvbesjelede Væsner og fik dem til at knurre og at see ned paa mig med den tause Medlidenhed — at træde offentlig frem toge de sig nok iagt for — var, som Enhver kan tænke, »det ærværdige Offervæsen«, der var saa skaanselløst profaneret, thi paa Offerstandpunctet staaer Præster og Skolelærere aldeles parallelle — Offer og Accidentser, Smør og Paaskerente

ere begge Parters Alpha & Omega, og vil stedse vedblive at være det, indtil Tiende og Sportelsystemet ophører og den faste Lønning indtræder og afklipper al Higen og Gribenomsig efter denne Verdens Forfængelighed.

Det stod først ret klart for mig, da jeg erfarede, at Biskoppen havde fundet sig opfordret til at sætte mig under Anklage, at jeg kun havde udført et halvt Arbejde, kun angivet enkelte Hovedmomenter af det kirkelige Livs Elendighed, og da jeg havde besluttet, hvilken Vei jeg vilde gaae, nemlig søge min Afsked, forfattede jeg et nyt Skrift: »Nødtvungen Erklæring i Sagen Skolelærer P. Henrichsen contra Biskop Bindesbøl og de Skriftkloge«. Men da en § i Pensions Loven kunne lade befrygte en nye Proces, saa raadete min juridiske Consulent til at lade det udgaae under en af mine Sønners Navn, til hvilket jeg lod mig overtale, og min næstældste Søn, daværende Styrmand Anders Gjedde, skrev en »foreløbig Bemærkning« dertil og sluttede Akkordt med Boghandler Pio som Skriftets Forlægger; men da Sagen saavidt var ordnet indtraf en af de skrækkelige Rystelser i Familienlivet, der gjør Fader og Moderhertet døv for alting i Verden uden for Sorgen. En pludselig Død rev ham bort i hans bedste Forhaabningers Vaar, og i hele 2 Aar var jeg ikke istand til at fatte nogen Beslutning om Skriftet, tænkte neppe derpaa, rugede kun over Sorgen, havde saa at sige ophørt at leve. Jeg skal siden komme tilbage til denne Begivenhed.

Da jeg efter mange Replikers Vexel fik Valget mellem Ansøgning om Afsked — »i Naade« taltes ikke om, og justitiel Tiltale, valgte jeg den første Vei. Mine mange Venner opfordrede mig til at lade alle Seil staae og trodse Stormen, idet de indestode for Mulkter og Procurator Gebyrer; men jeg var siden Sidst bleven 16 Aar

ældre, og min Hustrues tiltagende Svaghed, en Følge af 17 Aars Ophold i hiin skrækkelige Rønne, som jeg burde tage Hensyn til, gjorde, at jeg gav efter og søgte min Afsked til 1. September 56.

Såvidt Henrichsens fremstilling af sagen. Vi vil nu ganske kort fremstille den efter de officielle kilder.

Efter at biskoppen — S. C. W. Bindsbøll — 6. september 1855 havde afkrævet skoledirektionen dens erklæring, beordrede han 27. s. m. provsten at suspendere Henrichsen som kirkesanger, da det var upassende, at denne stilling beklædtes af en mand, der offentlig havde ytret om dåben, at den »ej er for børn«, at den, for så vidt den foretages med sådanne, må agtes for »menneskedigt«, »falsk tale« og »ren ceremoni«, om nadveren, at den foretages »tvertimod« herrens indstiftelse osv. og som havde ytret sin »afsky« for andre dele af gudstjenesten. Dagen efter tilskrev bispens skoledirektionen om at drage omsorg for, at det blev Henrichsen formént indtil videre at meddele religionsundervisning i skolen. — Af brev af 10 oktbr. fra præsten i Flade fremgår det, at boelsmand Stefan Josefsen derefter blev antaget til kirkesanger, ti han »som under Henrichsens tidligere suspension besørgede Henrichsens kirkesangerforretninger er langt bedre kirkesanger end Henrichsen«, og at præsten — H. F. I. H. Vesterboe — indtil videre selv vilde besørge religionsundervisningen.

Omtrent samtidig (29. septbr.) havde biskoppen indstillet til kultusministeriet, at dette skulde stadfæste suspensionen og forelægge Henrichsen valget mellem at entlediges med pension eller at saggives ved en provsteret til sit embedes fortabelse eller anden straf. Efter omtrent halvtredje måneds betænkningstid tiltrådte ministeriet 13. decbr. denne indstilling, idet det approberede suspensionen og bifaldt »at der iøvrigt forholdes på den af Dem foreslåede måde«.

Sagen trak dog i langdrag, da der først skulde veksles en del skrivelser om den pension, Henrichsen kunde få. Denne ønskede pensionen fastsat efter en ny pensionslov, der var under opsejling, hvilket blev afslået, hvorimod man var villig til at yde ham ekstra 40 rbd. årlig af skolelærerhjelpekassen. Hermed synes Henrichsen dog ikke at have været tilfreds, for i marts 56 fandt han på at fremsende en forespørgsel, om det ham givne pålæg alene gjaldt kirkesangerembedet og om det kunde ansees efterkommet, når han lønnede en anden til at forestå kirkesangen. Dette fif, der kun synes at kunne være beregnet på at forhale sagen, hjalp dog selvfølgelig ikke. Ministeriet svarede 8. maj, »at hans entledigelse, hvis han vælger dette alternativ, må omfatte både skolelærer og kirkesangertjænesten«, og da man nu åbenbart fandt, at det var på tide at få en ende på sagen, afgik der en halv snes dage senere en skrivelse fra ministeriet til skoledirektionen om, at Henrichsen inden 14 dages forløb skulde afgive sin erklæring om, hvad han vilde vælge; i modsat fald skulde direktionen straks »træffe anstalt til hans suspension fra skolelærerembedet i det hele og sags anlæg imod ham«. Samme dag — 17. maj — afslog ministeriet et andragende fra 7 — syv! — beboere i Flade sogn om, at Henrichsens suspension maatte blive ophævet. Nu skulde det åbenbart være alvor. Så begærede Henrichsen da 21. maj sin entledigelse, som ministeriet 5. august bevilgede fra 1. september. Hans pension blev derefter foreløbig sat til 260 rbd., senere vistnok endelig bestemt til 246 rbd., og 11. novbr. beskikkede bispen M. C. Yde til kirkesanger og skolelærer i Flade. — —

Imidlertid havde Henrichsens suspension ført til en avisfejde i Morsø avis, hvor en unavngiven i oktober 1855 (bladets nr. 10) havde udtalt den højeste grad af misnøjelse med denne fremgangsmåde, hvorved »den forfulgte

med sin familie« var blevet »uden erhverv«, hvorfor han opfordrede til at understøtte ham med penge, idet han selv tegnede sig for 50 rbd. Nogle dage efter svarede dog Henrichsen, at han endnu ikke var erhvervsløs — han var jo kun blevet suspenderet som kirkesanger —, men at han var glad ved at erfare sine medborgeres deltagelse, »hvorved jeg får åndsstyrke til at bestå kampen, der vel sagtens vil blive en holmgang på liv og død, når der ses hen til den domstol, hvorunder sagen sorterer« (halvanden måned efter forhandlede han om at gå af med pension!). I den følgende tid udtalte flere sig, snart for og snart imod. Husmand Lars Povlsen i Øster Jølby fandt, at den Flade kirkesanger havde gjort »en forargelig og uanstændig brug af ytringsfriheden«; »slige ytringer passe for mormoner og baptister, men ere usømmelige for en luthersk skolelærer«. — Mere mådeholdne udtalelser fremkom fra kirkesanger Jens Mortensen Kjeldgaard i Blidstrup (gift med den ovenfor oftere nævnte Peder Kjellerup Algreens søster Nielsine og nævnt i Erslews forfatterleksikon i supplementet), der iøvrigt ved sine udtalelser foranledigede, at avisfejden udartede til en strid om — Søren Kierkegaard, der just ved denne tid afgik ved døden, mens sagen Henrichsen helt gik i glemme. Denne havde iøvrigt ved budskabet om Kierkegaards død skrevet et digt, der blev indrykket i Morsø Avis nr. 21 og måske i enkelte partier hæver sig noget over hans øvrige rimerier:

Ygdrasils vogter!
 Sandhedens kæmpe!
 Træet du vanded'
 Af nornernes flod.
 Nu står det ene —
 Hvo skal det skærme?
 Rotter og nidhøg
 Vil gnave dets rod.

osv.

Jeg havde nu ikke meer at bestille i den Bye, hvor jeg i 24 Aar havde boet, og det syntes mig ikke, at jeg ret kunde trives der, saa jeg fulgte min ældste Søns¹⁾ Opfordring og drog til Fuur. Han var Kjøbmand der, og eiede en smuk Leilighed, hvor vi levede et lykkeligt Liv, omringet af Børn og Børnebørn. Fladeboerne ledsagede os til Stranden efterat de havde foræret mig et smukt Taffeluhr til Minde. Det var nu 4de Gang vi flyttede til et fremmed Folk.

Jeg havde fældet min Dom over dette lille Folk, længe før jeg kom der — vi have nu altid Lyst til at dømme —: Det var en halvild Folkestamme, raa i Sæder, svinske i Levemaade, uvidende i Forstandsevner, klodset i Fremtræden, saa det selskabelige Liv, som jeg satte saa megen Pris paa maatte blive en Umulighed. Det gik mig her som forhen, og som det altid gaaer, naar vi dømme efter »Hørensige« — vore Domme blive Conclusioner uden Premisser.

Jeg maatte slaae mig selv paa Munden og sige, som Manden i Comedien, at jeg dømte feil første Gang; thi jeg fandt et Folkefærd, der i Redelighed, Godmodighed og opoffrende Kjerlighed stod over Mange af deres Naboer, og naar de gode Morsinger og Tyboer faae høie Tanker om deres aandelige Dannelse, vil jeg vise dem til hiin lille Øe og see den derværende Ungdoms Sæder, og gjøre sig bekjendt med deres Aandskultur, Læselyst og hele Udvikling, de ville da lige som jeg slaae sig paa Munden og sige: Vi have dømt feil!

Ligesaa falsk dømmer man om Øeboernes Levemaade. Der findes, navnlig hos Gaardmandsklassen og de mere Bemidlede en Properhed og Orden, som i de bedste

---

¹⁾ Sønnen Niels Ebbesen Henrichsen, der 30. juni 1854 havde ægtet Frederikke Kristine Becher.

ijdske Egne; men de have ingen Luxus, ingen Overdaadigheds Gjenstande at stille til Skue, ingen fine og kostbare Retter, thi Luxusdiævelen har endnu ikke be-
traadt denne Øe og fordyret Levemaaden og Klæde-
dragten. Med Hensyn til den Første bruges kun Landets
Producter til daglig Væren, og det er kun den op-
voksende Ungdom, der ved høitidelige Leiligheder viser,
at den forstaaer i den anden Henseende, at forene det
Smukke med det Solide.

Grunden til, at Ungdommen der besidder en større
Vivasitet, en raskere kjøbstadmæssig Fremtræden, er vel
nærmest den Omstændighed, at næsten alle unge Knøse
have gjort lange Sæetoure og seet sig om i Verden, og
hvorved de tillige have tilegnet sig et raskere og mere
poleret Sprog, end Almuen i Almindelighed, ligesom
ogsaa den qvindelige Ungdom færdes meget i alle Lim-
fjordens Kjøbstæder. Hertil kommer, som ikke bør glem-
mes, at en dulig, med punktlig Orden og fin Dannelse
begavet Skolelærer, Oldingen Dannebrogsmænd Oluf S.
Schiwe¹⁾ har lagt en ypperlig Grund til Ungdommens
Udvikling baade i aandelig og legemlig Henseende. Med
taknemmeligt Sind sætter jeg ved Afskeden de gode Fuur-
boer dette Minde.

Den første Nytaarsdag paa Øen havde jeg den Glæde
at modtage igjennem min ædle Ven Hr. Cand. pharm.
Glørfeld²⁾ en vægtig Guldkjede fra »Deres Venner i

¹⁾ Oluf Simonsen Schive, der var skolelærer og kirkesanger på
Fur i en meget lang årrække, og hvis fader og farfader havde
været degn sammesteds, døde 1871 i en alder af omtrent 80
år efter at have taget sin afsked.

²⁾ Nogen cand. pharm. Glørfelt nævnes ikke i farmaceutisk stat.
Formentlig sigtes her til købmand og restauratør Thomas Gustav
Glørfelt i Nykøbing, der var en af dem, der havde været med
til at modtage bidrag til Henrichsen under suspensionen, og
som et par gange i Morsø avis havde offentliggjort fortegnelse

Mors, Thye og Hanherred« som det hedte i Brevet. Hvilke disse Venner vare, stod vel ikke, men jeg vidste, at det var dem, der altid havde staaet mig nær, som havde staaet i Spidsen, og af dem tør jeg kun nævne min 20-aarige Ven Proprietair I. C. Overgaard¹⁾ til Skarregaard. At Guldkjeden nu blev mig det Samme som et Ordenstegn, kan man da nok vide.

Paa den lille Øe levede jeg i 10 Aar og gjorde her Bekjendtskab med en Mand, hvilket havde en lykkelig Virkning paa mit Sind, der ogsaa her trykkedes af dybe Sorger. Det var Øens Præst Brandt,²⁾ der blev — min Ven, fordi han var min Aandsfrænde. Forunderlig! Han troede efter »Hørensige«, at jeg skulde være en sand Præstefjende, eller som han udtrykte sig siden, et Slags Menneskeæder, men kom snart til Overbevisning om, at det kun var Vrøvlen og Jammerligheden, jeg hadede og ikke Personer. Talentfuld og med et filosofisk Blik paa Livet og Mennesket, paa Tiden og dens Fordringer, paa Kirken og dens Brøst og Mangler, maatte jeg yde ham min hele Agtelse, og de mange Timer, jeg tilbragte i hans Selskab, vil det altid være mig en Glæde at tænke tilbage paa. Dersom det nye Testamentes Christendom engang skal komme til sin Ret, og dersom engang en Theolog skal tage fat og timse Vrøvlet og Avnerne fra Kjernen, saa maatte det være en Mand med Brandts Begavelse og tænkende Aand. Han taug! Var det fordi han

---

over bidragydere. Antagelig er det disses bidrag, der har forvandlet sig til en guldkæde.

¹⁾ Jørgen Christian Overgaard fra Hillerslev sogn købte 1833 Skaregård i Sejerslev sogn, en mils vej fra Flåde.

²⁾ Michael Rodewald Gjørup Brandt var præst på Fur fra 1853 til 1870, da han i 50-års-alderen blev entlediget; bode derefter i Hinnerup i Torum sogn og døde på sindssygeanstalten ved Åarhus 1888. Han var ligesom Henrichsen et stykke af en digter.

ikke følte sig stærk nok? Ingenlunde, thi han var en Kæmpe i Aandens Verden. Var det for »Næringens« Skyld? Heller ikke. Han vilde, hvor han kom hen, kunnet samle 1000der om sig, og altsaa levet af Evangeliet uden lovbestemte Tiender og Offer — Gud hjælp[e] saamangen Stymper, hvis han skulde kaste de Dele bort — Nej Reformerne kommer ikke fra en bestalter Præst — det er altfor rart at blive ved Kjødgryderne og de 4000 Rdlr.

Her var det, den haarde Skjebne ramte os, at vor elskede Søn Skibsfører Anders Gjedde skulde miste Livet i Skive Fjord. Var det skeet paa hans Jordomseiling, vilde Sorgen have mistet sin Braad, men her kom det ved den elendigste Stymper af en Politimesters Forhør til at see ud, som om han var en Selvmorder, skjøndt selv en Blind kunde have føelt, at han var myrdet,¹⁾ hvilket ogsaa

---

¹⁾ I Skive og Sallinglands herreders fogedprotokol findes de i anledning af dette dødsfald af øvrigheden tilvejebragte oplysninger. Liget fandtes d. 14. maj 1858, og samme dag foretog fogden, kancelliråd E. Th. Smidth, de fornødne skridt til at få dødsårsagen opklaret. Der fremkom i virkeligheden intet, der tydede på, at der forelå en forbrydelse, adskilligt, der viste i anden retning. Faderen oplyste, at afdøde i den sidste tid, formentlig fordi han ikke havde kunnet få nogen beskæftigelse, har »været noget melankolsk«, dog vidste han ikke noget om, at »han har været sindsforvirret«. Denne forklaring kan være grunden til, at Skive avis nogle dage efter meddelte, at der var formodning om, at afdøde havde taget sig selv af dage på grund af skuffede forventninger, ti i virkeligheden tydede alting på, at der forelå et ulykkestilfælde, eftersom skipper Henrichsen sidst var set den 3. maj om aftenen i stærkt beruset tilstand. At der forelå en forbrydelse faldt dengang vistnok ingen ind. Faderen averterede ogsaa i Morsø avis, at hans død skyldtes et ulykkeligt tilfælde og det er vel ogsaa ham, der foranledigede et stykke indrykket i samme avis, hvori det bl. a. hedder: »Det må derfor smerte

4 Aar efter bekendtes af Forbryderen i Vridsløse Fængsel. Jeg følte nok Sværdodden, men det gik helt igjennem Moderens Hjerte. En anden Søns¹⁾ Død gjorde ikke det Indtryk, thi han faldt paa Ærens Mark som Underofficer i det skandinaviske Regiment Nevjork i et af de sidste Slag mod Slavestaterne.

Min stakkels Hustrues Sygdom tog nu mere og mere til og da hiin skrækkelige Aften den 7de Februar 64 Efterretningen kom om Dannevirkes Tab, gik hun til Sengs og stod ikke mere op. Den ædle Qvinde døde 16. Mai s. A.²⁾ Der stod jeg!

En Enkemand over de 60 er ikke Andet end et Stykke Vrag, der sumler [!] omkring fra en Kyst til en Anden, uden at Kystboerne ansee det værd at bjerge det, hvis han ikke har noget Høiere og Skjønnere end denne Jords daglige Trivialiteter at see og tænke paa.

De geologiske Videnskaber, der i de sidste 10 Aar havde vakt almindelig Opmærksomhed, tiltalte mig længe, og nu i min Eensomhed gav jeg mig til at studere dem og sysle dermed tidlig og silde, og det System, jeg for 30 Aar siden havde dannet mig i mine stille Tankers Verden om Skabelsen, om Livet paa Jorden og Menneskenes Fremkomst, stemmede ganske overens med hine Videnskabelige Udviklinger, og jeg havde nu ingen Betænkeligheder ved at kaste alt det gamle Støv og Spin-

---

hans pårørende og venner, at se hans død omtalt i et andet blad som forårsaget ved selvmord, hvilken formodning har så meget mindre grund, som han stedse var en livsglad ung mand*. Under dette stykke står nemlig: (Meddeelt). Hvordan det forholder sig med den bekendelse, der fire år efter skal være gjort, er det vist nu meget vanskeligt at få klarhed over.

¹⁾ Niels Ludvig Christian Bentzen Henrichsen.

²⁾ Hendes navn var som tidligere anført Anne Margrethe Leerhøj; hun døde dog ikke d. 16. men d. 11. maj og blev begravet d. 17. s. m.

delvæv overbord, som endnu kunde hænge ved fra de mosaiske Theorier og de indsugede Dogmer. Mit dannede System var fra nu af for mig uomstødelig. Nu skrev jeg »Min Vandring gennem Livet«, »Erklæringen til Biskoppen«, »Mine religiøse Aftensbemærkninger paa Fuar« og »En Tildragelse fra min Ungdomstid, eller, gjorde jeg Ret eller Uret«.

Men Eensomheden blev mig meer og meer en Byrde. Min eneste ugifte Datter maatte snart forlade mig og ingen af Børnene havde Leilighed til »at opfiske Vraget«. Desuden holdt jeg mest af at have Fødderne under eget Bord, saalænge ske kunde. Mit ellers gode Humeur tabtes, og jeg fandt i lang Tid ikke mig selv uden stundom ved en lang Spadseretour med Pastor Brandt eller i hans Aftensamtaler. Ved en Saadan brød han engang pludselig af og sagde paa den ham egne jovialske Maade: »Veed De hvad min Ven, De skulde gaac hen og blive — Grundtvigianer«.

»Grundtvigianer! Hvor vil De hen?«

»Ja stop lidt! Lad mig først holde en lille Forelæsning over Grundtvigs Væsen og Værd, og kom saa med Indsigelser«.

Og nu holdt han sit Foredrag over dens Væsen og Uvæsen, og det haglede ned, som altid, naar han talte uden for Kirken, af Vid og Lune; og forunderlig! Det skete, hvad jeg ei før havde drømt om, jeg gik hen og blev Grundtvigianer.

»Det var en trind Tale« vil maaske Læseren sige: »Du, en Hader af Bogstavtrældom, en Elsker af aandelig Frihed blive en Grundtviger«.

Ja Høistærede! Det gik saaledes til.

Da min salig afdøde Kone i 1840 var saa nær Døden, at hverken hun eller hendes Omgivelse troede mer paa Livet, tog hun det Løfte af mig, at jeg efter hendes

Død, da jeg for de smaa Børns Skyld atter maatte gifte mig, skulde tage hendes Broderdatter i Thisted, da hun med Glæde turde betro hende til at være deres Stedmoder. Jeg lovede det med Haand og Mund, og jeg havde ikke sveget Løftet, men ved Guds Hjelp og den brave Doctor Nyrops¹⁾ Kunst reddedes hun den Gang, og saa var den Historie ude.

Men da Præsten havde holdt sit Foredrag, og jeg deraf fik at høre, hvad han forstod ved Grundtvigianismens »Væsen«, dukkede et Billede frem af Tankernes Verden, Billedet af hiin Pige, der, det vidste jeg, stod ene ligesom jeg. I hele 10 Aar havde jeg ikke seet hende, da hun tjente i Kjøbenhavn, hvor hun i 15 Aar havde været hos een Familie. Hun var nu 45 Aar og havde aldrig villet gifte sig, men skjøndt jeg i saa lang Tid ikke havde seet hende, saa kjendte jeg grant hendes fromme Sind og det skjønne Hjerter hun besad og — friede.

Ja det gik ikke saa let, som man troer. Der kom først mangt et »Men« og »hvis saa var« — og »hvad vil Folk sige« etc. Det Sidste kom jeg let udover, thi jeg har aldrig brudt mig om, hvad Folk sige; men jeg var 20 Aar ældre, stod nær ved Oldingsalderen, og kunde ikke engang sikkre hendes Fremtid. Der var nok for at kunne sætte adskillige »Menner« foran! Kort at fortælle, hun blev min Hustrue²⁾ og for anden Gang gjorde jeg det lykkeligste Valg, nogen Mand kan gjøre.

¹⁾ Johan Ernst Nyrop var i omtrent et halvt århundrede læge i Nykøbing på Mors, hvor han nedsatte sig 1833.

²⁾ Deres bryllup stod 18. juli 1865 i Flade, hvortil Henrichsen var flyttet en månedstid forhen. Hun hed Else Kirstine Leerhøj, var født i Tisted 23. marts 1820 og datter af bådfører og fisker Peder Bertelsen Leerhøj og hustru Kirsten Marie Kristensdatter Hasseriis.

Hun blev den Engel, der hver Dag strøer Vintergrønt paa min Stie — Gud velsigne hende!!

Nu er jeg færdig, thi hvad der er tilbage, den sidste Akt, kommer ikke mig ved, og deri har jeg ingen Deel. Jeg har blot foreskrevet hvorledes den skal opføres, og derefter skal den bestaae af lutter stumme Scener. Jeg vil hverken have Præst eller Degn, hverken Klokkeklang eller Vrøvl ved Graven. Vil en Ven, en Søn eller Datter og fremfor alt min Hustrue bede en stille Bøn for mig, saa gjør det i Guds Navn —! Jeg har bedet! ¹⁾

I Dag er det min Fødselsdag, og i Dag har jeg passeret Cap 70. Nu har jeg kun et Forbjerg tilbage, saa sejler jeg ind i det — stille Hav. De færreste Mennesker passere det Cap, jeg i Dag er kommet forbi, og jeg takker derfor min Gud og Herre af mit ganske Hjerte, fordi han har ført mit Livs Skib igjennem saamange farlige Pas, forbi saamange Klipper og Rev og holdt Skuden opret i Stormene; styret min ofte letsindige Seilads i Ungdommens Dage, da jeg ofte glemte at see efter Compasset; styret det i Manddommens Aar, da jeg nok havde lært at tage Høiden, men ofte glemte at peile og gjøre Lodskud. Jeg føler i Dag ret inderlig, hvor svage vi ere til selv at styre Coursen, og at jeg forlænge siden havde sat paa Grund, hvis ikke den evige, den kjerlige Styrmand havde staaet ved Roeret. Nu er min Journal færdig til at fremlægges for Rhederiet. — Ak Gud! der

---

¹⁾ Det sidste Ark er skrevet i Fensal, hvortil vi flyttede 1866. (F. A.). Forfatteren tager her dog fejl, for tilgangslisten i Flade kirkebog viser, at han meldte tilgang 21. juni 1865; hans tilkommende hustru, der kom fra Sundbyøster på Amager, meldte tilgang 2. juli s. å.

er mange Bommerter, der er Meget taget paa Regning, som ikke hører til; men jeg haaber, at den gode Herre, »den Gamle af Dage« vil slaae Barmhertighedens Streg derover og sige: »Ja der var mange Feil i din Dagbog, men jeg seer, de ere ikke indløbne af Ondskab; gaae derfor ind til din Herres Glæde!«

Her ender »Min Vandring gennem Livet«, men forfatteren har senere — uvist når — tilføjet en efterskrift, der, selv om den egentlig er sagen ret uvedkommende, dog medtages her, da den giver et godt bidrag til hans karakteristik.

Efterskrift.

Tempora mutantur.

Det er udlagt: »Tiderne forandres«, men dette er neppe nogensinde skeet efter saa store Forhold som i de forløbne 50—60 Aar. Jeg vil ikke tale om de store Opdagelser, der ere skete i Naturens og Kunstens Verden, der ere saa uberegnelige i deres Følge, thi dette hører ikke til disse Blades Formaal, men blot om den Forandring, der er skeet i Skolelærernes Stilling i Samfundet. Fra den meest fortrykte, ja næsten foragtede Stilling ere de nuværende Lærere blevne Lovgivere og have faaet eller kunne faa Sæde i den lovgivende Forsamling, og ligesom de franske Soldater under den store Napoleon havde en Følelse af at kunne engang blive Marschaller, saaledes har nu enhver Almue lærer en Følelse af at kunne blive Minister, og flere af dem have i deres politiske Møder med megen Sufisance stillet sig op paa Taburetten. Forhen uddeltes »Næser« til Skolelærerne over en lav Sko af Bisper og Præster, ja selv af de vise Skoleforstandere, som de kaldtes, ofte for det Ubetydeligste.

Nu er det en farlig Sag selv for en Kultusminister at give en næsvis Lærer en simpel Irettesættelse, uden selv at faae en »Næse« af de lovgivende Herrer Skolelærere. I Efteraaret 1874 havde en Lærer i Kjældernes forhaanet Kongen i en Skaaltale ved en af de i stor Stil arrangerede politiske Møder, og efter den gamle Tids Methode vilde denne Tale bragt ham Embedsfortabelse og Fængsel; — Nu fik han blot en simpel Irettesættelse, men hans Aandsfæller i Rigsdagen gjorde Sagen til et Statsanliggende, og vilde gjerne havt Kultusministeren sat under Tiltale, ja det gik saavidt, at Rigsdagen nær var bleven opløst fordi en næsvis Skolelærer havde faaet en Irettesættelse.¹⁾

I vor Friheds første Tid maatte det glæde mig, som enhver Fædrelandsven, at alle Borgere bleve lige for Loven, og at følgelig vi Skolens Lærere ogsaa fik samme Ret; men efter den Retning Frihedsideerne have taget, og efter den ynkelige Rolle de valgte Skolelærere spille i Rigsdagen, hvor de udgjøre den mest fremfusende, mest radikale Kliqve, der ligefrem sætte Friheden paa Spil, idet de ville gjøre Friheden til Lovløshed, har jeg tidt ønsket, at de aldrig havde faaet Valgret, fordi de gjøre sig til Spot og Latter for hele den besindige og fornuftige Del af Folket, og Regjeringen har gjort et Riis til sig selv ved at hæve dem og ved at understøtte de grundtvigske Høiskoler, der ere Arnesteder for alle onde Lidenskaber i det politiske Omraade. Formaalet er nu, at det »Forenede« vil etablere et Masseherredømme, en Talmaiestet, saa Flertallet skal rigjere Staten og Kongen

¹⁾ Om Kjældernæs-sagen, der i sin tid vakte voldsomt røre i den danske presse, henvises til Rigsdagstidende 1874/75, Forhandlinger på Folketinget spalte 1144—1271: Bergs forespørgsel til ministeren for kirke- og undervisningsvæsenet angående den mod lærer Andersen i Kjældernæs anvendte fremgangsmåde.

være »blot Skriver«; men slige Tanker om en Fremtids-
 magt for det menige Folk, vidne om hvor lavt »det
 Forenede« staar i Begreber om Statens Formaal og Ære,
 at før Regjeringen gav efter for slige Ideer, lod den før,
 naar andre Midler være spildte, et Regiment rydde Rigs-
 salen, og oprettede en nye Konstitution med indskræn-
 kede Valg — Sligt gjorde Cromvel i England, og det
 Samme lader sig gjøre her, og det maa gjøres ifald det
 »Forenede« vedblivende hemmer alle gavnlige Reformer.

Vi have her havt Bispemagt, Adelsvælde, Kongevælde
 — Souvereniteten og de kunne hver for sig være tryk-
 kende nok, men de havde dog Alle Statens Bestaaen til
 Formaal. Dette er ikke Tilfældet med den nye Magt,
 Folkemagten, Pøbelmagten, som vi maa bede Gud i
 Naade frie os fra, da denne Magt er den Skrækkeligste
 af Alle, Noget som Historien fra Fortid og Nutid stiller
 klart for Øie. En saadan Regjering grunder sig ikke paa
 Aandens de humane Forskrifter, men paa — Petriolium,
 Jern og Blye — Tusinde Gange hellere en souveræn
 Regjering end et Masseherredømme af uerfarne Bønder
 og indbildske Skolelærere.

* * *

Henrichsen døde 21. juni 1881 og blev begravet i Flade
 kirkegårds sydøstlige hjørne; hans sidste hvilested er ind-
 hegnet med hugne granitsten, der er forbundne med jærn-
 kæder. Nogle dage efter hans død fandtes hans nekrolog i
 Morsø avis (nr. 97), ret udførlig men med mange småfejl.
 Han fremstilles her som en i sognet afholdt mand, der var
 villig til at give et godt råd; »han var en ualmindelig be-
 gavet mand, om hvem i sin tid alle flokkedes ved vore
 folkefester for at høre hans kærnefulde taler, der altid rø-
 bede sand fædrelandskærlighed og som på en bidende og
 vittig måde snærtede nutidens og fortidens brøst«. — Endnu

er han ikke glemt i det sogn, hvor han levede og virkede i så mange år; han var, som man kunde vente, en lærer »af den gamle skole«; en meddeler fortæller, at »det er i frisk minde, hvorledes han bandte og bankede børnene, så det knagede i deres rygstykker, men nu, da svien forlængst er forsvunden, morer det altid folk at fortælle om hans ekstravagancer.« -- Endnu findes der også i sognet — foruden hans grav — et synligt minde om ham, ti »Fensal« står endnu og plantningen om den er bevaret og tildels vokset til en mægtig højde, så at den er »en stor pryde for den ende af landsbyen«, hvori den ligger.

Lærer Henrichsens originale selvbiografi er overladt jydskeselskab til udgivelse af frøken Ninke Godskesen i Nykøbing p. M., som i sin tid arvede den efter den s. 455 nævnte T. G. Glørfelt.